

Senija Milišić

**Institucionalizacija nauke
u Bosni i Hercegovini
1945 - 1958.**

Senija Milišić

UNIVERZITET U SARAJEVU
Institut za istraživanje zločina protiv
čovječnosti i međunarodnog prava
SARAJEVO

Prilijen:			
Org. jed.	Broj	God.	Vrijednost
	1808		

Institucionalizacija nauke u Bosni i Hercegovini (1945.-1958.)

Sarajevo, 2007.

IZDAVAČ: Institut za istraživanje zločina protiv
čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo

ZA IZDAVAČA: Prof. dr. Smail Čekić

UREDNIK: Prof. mr Muharem Kreso

RECENZENTI: Prof. dr Smail Čekić
Dr. Safet Bandžović

LEKTOR: Mr. Ramiza Smajić

DTP: Meldijana Arnaut

ŠTAMPARIJA: SABAH-PRINT

TIRAŽ: 500

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

061.22:001.3] (497.6) "1945/1958"

MILIŠIĆ, Senija

Institucionalizacija nauke u Bosni i
Hercegovini : (1945.-1958.) / Senija Milišić. -
Sarajevo : Institut za istraživanje zločina protiv
čovječnosti i međunarodnog prava, 2007. - 372 str.
; 24 cm

Bibliografija: str. 341-351

ISBN 978-9958-740-41-1

COBISS.BH-ID 16185606

**Institucionalizacija nauke
u Bosni i Hercegovini
(1945.-1958.)**

Knjigu posvećujem rahmetli roditeljima

SADRŽAJ

PREDGOVOR	9
U V O D 11	
I POGLAVLJE	
Pretpostavke institucionalizacije nauke	29
II POGLAVLJE	
Ciljevi i zadaci naučnih institucija	51
III POGLAVLJE	
Hronologija osnivanja naučnih institucija	85
IV POGLAVLJE	
Centralizacija naučnih institucija	103
V POGLAVLJE	
Struktura Univerziteta u Sarajevu	121
VI POGLAVLJE	
Finansiranje naučnih ustanova	141

VII	POGLAVLJE	
Kadrovi institucija nauke	.....	165
VIII	POGLAVLJE	
Rezultati institucionalizacije nauke	.....	253
ZAKLJUČAK	.....	319
SUMMARY	.....	333
IZVORI I LITERATURA	.....	341
REGISTAR LIČNIH IMENA	.....	351

PREDGOVOR

Za ovu temu opredijelila sam se zbog značaja ove oblasti ljudske i društvene djelatnosti. Glavni izazov i naučni napredak koji ova knjiga nosi je taj što je nastanak i razvoj visokoškolskih i naučnih institucija u Bosni i Hercegovini malo poznato područje u sklopu procesa razvoja i institucionalizacije nauke kao jako bitne dionice u izgradnji Bosne i Hercegovine u prelomnim etapama zaokruživanja njene državnosti.

Osnov ovog rukopisa je doktorska disertacija koja je pod istim naslovom odbranjena 11. novembra 2004. godine na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu pred komisijom u sastavu: prof. dr. Iljas Hadžibegović, prof. dr. Smail Čekić i dr. Zijad Šehić. Ovom prilikom članovima komisije kao i mentoru prof. dr. Ibrahimu Karabegoviću zahvaljujem se na pomoći i saradnji. Saradnicima arhivskih ustanova u kojima sam istraživala, zahvaljujem se na višegodišnjem trudu i strpljenju. Porodici hvala za beskrajno strpljenje, a ponekad i nestrpljenje. Kolegama i prijateljima se također zahvaljujem na podršci i saradnji. U pripremi ovog rukopisa za štampu bile su potrebne dodatne intervencije i istraživanja u Arhivu Jugoslavije u Beogradu. Ona su ostvarena tek krajem 2005. godine. Zbog toga je proces stvaranja ove knjige potrajao duže nego što je to bila moja namjera.

U V O D

Prema enciklopedijskim tumačenjima **nauka** je jedan od osnovnih oblika društvene svijesti. U najširem smislu ona je sinonim za znanje. Osnovni smisao nauke je upoznavanje svijeta u svrhu njegovog savladavanja od strane čovjeka. Ona je izraz čovjekovog aktivnog odnosa prema svijetu i samom sebi. Nauka je sistematsko i metodsko istraživanje i znanje u kome svako tvrđenje mora biti zasnovano na dovoljnim i relevantnim razlozima, a njihovo važenje za predmet na koji se odnose mora biti potvrđeno ili primjenljivošću, ili uspješnošću predviđanja budućih događaja, ili vjerodostojnim historijskim dokumentima i svjedočanstvima ili eksperimentalnim postupcima koji se preduzimaju prema opštem metodološkom principu.¹

Najkraća definicija za nauku bila bi da je to sistematizovana i argumentovana suma znanja u određenom historijskom razdoblju o objektivnoj stvarnosti do koje se došlo primjenom određenih objektivnih metoda istraživanja.² Naučna djelatnost je uglavnom profesionalizovana društvena aktivnost koja se historijski formirala u krajnjoj instanci zahvaljujući razvitku podjele rada na intelektualni i fizički. Nauka postaje veoma važan činilac društvenih zbivanja i historijskog razvitka čovječanstva uopšte, bilo da je riječ o primjeni naučnih rezultata u tehnologiji ili nastojanju da se naučno zasnuje politika i na osnovu naučnog poznavanja utiče na promjene u društvu. "Za svoj napredak i preobražaj, materijalni i duhovni, čovječanstvo ima da zahvali u prvom redu nauci, naučnom stvaralaštvu i istraživanju, bez razvijene nauke ne može biti ni blagostanja jedne zemlje i naroda u pravom smislu riječi."³

Institut je naziv za mnoge visoke naučne zavode i naučnoistraživačke ustanove. To je ustanova koja se bavi naučnoistraživačkom djelatnošću,

¹ Mala enciklopedija Prosveta, 2, Beograd, 1969., 148.

² Enciklopedija Leksikografskog zavoda, 5, Zagreb, 1961., 545.

³ Dr Midhat Šamić, *Kako nastaje naučno djelo*, Sarajevo, 1969., 7.

odnosno različitim vrstama naučne djelatnosti. U savremenom društvu raste broj raznih institucija, ono se institucionalizuje, tj. brojni i sve složeniji odnosi dobivaju karakter trajnih i regulisanih odnosa, uspostavljaju se kao institucija.⁴

Naučne ustanove su samostalne ustanove koje se osnivaju sa zadatkom da putem naučnih metoda i postupaka rade na proučavanju i istraživanju problema u određenim naučnim oblastima i da omogućuju primjenu naučnih rezultata u praksi. Glavni zadaci institucija nauke su: organizovanje i vršenje naučnog rada i unapređenje nauke, usavršavanje istraživačkih metoda, pomaganje privrednog, kulturnog i društvenog razvitka zemlje putem obrade aktuelnih naučnih i stručnih problema saradnjom sa privrednim, kulturnim i drugim organizacijama, usavršavanje stručnih kadrova i podizanje naučnog podmlatka, objavljivanje rezultata toga rada i staranje o njihovoj primjeni u praksi, saradnja sa naučnim ustanovama u zemlji i inostranstvu.

Naučne ustanove doprinose privrednom, kulturnom i društvenom razvoju zemlje, i to putem obrade aktuelnih naučnih i stručnih problema. Ove ustanove, prema uslovima koje je odredio zakon, osnivaju akademije nauka i umjetnosti, univerziteti, fakulteti, velika privredna preduzeća kao i društveno-političke zajednice. Naučne ustanove se osnivaju i vrše naučnu djelatnost ako su ispunjeni sljedeći uslovi: da postoji potreba za njihovim organizovanjem, da su im utvrđeni osnovni zadaci, da imaju plan i program naučnog rada, da imaju obezbijeđeno finansiranje, te da imaju obezbijeđen zakonom određeni broj naučnog kadra.⁵ Naučnim radom u naučnim ustanovama bave se saradnici naučnih ustanova. Oni mogu biti naučni savjetnici, viši naučni saradnici i naučni saradnici. Pomoćni saradnici su asistenti, viši stručni saradnici, stručni saradnici, laboranti, preparatori i tehnički saradnici.

Istoriografija na Zapadu bavi se izučavanjem nastanka i razvoja visokoškolskih i naučnih ustanova već dosta dugo. Američka historičarka Kerol S. Lili zahvaljujući istraživanjima u Beogradu i Zagrebu krajem

⁴ Politička enciklopedija, Beograd, 1975., 345.

⁵ Pravna enciklopedija, Beograd, 1979., 761.

osamdesetih godina definisala je osnovne pravce razvoja agitprop politike u Jugoslaviji.⁶ Ona se u svojoj doktorskoj tezi pozabavila politikom koja je u razdoblju od 1944. do 1953. godine određivala, između ostalog i naučnu politiku. Mi smo tu još uvijek na početku.

Poseban problem u izučavanju perioda nakon završetka Drugog svjetskog rata su procesi koji su započeli, a nisu završeni. Istraživanje i periodizacija ovog razdoblja odvijali su se po fazama: od 1945. do 1950., od 1950. pa do polovine 60-ih godina, sljedeća je od 1965. do 1974. i posljednja od 1974. do 1992. ili, 1945.-1953., 1953.-1963., 1963.-1974. itd. Tu je i pitanje istorijske distance. Rezultat toga je fragmentarno bavljenje teorijsko-metodološkim problemima poslijeratnog društvenog razvoja Bosne i Hercegovine. Stoga su i literatura, studije i monografije o ovom periodu oskudni. Glavni problem je istorijska distanca, kao i praktični problemi ograničenosti korištenja izvora.⁷

Autori koji su se bavili ovim periodom uglavnom su objašnjavali kako je došlo do uobličavanja nove ekonomske i političke organizacije jugoslovenskog društva, opisivali su njene bitne karakteristike, uticaj međunarodnih zbivanja na značajnije političke događaje, probleme društvenog razvoja i analizirali strategijska opredjeljenja pravaca društvenog razvoja.⁸ Uzrok ovome bio je nerazvijen teorijsko metodološki okvir za analizu ovog perioda i nemogućnost pristupa izvorima nastalim nakon 1953. godine. Kadrovi, institucije, istorijska distanca, pitanje interdisciplinarnog istraživanja razlozi su zbog kojih se uglavnom obrađivao period od 1945. do 1953. godine. Zbog toga je istorijska literatura bila oskudna, a poslijeratna prošlost malo istražena i naučno predstavljena.

---

⁶ Carol S. Lilly, *Power and Persuasion, Ideology and Rhetoric in Communist Yugoslavia 1944-1953.*, Boulder-Colorado, 2001.

⁷ Oni se ogledaju u tome da je građa samo tri od tridesetak ustanova pohranjena u arhivu, a za ostale još uvijek se nalazi u tzv. živim registraturama. Vlada NR BiH preko Planske komisije i Zemaljskog statističkog ureda tek od 1. I 1948. godine počinje da prikuplja podatke iz oblasti kulture, umjetnosti i nauke i njihovo dostavljanje smatra obaveznim. ABH, Sarajevo, Ministarstvo prosvjete NR BiH, k. 73, dok. 3286/48.

⁸ To su istoričari Branko Petranović i Čedomir Štrbac iz Beograda i Dušan Bilandžić iz Zagreba.

Malobrojni historiografski radovi bavili su se isključivo politikom Komunističke partije u oblasti obrazovanja i kulture, dok su se sociološke, politološke i antropološke opservacije bazirale uglavnom na rezultatima historiografije. Naša historiografija za period nakon 1945. nije išla na istraživanje društva, pa su mnogi bitni fenomeni ostali neobrađeni. U publikacijama ustanova koje se bave proučavanjem bosanskohercegovačke istorije još uvijek je veoma malo radova za razdoblje nakon 1945. godine.⁹ U jednom manjem radu dr Drage Borovčanina obrađena je politika Komunističke partije Bosne i Hercegovine u oblasti obrazovanja i kulture u periodu 1945-1950. godine. Da je ovo razdoblje i dalje neistraženo primjer je *Historija Bošnjaka* autora prof. dr. Mustafe Imamovića.¹⁰

Literatura o visokoškolskim i naučnim institucijama je relativno brojna i kreće se od one rađene na čisto amaterskoj osnovi do radova koji imaju pretenzija da budu historiografski. Razvoj nekih od ovih institucija može se pratiti od njihovog osnivanja do danas. U knjizi Smaila Balića *Kultura Bošnjaka, Muslimanska komponenta*, napravljen je i pregled kulturnog razvoja Bosne i Hercegovine nakon Drugog svjetskog rata. Kod osvrta na rezultate naučnog rada, autor je ukazao na opštu radnu klimu i domete humanističkih i prirodnih nauka i tehnike. Ovim pregledom međutim nisu obuhvaćeni mnogi značajni stvaraoci na polju nauke, a biografski podaci dati su za samo neke od njih.¹¹ Literatura o arhivskim i muzejskim ustanovama Sarajeva, Tuzle, Mostara, Banja Luke, Travnika i drugih gradova, nastala je u povodu obilježavanja određenih obljetnica istih. Nastanak i rad visokoškolskih ustanova kao i raznih instituta i

---

⁹ Ovaj period u Institutu za istoriju u Sarajevu sada proučava šest saradnika, od čega tri doktora nauka (Bandžović Safet, Milišić Senija i Katz Vera) i tri asistenta (Mulaosmanović Admir, Sarač Dženita i Veladžić Sabina).

¹⁰ Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, Sarajevo, 1997. Svi autori koji su se bavili istorijom BiH nakon 1945. godine slažu se da ova zemlja doživljava određeni ekonomski, socijalni, politički i kulturni preobražaj, da je potpuno izmijenjena ekonomsko-socijalna i obrazovna struktura, ali analize osnovnih pravaca razvoja ovog perioda nema. U knjizi prof. dr. Mustafe Imamovića period nakon 1945. godine je, u odnosu na ranije periode, dat u formi pregleda.

¹¹ Smail Balić, *Kultura Bošnjaka, Muslimanska komponenta*, Wien, 1973.

zavoda od njihovog osnivanja do obilježavanja određenih obljetnica, bibliografije naučnih i stručnih radova njihovih saradnika mogu se za neke od njih takođe naći u prigodnim publikacijama.

Istoriografija na području bivše jugoslovenske države počinje ozbiljnije izučavati ovu temu, pa se tako u Srbiji, relizuje projekat br. 1194 pod naslovom „Istorija srpskih (jugoslovenskih) državnih institucija i znamenitih ličnosti u 20. veku“.¹² Razvojem nauke, bavili su se autori u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani, centrima sa tradicijom u razvoju institucija nauke.¹³ I to je bio rezultat bavljenja političkom istorijom, pošto su teme iz političke istorije bile poželjnije, a sama oblast razvoja nauke, svjesno ili nesvjesno, ostajala zapostavljena.

Problem nastanka i razvoja visokoškolskih i naučnih institucija u Bosni i Hercegovini nakon 1945. godine nije bio predmet obrade naše istoriografije. O Naučnom društvu Bosne i Hercegovine postoji jedna spomenica, o razvoju Univerziteta u Sarajevu takođe jedna, zatim nekoliko manjih članaka i spomenica o arhivskim i muzejskim ustanovama, kao i o djelatnosti pojedinih fakulteta i instituta, te Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Kako je to jedno od značajnih pitanja našeg opšteg razvitka, izuzetno je važno njegovo cjelovito istraživanje i obrada. Stoga je stanje istoriografije, zbog značaja ove oblasti u razvoju jedne države i društva, bilo presudno za opredjeljivanje za temu pod ovim naslovom.

---

¹² Za beogradski Univerzitet postoji spomenica: 150 godina Univerziteta u Beogradu 1838-1988., Beograd, 1989. U Beogradu su to autori: Ljubodrag Dimić, Đorđe Stanković, Predrag Marković i Dragomir Bondžić. Dimićev magistarski rad *Agitpropkultura, Agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji 1945-1952.*, i doktorska teza pod naslovom *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941.* jedina su naučna djela o kulturi na prostoru bivše Jugoslavije za dva izuzetno značajna perioda, onaj između dva svjetska rata i nakon 1945. godine. Đ. Stanković bavio se Beogradskim univerzitetom, a P. Marković uticajima Istoka i Zapada na kulturni i naučni život u Jugoslaviji za vrijeme nakon Drugog svjetskog rata. Dragomir Bondžić autor je monografije *Beogradski univerzitet 1944-1952.*, Beograd, 2004. Zagreb i Ljubljana takođe imaju spomenice svojih akademija i sveučilišta (Spomenica JAZU 1866-1966, Zagreb, 1966., 120 godina Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1986., Spomenica u povodu proslave 300 godišnjice Sveučilišta u Zagrebu, I-II, Zagreb, 1969.)

¹³ Naši radovi nalaze se u popisu literature.

O razvoju nauke i naučnih institucija za period do 1945. godine znamo veoma malo. Sva naša saznanja o prethodnim razdobljima istorijskog razvitka crpimo iz literature sa posebnom i opštom problematikom. Enciklopedijska izdanja, posebno *Separat Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina*, kao i enciklopedije nastale ranije, u znatnoj su mjeri umanjile značaj zbivanja u Bosni i Hercegovini, usljed niza okolnosti različite prirode.¹⁴ Kada je riječ o razvoju nauke u osmanskome periodu bosanskohercegovačke istorije, nema naučne oblasti orijentalno-islamskog kruga u kojoj se nisu iskazali naši preci.¹⁵ Radovi koji obrađuju posebnu problematiku za vrijeme od XVI stoljeća pa sve do dolaska Austro-Ugarske u Bosnu i Hercegovinu, bave se uglavnom štamparijama, bibliotekama, pismenošću, školstvom, a iz sfere umjetničkog života pojedinim djelima i stvaraočima. Dakle, sem osnovnog, i to uglavnom konfesionalnog školstva, s izuzetkom Gazi-Husrefbegove medrese, drugih institucija nije bilo. Kada je o Gazi-Husrefbegovoj medresi riječ, ona je praktično **prva** visokoškolska ustanova na Balkanu, po predmetima koji su izučavani u njoj.

Prva ideja o osnivanju muzeja u Bosni i Hercegovini vezana je za ime fra Ivana Frane Jukića, koju je iznio 1850. godine u svom časopisu *Bosanski prijatelj*. Trideset godina kasnije Aleksandar fon Helfert, autor djela *Bosnisches* predlagao je takođe osnivanje jedne više naučne ustanove u Sarajevu, koja bi istovremeno bila i nacionalni muzej i naučno društvo i visoka škola.¹⁶ Poziv za osnivanje muzejskog društva u listu *Bosnische post* uputio je 1884. godine dr Julije Makanec, ljekar rodnom iz Zagreba.

---

¹⁴ Enciklopedija Jugoslavije-Separat SR Bosna i Hercegovina, Zagreb, 1983.

¹⁵ Ima toliko ostataka, s tim što su knjige, u smislu monografije, rasprave i poslanice, uglavnom iz oblasti društvenih nauka - politike, sociologije, prava, administracije, filozofije, logike, teologije, te književnosti i jezika, istoriji dr. Tako skriptorij u Foči iz druge polovine XVI stoljeća pored značaja za umjetnost uopšte, ima i karakter naučne ustanove, jer su se tu, pored pisanja, istraživali i svi problemi vezani za pisanje i rukopise. Na sugestijama i primjedbama vezanim za tekst uz ovu napomenu zahvalni smo mr. sci. Ramizi Smajić, orijentalisti-istoričaru.

¹⁶ Spomenica stogodišnjice rada Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine 1888-1988, Sarajevo, 1988., 10.

Za vrijeme četrdesetogodišnje austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini postignuti su određeni rezultati i na ovom polju, ali do dubljih promjena nije došlo. Muzejsko društvo osnovano je 1885. godine. U tom vremenu osnovana je samo jedna institucija koja je bila i naučna i kulturna, Zemaljski muzej u Sarajevu, 1888. godine, u čijem je okviru djelovao i Institut za istraživanje Balkana (1904.-1918.).¹⁷ Prvu cjelovitu studiju o Bosni i Hercegovini pod austrougarskom upravom dao je prof. dr Hamdija Kapidžić. Građa o naučnim ustanovama u BiH za vrijeme austrougarske uprave, koju je profesor Kapidžić sakupio i uredio, sadrži dragocjene podatke koji se odnose na nauku.¹⁸ On je i autor rada o stavu austrougarskih političara po pitanju Univerziteta u Sarajevu 1913. godine.¹⁹ Pored Zemaljskog muzeja značajan je višestoljetni rad pojedinih franjevačkih samostana na sakupljanju i očuvanju muzejskog i bibliotečkog blaga.

Kako u razdoblju između dva svjetska rata Bosna i Hercegovina nema svojih visokoškolskih ustanova, njeni studenti pohađaju beogradske i zagrebačke fakultete, a jedan broj njih studira u inostranstvu. Tek 1937. godine osniva se u Sarajevu Viša islamska šerijatsko-teološka škola, čiji su nastavnici u rangu profesora univerziteta, pa otuda i njen naziv Šerijatski pravni fakultet. Zavod za zdravstvenu zaštitu Bosne i Hercegovine, osnovan u Sarajevu 1923. godine, bavi se i naučnim radom te prvi naučni zdravstveni kadar potiče upravo iz ove ustanove. Naučnim radom u ovom periodu bavi se i Muzej Bosanske Krajine u Banja Luci. U okviru Beogradskog univerziteta osniva se 1940. godine Poljoprivredno-šumarski fakultet u Sarajevu, a kako je to uoči Drugog svjetskog rata, zbog poznatih okolnosti ubrzo se gasi.²⁰

---

¹⁷ Kemal Bakaršić, Zbirka orijentalnih rukopisa Bosanskohercegovačkog instituta za proučavanje Balkana, u: *Prilozi historiji Sarajeva*, Sarajevo, 1997., 217-224.

¹⁸ Naučne ustanove u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske uprave, sabrao i uredio Dr Hamdija Kapidžić, Sarajevo, 1973.

¹⁹ Dr. H. K.-Austro-ugarski političari i pitanje osnivanja Univerziteta u Sarajevu 1913. godine, u: *GA i DAR BiH*, 1, Sarajevo, 1961., 293-295.

²⁰ Dragomir Bondžić, *Beogradski univerzitet 1944-1952.*, Beograd, 2004., 26, napomena 22. Autor navodi da je pored političkog značaja, cilj osnivanja nekih fakulteta izvan Beograda bio povećanje broja visokokvalifikovanih kadrova u Jugoslaviji i smanjenje pritiska na Beograd kao najvećeg visokoškolskog centra. Za iste su važile uredbе beogradskih fakulteta, a imali su zasebne administracije i budžet.

Godina 1945. donosi radikalne promjene u društvu.²¹ Nastaje nova situacija, potpuno različita od ranijih perioda. Umjesto građanskog, formira se jedno novo društvo. Zemlja koja je upravo izašla iz rata, pored svih problema koji se moraju odmah rješavati, ima i onaj stvaranja visokoškolskih i naučnih institucija, bez kojih jedna država ne može opstati. Starih institucija nema, a nove se ne osnivaju po modelu beogradskih, zagrebačkih i ljubljanskih između dva svjetska rata. Stoga se u našem radu utvrđuje na kom se principu osnivaju visokoškolske i naučne institucije u Bosni i Hercegovini i kako teče proces njihovog organizovanja. Ljudi koji rade na konstituisanju nove države, odnosno na formiranju pravne države i državnog poretka, ljudi su iz prethodnih sistema. Bosna i Hercegovina je prema Ustavu trebalo da bude ravnopravna republika, međutim ona još uvijek nema svojih institucija koje bi potvrdile proklamovanu i zagarantovanu ravnopravnost. Bez institucija, i pored političkih uslova, ona nije država jer nema uslove da egzistira, čime je i njena nezavisnost nemoguća.

Zbog toga je bilo neophodno ustanoviti kako društvo u tom vremenu gleda na osnivanje visokoškolskih i naučnih institucija, kao i to koje su institucije prioritetne za Bosnu i Hercegovinu. Potrebe života nalagale su hitno osnivanje istih. Nakon utvrđivanja na koji način se regrutuje prvi naučni kadar i kakva je njegova struktura po akademskom stepenu obrazovanja, analizira se kvalitet kadra kao i to odakle se on regrutuje.

Proces institucionalizacije nauke u Bosni i Hercegovini posmatra se kroz dvije razvojne faze:

1. od 1945. do 1951. i
2. od 1951. do 1958. godine.

---

²¹ U sveobuhvatnoj komparativnoj analizi eksperimenta državnog socijalizma u Centralnoj i Istočnoj Evropi, urađenoj na osnovu kompleksnog proučavanja proteklih političkih i ekonomskih događaja, Ivan Berend konstatuje: „Stari režimi pokopani su pod ruševinama rata i fašizma. Politički kontinuitet je prekinut. Obnova predratnih režima nije bila moguća nigdje sem u Čehoslovačkoj, a unutrašnji politički vakuum popunjen je novim snagama.“ Ivan Berend, *Centralna i Istočna Evropa 1944-1993., Iz periferije zaobilaznim putem nazad u periferiju*, Podgorica, 2001., 26.

Prva faza odvija se u znaku obnove i izgradnje zemlje, odnosno izvršenja prvog petogodišnjeg plana. Rezultati postignuti u tom vremenu dovode Bosnu i Hercegovinu na pozicije kakve je imala 1940. godine. Time se stvaraju polazni osnovi da se započne sa procesom institucionalizacije. Međutim, događanja koja su uslijedila u vezi sa rezolucijom Informbiroa, stavljaju Bosnu i Hercegovinu pred velika iskušenja.

Povlačenjem ruskih stručnjaka koji su pomagali u obnovi i izgradnji, problem kadrova, obnove i dalje izgradnje zemlje dovedeni su u pitanje. U takvim okolnostima jedini izlaz je okretanje vlastitim snagama i mogućnostima. Stoga otvaranje Univerziteta u Sarajevu 1949. godine predstavlja izuzetno značajnu naučnu, obrazovnu, kulturnu i društvenu tekovinu u razvoju Bosne i Hercegovine. Stvaranjem vlastitih visokoškolskih institucija želi se što neposrednije uticati na broj i kvalitet stručnjaka potrebnih zemlji. Time nauka i naučni rad dobivaju više mogućnosti i prostora za svoje djelovanje.

Nakon obrade prve razvojne faze do 1951. godine, slijedi rekonstrukcija naredne. Ovu karakteriše viši stepen razvitka naučnih institucija i naučnog života. U ovom vremenu udaraju se temelji najvažnijim nastavno-naučnim institucijama, fakultetima, višim i visokim školama, institutima i zavodima, objedinjenim u Univerzitet. Osnivanje Univerziteta u Sarajevu je važan događaj u kulturnom i naučnom preobražaju Bosne i Hercegovine, i istovremeno jedna od bitnih konstituenti njene državnosti. Univerzitet tako postaje središte obrazovanja, istraživanja i naučnog stvaranja. Uz obrazovni proces, paralelno se odvija i proces nastanka djela koja predstavljaju doprinos nauci. Bez razvoja nauke ne može se razvijati visoko školstvo u Bosni i Hercegovini, a bez Univerziteta nema ni nauke. Time se omogućava razvoj naučnog rada, kome služi formiranje više specijalizovanih naučno-istraživačkih organizacija. Na Univerzitetu i u naučnim institutima, kao i u velikim radnim organizacijama u privredi i zdravstvu djeluje relativno veliki broj naučnih radnika. Nauka postaje faktor opšteg napretka i ima snažnog udjela u prevladavanju zaostalosti i prerastanju Bosne i Hercegovine u srednje razvijenu zemlju, kojoj su otvorene mogućnosti daljeg uspona.

U radu se utvrđuje gdje i zašto se osnivaju institucije nauke i čime se to obrazlaže, odnosno šta je motiv za osnivanje, te ko ih i kako finansira. Analizom profiliranja navedenih institucija određuje se i utvrđuje kakva je ustvari bosanskohercegovačka nauka i na koji se način institucionalizira, te da li je formiranjem institucija nauke i naučnih kadrova, i pored svih promjena u sferi politike, finansiranja, raznih modusa organizovanja postignut i kakav kvalitet istih. Posljedica institucionalizacije je stvaranje bosanskohercegovačke nauke. U sklopu ovoga sagledava se i pitanje mjesta bosanskohercegovačke nauke prvo u okvirima bivše jugoslovenske države, a zatim u evropskim i svjetskim razmjerama i tokovima.

Do završetka 1958. godine Bosna i Hercegovina izgrađuje i potvrđuje svoju državnost kroz vlastite institucije iznutra. Nakon ovoga nastaje jedna nova faza u razvoju nauke, zbog čega se u radu ide do 1958. godine, kao završne u procesu konstituisanja bosanskohercegovačkih naučnih institucija.

Institucionalizacija nauke znači osnivanje institucija nauke. Ovaj proces je u Bosni i Hercegovini specifičan. Do završetka Drugog svjetskog rata, osim Zemaljskog muzeja u Sarajevu, takvih institucija nema, ne postoje. Kako je institucionalizacija nauke, odnosno osnivanje naučnih institucija kasnilo umnogome iza drugih bivših jugoslovenskih republika, o njima se u BiH može govoriti tek za period nakon 1945. godine.

Cilj ovoga rada jeste rekonstrukcija nastanka, razvoja i dostignuća institucija nauke, od kojih se najveći broj njih po prvi put u istoriji Bosne i Hercegovine formira nakon Drugog svjetskog rata. Stoga se prvo utvrđuje šta znači institucionalizacija i s čim se ona vezuje, tj. da li je ona sastavni dio oformljenja nacije i države ili oboje i da li ima države bez institucija. Nakon ovoga definiše se šta je nauka i šta to znači u bosanskohercegovačkom slučaju i okolnostima. Utvrđuje se, takođe, kakav je bio odnos politike i nauke, te organizacioni aspekt nauke. U radu se daje odgovor na pitanja na koji je način nauka bila povezana s opštom ekonomskom politikom, pa, naravno i nacionalnom, kao i pod kojim i u kojim uslovima se razvijaju institucije nauke u Bosni i Hercegovini. Izuzetno je važno i pitanje

kako se rješava kadrovska politika u oblasti nauke. Konačni cilj ovoga rada jeste utvrđivanje značaja institucija nauke u cjelini i pojedinačno.

Već smo konstatovali da je razvitak institucija nauke u Bosni i Hercegovini u vrijeme državnog socijalizma do sada bio van istoriografskih odnosno arhivskih istraživanja. Rad na ovoj temi bazira se prvenstveno na primarnim izvorima. S obzirom na stanje i nedostupnost istraživanja izvan Bosne i Hercegovine, istraženi su dostupni izvori i literatura.²² Za ovu temu bila je neophodna u prvom redu analiza dokumenata opšteg, jugoslovenskog karaktera. Ovakav stav prema istraživanju određen je karakterom partijsko-državnog koncepta u razvitku nauke. Rad je utemeljen najvećim svojim dijelom na građi državnog arhiva u Sarajevu. Politički aspekt ovog procesa obrađen je na osnovu objavljene arhivske građe koja se odnosi na partijske kongrese i rezolucije po pitanju kulture i nauke. Od informativnih glasila korištena je dnevna štampa, zatim časopisi i periodične publikacije. Literatura o ovoj temi mahom je prigodnog karaktera, a nastala je u povodu određenih obljetnica institucija nauke. Korišteno je više takvih izdanja, bitnih za rekonstrukciju i komparativnu analizu, neophodnu za izvođenje opštih zaključaka. Riječ je o selektivnoj bibliografiji.

U radu se na osnovu svega ovoga daje odgovor na koji način su nauka i naučni rad dobivali više mogućnosti i prostora za svoje djelovanje, koje su se naučne discipline razvijale na fakultetima, koja je bila koncentracija naučnog kadra na istim, te vrši rekonstrukcija rada svake od institucija nauke. Na osnovu primarnih izvora analiziran je proces nastanka i razvoja naučnih ustanova u Bosni i Hercegovini, istraženo na kojim

---

²² Tek potkraj 2005. godine omogućena su nam arhivska istraživanja izvan Bosne i Hercegovine, u Arhivu Jugoslavije u Beogradu. Zbog reorganizacije koja se u to vrijeme vrši u arhivu, kao i kraćeg boravka, ostala su nedovršena istraživanja tri fonda i to: (313) Ministarstvo prosvete DFJ i FNRJ (1945-1946), (316) Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade FNRJ (1948-1950) i (317) Savet za nauku i kulturu Vlade FNRJ (1950-1953). U ovim fondovima nalaze se redovni mjesečni i godišnji izvještaji i analize kojih u Arhivu BiH nema. Ono što ima jesu zabilješke da su izvještaji o radu naučnih i umjetničkih institucija poslali Saveznom ministarstvu prosvjete FNRJ u Beogradu. ABH, Sarajevo, Ministarstvo prosvjete NR BiH, k. 22, dok. 2431/46.

se materijalnim i naučnim osnovama razvijaju navedene ustanove, ustanovljeno koje su to pokretačke snage (materijalne, ideološke, političke i druge) razvoja nauke i naučnih ustanova u Bosni i Hercegovini, analizirani zadaci nauke i naučnih ustanova i na koji su način nauka i naučne ustanove bile povezane sa opštim društveno-ekonomskim razvojem društva, utvrđeno kakva je kadrovska politika vođena u nauci i naučnim ustanovama, te se sumirani rezultati nauke i naučnih ustanova u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1958. godine.

Izučavanje procesa institucionalizacije nauke u Bosni i Hercegovini od posebnog je naučnog interesa. Kroz rekonstrukciju i analizu rekonstrukcije institucionalizacije nauke kao procesa, utvrđuje se koliko je, prateći i dokumente druge provenijencije (kroz analizu programskih sadržaja, pravila i kadrova koji su vodili te institucije), bila ugrađena politička komponenta tog vremena, odnosno njene ideološke postavke i ciljevi.

Ovo je prvi rad o procesu institucionalizacije nauke u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1958. godine, zasnovan prvenstveno na primarnim izvorima. Naučni metod koji je korišten jeste analiza navedenih izvora. Analizom najvažnijih zakonodavnih akata utvrđuje se šta isti predviđaju i kako definišu ove institucije, te šta su one u praksi radile. Predmet analize je dakle njihovo osnivanje, ciljevi, zadaci i rad, te kakva je funkcija nauke u društvu i da li je odgovorila svojoj svrsi.

Pitanje stvaranja institucija nauke bilo je od izuzetnog značaja za Bosnu i Hercegovinu. One se osnivaju s ciljem da se što neposrednije utiče na broj i kvalitet stručnjaka potrebnih zemlji. Najznačajnije za rad ovih ustanova bilo je pitanje kadrova. Sagledavajući potrebe u kadrovima Vlada NR BiH donosi odluke o osnivanju pojedinih naučnih ustanova: fakulteta, instituta, zavoda. U početku je razvoj naučnih institucija usmjeren na univerzitetski centar Sarajevo.

U Bosni i Hercegovini se u posmatranom razdoblju osnivaju sljedeće visokoškolske i naučne ustanove:

- **Viša pedagoška škola**, Sarajevo, 1945. godine,

- **Medicinski fakultet**, Sarajevo, 1946. godine, u čijem okviru djeluje 13 instituta i 10 klinika,
- **Biološki institut**, Sarajevo, 1946. godine,
- **Pravni fakultet**, Sarajevo, 1946. godine,
- **Savezna visoka poljoprivredna škola za planinsko gazdovanje**, Sarajevo, 1947. godine, koja 1948. prerasta u **Poljoprivredno-šumarski fakultet**,
- **Zavod za zaštitu spomenika kulture Bosne i Hercegovine**, Sarajevo, 1947. godine,
- **Institut za geologiju**, Sarajevo, 1947. godine,
- **Tehnički fakultet**, Sarajevo, 1949. godine, sa dva odsjeka: *Arhitektonski* i *Građevinski*,
- **Univerzitet u Sarajevu**, Sarajevo, 1949. godine,
- **Veterinarski fakultet**, Sarajevo, 1949. godine,
- **Filozofski fakultet**, Sarajevo, 1950. godine,
- **Orijentalni institut**, Sarajevo, 1950. godine,
- **Naučno društvo Bosne i Hercegovine**, Sarajevo, 1951. godine,
- **Zavod za vodoprivredu**, Sarajevo, 1952. godine,
- **Ekonomski fakultet**, Sarajevo, 1952. godine,
- **Hemijski institut Prirodno-matematičkog fakulteta**, Sarajevo, 1953. godine,
- **Zavod za inženjersku geologiju i tehnologiju Građevinskog fakulteta**, Sarajevo, 1953. godine,
- **Muzička akademija**, Sarajevo, 1955. godine,
- **Viša upravna škola**, Sarajevo, 1956. godine,
- **Viša škola za socijalne radnike**, Sarajevo, 1957. godine.

Posebno mjesto u ovom radu pripada **Zemaljskom muzeju u Sarajevu** i njegovoj naučnoistraživačkoj djelatnosti. Osnivanjem Naučnog društva Bosne i Hercegovine 1951. godine izražena je bosanskohercegovačka društveno-politička individualnost u okviru FNRJ. Tako Naučno društvo postaje najviša kompleksna naučna institucija. Naučnom radu, kao jednoj od osnovnih poluga uspješnog razvitka zemlje dat je još veći značaj.

Osnivanjem više specijalizovanih naučnoistraživačkih organizacija omogućava se razvoj naučnog rada. Na Univerzitetu, u naučnim institutima i u velikim radnim organizacijama u privredi i zdravstvu djeluje relativno veliki broj naučnih radnika. Nakon sagledavanja cjelokupnog naučnog razvoja utvrđuju se značaj i dometi cjelokupnog bosanskohercegovačkog razvitka.

Sa 1958. godinom završava se najvažniji period u procesu institucionalizacije nauke u Bosni i Hercegovini. Promjene koje nastupaju nakon toga, a koje se ogledaju u načinu organizovanja, finansiranja i rada, predmet su obrade zasebne cjeline. Ovo je jedan izuzetno kompleksan zadatak, koji u sebi sadrži teoretska, ideološko-politička i praktična obilježja, koja je trebalo istražiti da bi se utvrdili ciljevi i dometi institucionalizacije nauke u Bosni i Hercegovini u navedenom razdoblju.

Pored uvodnog dijela rad sadrži sljedećih osam poglavlja:

- I. Pretpostavke institucionalizacije nauke,
- II. Ciljevi i zadaci naučnih institucija,
- III. Hronologija osnivanja naučnih institucija,
- IV. Centralizacija naučnih institucija,
- V. Struktura Univerziteta u Sarajevu,
- VI. Finansiranje naučnih ustanova,
- VII. Kadrovi institucija nauke,
- VIII. Rezultati institucionalizacije nauke.

Nakon ovoga slijedi zaključno razmatranje, rezime na engleskom jeziku, kao i pregled korištenih izvora i literature.

U prvom poglavlju utvrđuju se i analiziraju pretpostavke na kojima započinje proces institucionalizacije nauke po završetku Drugog svjetskog rata.

U narednom poglavlju vrši se analiza zakonskih akata da bi se vidjelo šta zakoni predviđaju i kako definišu ove institucije. Analizom ciljeva i zadataka naučnih institucija objašnjava se kako su nauka i naučne ustanove (na koji način) povezane sa opštim društveno-ekonomskim razvojem društva, odnosno šta su one u praksi radile.

Treće poglavlje donosi hronologiju osnivanja naučnih institucija kao i konačan broj novoformiranih institucija nauke.

U četvrtom poglavlju objašnjava se šta je podrazumijevala centralizacija naučnih institucija.

Peto poglavlje o strukturi Univerziteta u Sarajevu označava završetak prve početne faze institucionalizacije nauke i početak nove, više faze u procesu koji se ovde obrađuje.

U šestom poglavlju analiziraju se materijalne pretpostavke i uslovi pod kojima se vrši finansiranje institucija nauke, kao i kako one funkcionišu u tim uslovima.

Ono zbog čega se osnivaju institucije nauke jeste stvaranje vlastitog kadra uz pomoć koga će BiH započeti samostalan put u okviru jugoslovenske zajednice. Stoga se u sedmom poglavlju utvrđuju i analiziraju sve bitne činjenice vezane za pitanje kadrova institucija nauke u BiH, odnosno kakva je kadrovska politika vođena u nauci i naučnim ustanovama.

U osmom poglavlju se utvrđuju konačni rezultati procesa institucionalizacije nauke.

I POGLAVLJE

PRETPOSTAVKE INSTITUCIONALIZACIJE NAUKE

Naučni razvoj, koji se odvijao u prvoj polovini XX stoljeća je uveliko izmijenio život čovječanstva, a kretanja koja su se tada pojavila nago-
vještavala su nove revolucionarne promjene. Intenzivan razvoj naučnog
znanja, metodična primjena takvog znanja, i iz toga proizašle promjene
u materijalnim uslovima, izvršile su veliki uticaj na privredni, društveni i
politički život čovjeka, kao i na nauku, ideološki i moralni razvoj.
Ljudima na ovoj planeti stajali su na raspolaganju obilje bogatstva i razina
života kakvo nijedno prethodno društveno uređenje nije moglo ni zamisliti,
a još manje omogućiti. Moć nauke stvorila je naučnike.

Drugi svjetski rat i poslijeratni problemi obnove i razvoja doprinijeli
su ogromnom zamahu širenja nauke. Stručnjaci svih profila pozvani su da
svojim znanjem doprinesu obnavljanju svojih zemalja i međunarodnoj
saradnji.²³ Takvo stanje bilo je u zemljama u kojima je mreža univerzitet-
skih institucija, naučnih ustanova imala tradiciju i bila znatno izgrađena.
Kada je riječ o nauci u modernom poimanju te riječi, ona se u Bosni i
Hercegovini počela razvijati tek sa dolaskom austrougarske uprave.

Period od 1878. do 1918. godine u političkoj, ekonomskoj i kulturnoj
istoriji Bosne i Hercegovine značajan je i po rezultatima postignutim u
oblasti nauke. Predstavnici austrougarske okupacione uprave nastoje,
međutim, da kulturni i naučni razvitak Bosne i Hercegovine usmjere u
pravcu koji će biti u skladu sa interesima i ciljevima njene dugoročne
politike na ovom dijelu Balkanskog poluostrva. Stoga su njihovi glavni
potezi, napravljeni u Bosni i Hercegovini u oblasti nauke, sračunati “na
spektakularne efekte koje je tim potezima htjela da napravi pred svjetskom
javnošću u primjetnom nastojanju da rezultatima, postignutim i u tom
domenu svoga djelovanja, opravda mandat koji joj je povjeren na Ber-

---

²³ Caroline F. Ware, K. M. Panikkar, J. M. Romein, *Historija čovječanstva: kulturni
i naučni razvoj*, svezak šesti, knjiga II, Zagreb, 1969., 274.

linskom kongresu. To je osnovni motiv njene kulturne politike u BiH, ali ne i jedini.”²⁴

Sa austrougarskom upravom započinju prva ozbiljnija naučna istraživanja u Bosni Hercegovini. U oktobru 1878. godine u Bosnu dolazi Konstantin Herman, visoki austrougarski činovnik, koji uzima velikog učešća u kulturnom životu okupirane Bosne, a posebno Sarajeva. On učestvuje u osnivanju i radu Muzejskog društva, direktor je Zemaljskog muzeja, zatim pokretač i urednik *Glasnika Zemaljskog muzeja*.²⁵ Ovaj časopis je prva periodična publikacija iz oblasti nauke u Bosni i Hercegovini. Zemaljski muzej postaje središte naučnoistraživačkog rada. Sa prvim rezultatima tog rada iz oblasti arheologije, etnomuzikologije, geologije, ispitivanja flore i faune svjetska naučna javnost upoznaje se putem edicija Zemaljskog muzeja i na međunarodnim naučnim skupovima koji se organizuju u Bosni i Hercegovini. U Zemaljskom muzeju izučavaju se sljedeće naučne discipline: geografija, istorija, arheologija, istorija umjetnosti, jezik i književnost, etnologija, prirodne nauke, statistika i bibliografija. Rađanje i razvoj mnogih naučnih disciplina vezano je za djelatnost Zemaljskog muzeja. Time ova ustanova ulazi u krug evropske nauke.

Naučno-izdavačkom djelatnošću u Bosni i Hercegovini bavi se i Statistički departman Zemaljske vlade, Meteorološka stanica i Geološki zavod.²⁶ Zemaljski geološki zavod osniva Zemaljska vlada 1898., i to pri rudarskom odsjeku, a od 1912. godine Zavod djeluje kao samostalna ustanova. Meteorološka stanica u Sarajevu, osnovana 1892. godine, prva je institucija ove vrste u Bosni i Hercegovini, a osnivanje opservatorije na Bjelašnici, 1894. godine, predstavlja događaj od internacionalne naučne vrijednosti. Melioracioni ured, u okviru koga djeluje meteorološka služba,

---

²⁴ Risto Besarović, *Kulturni razvitak Bosne i Hercegovine 1878-1918.*, u: *Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine*, II, Sarajevo, 1987., 367-402.

²⁵ Vjekoslava Hunski, Edita Radosavljević, *Hronologija događaja iz kulturne istorije Sarajeva od 1878.-1941. godine*, Sarajevo, 1969.

²⁶ Dr Vjekoslava Hunski, *Naučno-izdavačka djelatnost u Bosni i Hercegovini u okviru Statističkog departmana Zemaljske vlade, Meteorološke stanice i Geološkog zavoda (1871-1918)*, u: *Prilozi*, Institut za istoriju, 19, Sarajevo, 1982., 297-299.

osniva se 1912., da bi 1918. godine prerastao u Zavod za meteorologiju sa sjedištem u Sarajevu. "Istraženo je sve što se ticalo rane povijesti Bosne i što je moglo predstavljati osnovu za početak sistematske eksploatacije njenog rudnog blaga, voda i gradnju puteva, željeznica i raznih drugih komunikacija."²⁷

Institut za istraživanje Balkana za vrijeme svog kratkog postojanja (1904.-1918.), dva puta obnavlja ideju da se proglasi državnom ustanovom sa širokim spektrom naučne i istraživačke djelatnosti. Zadatak Instituta za istraživanje Balkana je da naučno obrađuje šire balkanske prostore. Ovaj Institut treba da posluži za naučno osvajanje albanskih krajeva, jer se u tom pravcu kreće politika austrougarske monarhije.²⁸ Uz već postojeći Zemaljski muzej, Institut treba takođe da bude osnov za stvaranje novog naučnog i kulturnog središta u austrougarskoj monarhiji. Institut se ukida dva puta (1918. i 1946. godine), a djelimičnim diobama imovine (1946. i 1950. godine), ista se dijeli unutar institucija u Sarajevu (Orientalnog instituta, Muzeja grada Sarajeva i Centra za balkanološka istraživanja ANU BiH). U okupiranoj Bosni i Hercegovini se iz političkih razloga ne dopušta osnivanje visokih škola i Univerziteta. Austrougarski političari, u čijim rukama je sudbina ove zemlje, smatraju da Univerzitet Bosni nije potreban.²⁹

Osnovni preduslov institucionalizacije prosvjete, školstva, kulture i nauke jeste pismenost. Ona za vrijeme austrougarske uprave, izražena u procentima iznosi 3% (ovim nisu obuhvaćeni oni koji su znali orijentalne

---

²⁷ Muhamed Filipović, *Bosna i Hercegovina-najvažnije geografske, demografske, historijske, kulturne i političke činjenice*, Sarajevo, 1997., 163. Kod Filipovića pogrešno se navodi godina osnivanja Meteorološke stanice 1902. godine. Prvo se osniva stanica u Sarajevu, a dvije godine kasnije opservatorija na Bjelašnici. Uporediti: Hajrudin Numić, *Znanost u Sarajevu-u povodu pet vjekova njegovog postojanja*, u: *Prilozi historiji Sarajeva*, Sarajevo, 1997., 523-531.

²⁸ Naučne ustanove u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske uprave, 28.; Kemal Bakaršić, *Zbirka orijentalnih rukopisa Bosanskohercegovačkog instituta za proučavanje Balkana*, u: *Prilozi historiji Sarajeva*, Sarajevo, 1997., 217-224.

²⁹ Dr. H. K-Austro-ugarski političari i pitanje osnivanja Univerziteta u Sarajevu 1913. godine, u: *GA i DAR BiH*, 1, Sarajevo, 1961., 293-295.

jezike). Samo 3% stanovništva zna čitati i pisati latinicu i ćirilicu. U prvoj godini austrougarske okupacije osnovne škole pohađa svega 5% djece prispjele za školu.³⁰ U Bosni i Hercegovini 1910. godine zna čitati i pisati 11,95% ukupnog stanovništva starijeg od sedam godina. Stanovništvo je iz osmanlijskog perioda naslijedilo zatvorenost kulture i prosvjete u okviru vjerskih zajednica. Nakon austrougarske okupacije u ovoj oblasti postoje u širem smislu dva usmjerenja. Jedno slijedi austrougarska vlast, a drugo domaće stanovništvo u okviru svojih vjerskih i nacionalnih zajednica. Ovo prvo je u funkciji isticanja kulturne misije Austro-Ugarske i otuđeno od naroda, zbog čega je kulturno-prosvjetna aktivnost domaćeg stanovništva ponikla iz naroda, inicijativom pojedinaca i grupa i u oblicima koje je austrougarska vlast dozvoljavala.

Od ustanova koje se osnivaju u ovom vremenu treba pomenuti prvu kliniku u Sarajevu.³¹ Muzej na Humcu kod Ljubuškog, osnovan 1884. godine, prva je institucija ove vrste u Hercegovini. Franjevci u ovom muzeju skupljaju, proučavaju i prezentiraju ostatke materijalne kulture. Muzej Stare srpsko-pravoslavne crkve u Sarajevu osniva se 13. V 1890. godine.³² Pionir arheologije u Hercegovini je povjesničar i pisac fra Petar Bakula.³³ Literatura o školstvu i bibliotekama u Bosni i Hercegovini do 1918. godine daje dragocjene podatke o obrazovanosti naših ljudi. Gazi Husref-begova medresa u Sarajevu za 450 godina svoga djelovanja daje desetak hiljada (islamski) obrazovanih ljudi, naučnika i filozofa.³⁴

U razdoblju između dva svjetska rata nema nekih značajnijih promjena u naučnom životu u Bosni i Hercegovini. Prema podacima popisa stanovništva iz 1931. godine oko 70% od ukupnog broja stanovnika je

---

³⁰ Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja drugog svjetskog rata, Sarajevo, 1994., 202.

³¹ Muhamed Filipović, *Isto*, 164.

³² Prilozi historiji Sarajeva, Sarajevo, 1997., 288.

³³ 100 godina muzeja na Humcu (1884-1984), Ljubuški, 1985.

³⁴ Hajrudin Ćurić, *Muslimansko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, Sarajevo, 1983; Lamija Hadžiosmanović, *Biblioteke u Bosni i Hercegovini 1878-1918.*, Sarajevo 1980; *450 godina Gazi Husref-begove medrese u Sarajevu*, Sarajevo, 1988.

nepismeno.³⁵ U 1922/23. godini iz ukupnog budžeta Ministarstva prosvete Kraljevine Jugoslavije je za potrebe “prosvetno zapuštene Bosne i Hercegovine izdvajana jedva 1/16 ukupnih sredstava, što je bilo više nego nedovoljno.” Naredne godine od ukupnih sredstava namijenjenih Ministarstvu prosvete za Bosnu se predviđa oko 9%.³⁶ Takvo stanje traje i narednih godina. Izdvajanja za prosvjetu 1928/29. godine po stanovniku u Sloveniji su skoro četiri puta veća od onih za Bosnu i Hercegovinu.³⁷

Država i sama svojim izdvajanjima za prosvjetu doprinosi i održava neravnomjernosti u kulturnoj razvijenosti pojedinih oblasti. Materijalne mogućnosti jugoslovenskog društva u međuratnom periodu direktno se odražavaju na vođenje kulturne i prosvjetne politike. Budžet Ministarstva prosvete pokazuje da su izdvajanja za kulturu i prosvjetu nedovoljna za rješavanje ogromnih kulturnih i prosvjetnih problema. Analiza budžeta koju je uradio Ljubodrag Dimić u svojoj doktorskoj tezi, pokazuje da se budžeti sastavljaju mehanički i da se ponavljaju iz godine u godinu. Prva decenija života Kraljevine Jugoslavije protiče u nastojanjima Ministarstva prosvete da utvrdi prosvjetnu politiku koju je trebalo sprovesti.³⁸ Čitav niz problema u međuratnom razdoblju nije ni pokrenut, jer to ne interesuje režim. Rezultat svega toga je nagomilavanje i nerješavanje problema.

Institut za istraživanje Balkana, najznačajnija naučna institucija stvorena u Bosni, prenosi se u Beograd.³⁹ Sa formiranjem Vrbasko-bano-

---

³⁵ Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine, knjiga III, prisutno stanovništvo po pismenosti i starosti, Beograd, 1938., 4. i 10. U Vrbaskoj banovini od 665.785 stanovnika, nepismeno je 483.318 ili 72,6%, a u Drinskoj banovini od 1.008.331, nepismenih je 626.280 ili 62%.

³⁶ Ljubodrag Dimić, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941.*, I, Beograd, 1996., 87.

³⁷ *Isto*, 110.

³⁸ *Isto*, 174.

³⁹ Institut se osniva 1904. godine inicijativom Karla Pača. Nakon četiri godine postaje državna institucija. Hamdija Kapidžić, Institut za istraživanje Balkana u Sarajevu (1904-1918) u: *Bosna i Hercegovina pod austrougarskom upravom*, Sarajevo, 1968., 310-371.

vine sa sjedištem u Banja Luci, osniva se Etnografski muzej. Pri Zemaljskom muzeju u Sarajevu osniva se 1920. godine Državni fitopatološki zavod, prva naučna ustanova iz oblasti agronomije, čiji je zadatak da djeluje na suzbijanju biljnih štetočina i biljnih bolesti. Ovaj Zavod radi do 1934. godine, kada njegove poslove preuzima Poljoprivredna ogledna stanica banovinske uprave. Nakon ovoga u Muzeju ostaje samo manji Fitopatološki odsjek Prirodnjačkog odjeljenja.⁴⁰

O razvoju nauke u Bosni i Hercegovini od 1918. do 1941. godine ne može se ništa posebno reći. Sarajevo dobija novu zgradu Srednje tehničke škole i to je sve što se, kada je o naučnim ustanovama riječ, događa. Pred Drugi svjetski rat u Sarajevu se osniva Visoka škola za planinsko-šumsko gazdovanje.⁴¹ Svo vrijeme između dva svjetska rata djeluje Visoka šerijatsko-sudačka škola. Bosanskohercegovački studenti pohađaju uglavnom fakultete u Beogradu i Zagrebu. Na Beogradskom Univerzitetu u junu 1925. godine od 4.669 studenata 189 njih su iz BiH, a 1939/40. od 9.800 studenata 1.077 su Bosanci.⁴² Između dva svjetska rata 4,7 % profesora Beogradskog univerziteta potiče iz BiH.⁴³ Naučne i stručne (specijalne) biblioteke posjeduje Zemaljski muzej i četiri postojeće vjerske zajednice.⁴⁴

Bosna i Hercegovina 1940. godine ima: 1.043 osnovne škole, 14 potpunih gimnazija, tri nepotpune gimnazije, 31 građansku školu, tri učiteljske škole, četiri trgovačke akademije, dvije srednje tehničke škole, 150.783 učenika u osnovnim školama, oko 16.000 učenika u srednjim školama, 2.321 učitelja i 800 nastavnika srednjih škola.⁴⁵

---

⁴⁰ Anali Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1938-1962., Sarajevo, 1963., 12.

⁴¹ Službeni list Kraljevine Jugoslavije, Beograd, 164-LIV, 20. VII 1940., Uredba sa zakonskom snagom o osnivanju Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu (kao zasebnog fakulteta Univerziteta u Beogradu).

⁴² Đorđe Stanković, *Studenti i univerzitet 1914-1954.*, Beograd, 2000., 49.

⁴³ Bondžić, 32., napomena 43.

⁴⁴ Ljubinka Bašović, *Biblioteke i bibliotekarstvo u Bosni i Hercegovini 1918-1945*, Sarajevo, 1986.

⁴⁵ Krmđija Drago, Dvije godine rada Univerziteta u Sarajevu u: *Almanah Sarajevskog univerziteta*, Sarajevo, 1951., 5. U Pregledu škola u FNRJ od 23. maja 1946. godine

U Bosni i Hercegovini uništeno je u Drugom svjetskom ratu oko 50% osnovnih i srednjih škola, pa je pitanje rješavanja problema nepismenosti oko 80% stanovništva kao i formiranja visokoškolskih i naučnih institucija ponovo odloženo. Institucija nauke za vrijeme ratnih događanja nema. Literatura o ovom periodu svodi se na nekoliko manjih članaka i priloga o kulturi i umjetnosti u NOB-i i kulturno-prosvjetnom radu. Na okupiranim područjima izvršena je pljačka cjelokupnog privrednog i kulturnog bogatstva. Pljačkanju i uništenju su izložene škole, biblioteke, muzeji i druge kulturne ustanove.⁴⁶

Kako starog školstva nema, tokom narodnooslobodilačke borbe javlja se novo školstvo na slobodnoj teritoriji. Jedna od prvih mjera Izvršnog odbora Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) u Bihaću 1942. godine, su njegova rješenja o zbrinjavanju, vaspitanju i školovanju djece na oslobođenoj teritoriji. Već krajem te godine, pored tečajeva za opismenjavanje formiraju se prve osnovne škole. Najviše škola otvara se u Bosanskoj Krajini, gdje nastaju prvi propisi o novom školstvu koje donosi AVNOJ i Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Bosne i Hercegovine (ZAVNOBiH). Predsjedništvo ZAVNOBiH-a u oblasti prosvjete i opšteg obrazovanja nastoji da aktivnost na ovom području narodnog života svede u okvir smišljene i cjelishodne organizacije polazeći od činjenice da je BiH u pogledu pismenosti najzaostalija jugoslovenska zemlja. Težište rada postavlja se na osnovne oblike školovanja uz postepeni prelaz na dalje stupnjeve. Uporedo s tim obrazuju se kadrovi za potrebe tečajeva, škola i ustanova opšteg obrazovanja. Tako do kraja rata Bosna i Hercegovina ima 160 osnovnih škola na oslobo-

---

stoje unekoliko drugačiji podaci za BiH za školske godine 1940/41. i 1945/46.: osnovnih škola 1.096 i 653, odjeljenja 2.534 i 1544, učenika 158.062 i 103.774, nastavnika 3.631 i 1.231; učiteljskih škola 4 i 4, odjeljenja 26 i 20, učenika 770 i 668, nastavnika 74 i 51; srednjih škola 64 i 44, učenika 26.856 i 14.160, nastavnika 967 i 397, građanskih škola 43 i %, učenika 7.571 i %, broj nastavnika 427 i %.

Arhiv Jugoslavije, Beograd, fond 315, 18, 5. U daljem tekstu: AJ.

⁴⁶ Dr Nikola Živković, Odnos nemačkih okupacionih snaga prema prosvetnim i naučnim ustanovama i kulturnim dobrima Jugoslavije u: *Kultura i nauka u narodno-oslobodilačkom ratu i revoluciji*, Skopje, 1984., 137-154.

đenoj teritoriji.⁴⁷ Školske 1944/45. godine u BiH radi 19 gimnazija, sa 178 odjeljenja nižih razreda i 43 odjeljenja viših razreda, s 8.688 učenika nižih razreda i 1.565 učenika viših razreda i 355 nastavnika. Postoje i tri učiteljske škole sa 16 odjeljenja, 399 učenika i 49 nastavnika.⁴⁸ Do 1945. godine Bosna i Hercegovina je bez visokoškolskih ustanova.

U odlukama ZAVNOBiH-a, kao najvišeg zakonodavnog i izvršnog predstavničkog tijela i najvišeg organa državne vlasti Bosne i Hercegovine, ravnopravne federalne jedinice u Demokratske Federativne Jugoslavije, sadržani su zakonski temelji državnosti Bosne i Hercegovine u okviru jugoslovenske federacije. Stoga je djelovanje ZAVNOBiH-a između Drugog i Trećeg zasjedanja usmjereno ka tome da Bosna i Hercegovina iz rata uđe u mirnodopski život optimalno pripremljena kako u pogledu organizacije vlasti, tako i u pogledu njenog praktičnog funkcionisanja na polju obnove i izgradnje. Preduzimaju se opsežne mjere da bi se ustanovilo tačno stanje privrede, školstva, zdravlja, stanje raspoloživih kadrova, oruđa, proizvodnje, mogućnosti obnavljanja i pokretanja industrijskih pogona, sredstava saobraćaja, trgovačkog prometa, stanje poljoprivrede i uslova racionalne izgradnje poljoprivredne proizvodnje.⁴⁹

Ne postoje potrebni podaci na osnovu kojih bi se utvrdila ukupna materijalna šteta na području Bosne i Hercegovine u periodu od 1941. do 1945. godine.⁵⁰ Međutim, izvjesno je da je ona u pomenutom vremenu najviše stradala. Izvršena je pljačka, iskorištavanje i uništavanje nacio-

⁴⁷ Anto Babić, Mjesto i uloga ZAVNO BiH-a u izgradnji državnosti Bosne i Hercegovine, u: *Istorijske pretpostavke republike Bosne i Hercegovine*, Prilozi, Institut za istoriju, 4, Sarajevo, 1968., 317-330. i Mate Zaninović, Djelatnost ZAVNO BiH-a u oblasti prosvjete, Isto, 389-412.

⁴⁸ Mate Zaninović, *Isto*, 405.

⁴⁹ Anto Babić, Mjesto i uloga ZAVNO BiH-a u izgradnji državnosti Bosne i Hercegovine; Hamdija Čemerlić, *Oragnizaciona izgradnja NOO*: Isti, *Kulturno-prosvjetna djelatnost NOO*; Isti, *Razvoj organa pravosuđa u BiH u toku NOB-e*; Isti, *Organizacija i razvoj zdravstvene i socijalne službe u BiH za vrijeme NOB-e*; Isti, *Rad NOO na ishrani NOV-e i stanovništva*.

⁵⁰ „Rat je razorio veliki dio bogatstva koje su stvarale generacije. Fizičko pustošenje odigralo je dodatnu ulogu pri razbijanju kontinuiteta. Poljska, Jugoslavija i Mađarska spadale su među najopustošenije zemlje nakon rata.... Infrastruktura većine ovih zemalja unazađena je za sedamdeset godina.“ Berend, 28.

nalnog bogatstva BiH. Ugovorni odnosi Trećeg rajha i “Nezavisne države Hrvatske” bili su podloga za privrednu eksploataciju BiH. Pljačka je bila raznovrsna. Izvršena je pljačka novca i plemenitih metala: ustaše su u Sarajevu zaplijenile 1.174 kg zlata.⁵¹ Industrij i rudarstvu pričinjene su takođe ogromne štete. Tu je i šteta prouzrokovana iskorištavanjem radne snage, uništavanjem ljudskih života kao i progonom stanovnika iz mjesta boravka. Uništavanju i oštećenju su izložene stambene i druge zgrade, kulturno-prosvjetne i naučne ustanove te kulturni spomenici. Opljačkana je i arhivska građa. Pljačka je intenzivna i obuhvata sve što se moglo opljačkati. Ukupna šteta pričinjena na ustanovama Ministarstva prosvjete NR BiH, a konstatovana 6. IV 1945. godine, iznosi 19.152.575 dolara.⁵²

Krajem aprila 1945. godine Bosna i Hercegovina je oslobođena i prvi i najvažniji zadatak jeste formiranje Vlade i ostalih službi potrebnih državi za mirnodopsko djelovanje. S tim ciljem ZAVNOBiH na svom Trećem zasjedanju, održanom 26. IV 1945. godine u Sarajevu, donosi odluku o pretvaranju ZAVNOBiH-a u Narodnu skupštinu NR BiH, a Skupština odmah donosi „nekoliko važnih odluka i zakona kojim se dograđivao državni sistem federalne Bosne i Hercegovine....donesena je odluka o izmjeni i dopuni odluke o konstituisanju ZAVNOBiH-a u najviše zakonodavno i izvršno narodno predstavničko tijelo Federalne Bosne i Hercegovine, kojom je ZAVNOBiH preimenovan u Narodnu skupštinu Bosne i Hercegovine.“⁵³ Narodna skupština je 27. IV 1945. donijela Zakon o Narodnoj vladi BiH. Obrazovanje Narodne vlade Bosne i Hercegovine je od istorijskog značaja za sve njene narode. Narodna vlada se prvi put u istoriji Bosne i Hercegovine osniva kao njihov zajednički organ vlasti, i ona dobija u nadležnost prerogative izvršne državne vlasti.

Bosna i Hercegovina 1945. godine spada među najzaostalije krajeve Jugoslavije. Njena industrija zapošljava dva posto stanovništva. Na selu

---

⁵¹ Dr Kemal Hrelja, mr Rafael Brčić, dr Nikola Živković, *Iskorištavanje i uništavanje prirodnih bogatstava i narodne imovine Bosne i Hercegovine od okupacionih sila 1941-1945. godine*, Sarajevo, 1976., 161.

⁵² ABH, Sarajevo, MP NR BiH, k. 3, dok. 1338/45.

⁵³ *Istorija Saveza komunista Bosne i Hercegovine*, knjiga 2, Sarajevo, 1990., 16.

živi 83%, a u gradu 17% stanovništva. Ekonomska zaostalost i nerazvijenost privrede u cjelini imaju za posljedicu da je 72,9% stanovništva nepismeno. Pored ogromnih razaranja i pustošenja koja je pretrpila u ratu, sa razrušenom privredom, uništenim naseljima i objektima društvenog standarda, Bosna i Hercegovina ima i velike ljudske žrtve.

Pokrajinski komitet Komunističke partije Jugoslavije za Bosnu i Hercegovinu (PK KPJ za BiH) odmah po završetku rata kreće sa rješavanjem aktuelnih obaveza obnove i izgradnje zemlje. Ono što se mora uraditi odmah je obnova preduzeća i pokretanje proizvodnje, obnova poki-danog saobraćaja, pomoć selu, obnova naselja, pitanje gladi odnosno ishrane stanovništva. Svi ovi krupni i složeni zadaci moraju se rješavati odmah, pod hitno, istovremeno, bez odlaganja.

Za obnavljanje porušenih fabrika, rudnika, saobraćaja mobilise se gotovo cjelokupno sposobno stanovništvo. Masovnim dobrovoljnim radom obnavljaju se privreda, saobraćaj, poljoprivreda. U relativno kratkom periodu obnovlja se proizvodnja, saobraćaj se osposobljava, uklanja se opasnost od gladi, čime se postižu ogromni rezultati i uspjesi. Uslovi života stanovnika BiH su normalizovani, nakon čega se pristupa daljnjim mjerama u cilju razvoja zemlje na socijalističkim osnovama. U isto vrijeme teče proces konsolidacije i dogradnje političkog sistema i njegovog prilagođavanja mirnodopskim uslovima. Provodi se politika dogradnje zakonodavnih, izvršnih i upravnih organa vlasti i njihovog učvršćenja.

Proces izgradnje jugoslovenske federacije odvija se uporedo s mje-rama koje KP u Bosni i Hercegovini poduzima da se i BiH dalje izgrađuje kao federalna jedinica u sastavu DFJ, odnosno FNRJ. U mirnodopskim uslovima slijedi preimenovanje ZAVNOBiH-a u Narodnu skupštinu, čime federalna BiH dobija svoj najviši organ vlasti. Narodna skupština BiH potom donosi Zakon o Narodnoj vladi, koja se prvi put u istoriji naroda Bosne i Hercegovine osniva kao njihov zajednički organ vlasti, a Vlada dobija prerogative izvršne državne vlasti. Organizacija državne uprave osnivanjem ministarstava za pojedine resore dobija svoj konačni oblik. Formiranje Narodne skupštine Bosne i Hercegovine, kao najvišeg

zakonodavnog i predstavničkog organa naroda BiH i Vlade BiH, kao najvišeg izvršnog i naredbodavnog organa vlasti, te proglašavanje narodnih odbora kao teritorijalnih organa vlasti, znači da je potpuna organizacija federalne BiH zaokružena. Donošenjem Ustava NR BiH izgradnja bosanskohercegovačke državnosti, započeta u toku NOR-a, je dovršena.

Formiranje KP BiH je povezano s konstituisanjem federalne jedinice Bosne i Hercegovine, odnosno za njen razvoj i punu afirmaciju kao jedne od šest jugoslovenskih republika. Jedan od zaključaka Petog kongresa KPJ, održanog 1948. godine odnosi se na pretvaranje partijske konferencije za BiH u osnivački kongres. Osnivački kongres održava se nekoliko mjeseci kasnije i njime KP BiH dobija svoju konačnu organizacionu formu u duhu Statuta KPJ. "Osnivanje KP BiH bilo je posebno važno i sa stanovišta konsolidacije i legitimiteta NR BiH. Ovim je zaokružen i doveden do kraja generalni proces organizacionog ustrojstva Partije u FNRJ."⁵⁴

Na teorijskim postavkama KPJ da je plan razvoja društva obilježje i prvorazredni instrument socijalističke izgradnje u kojoj apsolutni primat pripada industrijalizaciji zemlje, a da industrijalizacija i elektrifikacija zemlje jesu socijalizam, sačinjen je prvi petogodišnji plan u čijem su izvršenju organi vlasti dobili vodeću poziciju. Partija državnim organima postavlja zadatak izrade opštedržavnog petogodišnjeg plana ukupnog, posebno privrednog razvitka Jugoslavije, s izrazito socijalističkim usmjerenjem. Zadatak plana je pretvaranje zemlje iz agrarne zaostale u naprednu i razvijenu industrijsko-agrarnu zemlju, brz razvoj i jačanje produktivnih snaga u socijalističkom sektoru privrede, likvidacija polukolonijalnih odnosa, učvršćenje ekonomske samostalnosti i nezavisnosti zemlje i podizanje opšteg blagostanja naroda u sva tri privredna sektora.

U petogodišnjem planu Jugoslavije predviđa se povećanje industrijske proizvodnje u Bosni i Hercegovini 1954. godine za 10,5 puta u odnosu na 1939., a investicija za sedam puta u odnosu na 1946. godinu. Važni zadaci postavljaju se u rudarstvu, metalurgiji, proizvodnji električne

---

⁵⁴ Istorija Saveza komunista Bosne i Hercegovine, knjiga 2, Sarajevo, 1990., 42.

energije, metalnoj industriji i poljoprivredi. Plan Bosne i Hercegovine sadržava povećanje vrijednosti proizvodnje u industriji republičkog i lokalnog značaja za četiri puta. S obzirom na prirodne resurse, najveća važnost ovim planom daje se industriji drveta, metalurgiji i izvjesnim granama industrije robe široke proizvodnje, kao i razvoju elektrifikacije. U poljoprivredi treba što prije preći sa ekstenzivne na intenzivniju proizvodnju, na brzi razvoj stočarstva, na uvođenje novih industrijskih kultura i jačanje državnog zadružnog sektora. Veliki zadaci se predviđaju u oblasti školstva, prosvjete, nauke, kulture i zdravstva.

Sve ovo ima za cilj, pored povećanja fizičkog obima proizvodnje, podizanje životnog standarda stanovnika kako bi se učinio krupan korak naprijed u otklanjanju nerazvijenosti. Ovi ambiciozni privredni, politički i kulturni planovi dovode do toga da je u glavnim granama industrije u BiH proizvodnja udvostručena. O tome najbolje govore brojke: proizvodnja električne energije u odnosu na 1946. godinu raste na 192%, proizvodnja uglja na 194%, proizvodnja poljoprivrednih sprava i alatki na 376%, proizvodnja drveta na 247%. Broj radnika u 1947. je za 66% veći nego 1937. godine.⁵⁵

I dok se na jednoj strani podižu veliki kapaciteti sa savremenom tehnologijom, na drugoj se sve izrazitije ispoljava ogroman nedostatak stručnog, visokokvalifikovanog kadra koji treba da se nosi sa zadacima postavljenim planom.⁵⁶ Međutim, najveće smetnje i teškoće u izvršenju petogodišnjeg plana izazvane su djelovanjem spoljnog faktora. Posljedica sukoba s Informbiroom je ta da je Sovjetski Savez u jeku izvršenja plana polovinom 1948. godine otkazao sve zaključene ugovore o investicionim kreditima, zatim sve trgovinske i druge ugovore. Ovim jednostranim

---

⁵⁵ Isto, 66.

⁵⁶ Krajem 1947. godine BiH ima 162 tehničara (92 građevinska, 11 hidrotehničkih i 59 arhitektonskih) i 137 inženjera (67 građevinskih, 14 hidrotehničkih i 56 arhitektonskih), Srbija 370 i 330, Hrvatska 189 i 248, Slovenija 150 i 133, Crna Gora 24 i 30, Makedonija 35 i 11. Ukupan broj potrebnih inženjera od 1947. do 1951. godine za FNRJ iznosi 6.051, od čega za Srbiju 316, BiH 1.392, Crnu Goru 129, Makedoniju 268, Hrvatsku 2.200, Sloveniju 1.615. i za savezno ministarstvo 131. AJ, 315, 35-304, 305.

prekidom Jugoslavija je u vrlo teškom položaju. Nakon privredne i političke blokade dolazi i vojni pritisak.

Sve to dovodi do prilagođavanja plana novonastalim okolnostima. Prilagođavanje podrazumijeva redukcije i korekcije s jedne i pojačanu izgradnju objekata vojne industrije s druge strane. U slučaju agresije ovi objekti su neophodni za odbranu zemlje. Istovremeno je to ogromno opterećenje jer se 10% nacionalnog dohotka izdvaja za navedene objekte. Tada se dio objekata vojne industrije premješta u BiH, u centralni dio države, kome je namijenjena uloga ključne oblasti u odbrani. Veliko angažovanje građevinske operative, kadrova i finansijskih sredstava dovodi do usporene izgradnje drugih objekata predviđenih planom. Ti su objekti trebali donijeti Bosni i Hercegovini povećani nacionalni dohodak. Ovim stvarni ekonomski razvitak BiH, i pored činjenice da se ekonomski odnosi preusmjeravaju na zapadne zemlje, počinje zaostajati.

Period od 1947. do 1951. i pored toga obilježavaju značajni rezultati postignuti na svim područjima društvenog života. Oni predstavljaju osnovu vidnog opšteg, posebno privrednog napretka ostvarenog u BiH. Napredak se ogleda u činjenici da se podižu industrijski objekti, izgrađuje saobraćajna i naročito željeznička mreža, proširuju i rekonstruišu postojeći i izgrađuju novi kapaciteti, da zbog potrebe uključivanja nove radne snage u privredu dolazi do brzog porasta zapošljavanja i da se ostvaruje zapažen razvoj društvenih djelatnosti. Uspjesi postignuti u svim oblastima društvenog života su osnova za dalje i brže kretanje čitavog društva.

KP u BiH u svojoj aktivnosti na polju prosvjete, nauke i kulture polazi od toga da izgradnje novih društvenih odnosa nema bez prosvijećenosti naroda, te da se bez razvijene nauke i kulture ne može graditi socijalizam. Stoga se prvo kreće sa rješavanjem problema obrazovanja. A da bi se ovaj problem počeo rješavati neophodni su kadrovi. Zato po oslobođenju zemlje na prvo mjesto izbija problem školovanja nastavničkog kadra, kao i tehničkog i drugog, neophodnog za privredu i organe državne vlasti. Slijedi ubrzani razvoj školstva i prosvjete akcijama opismenjavanja koje traju od 1945. do 1952. godine. Modernizacija zahvata i

ukupni razvoj srednjeg školstva. Istovremeni razvoj osnovnog, srednjeg i visokog školstva je neophodan zbog velikih potreba za gotovo svim profilima visokoobrazovanog kadra. Stoga je izuzetno značajno formiranje prve visokoškolske institucije u Bosni i Hercegovini-Više pedagoške škole u Sarajevu, koja daje prvu generaciju nastavnika. Otvaranjem VPŠ u Mostaru i Banja Luci otklanja se problem školovanja prosvjetnih kadrova na ovim područjima.

Nastanak Pravnog i Medicinskog fakulteta, Visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje, koja se ubrzo pretvara u Poljoprivredno-šumarski fakultet, Veterinarskog, Građevinskog, Filozofskog i Ekonomskog fakulteta omogućava izrastanje i razvoj Univerziteta u Sarajevu. Stvaranje Univerziteta znači da je postignut viši stupanj razvitka ovih institucija, čime se omogućava i razvoj naučnog rada. Otvaranjem viših škola i fakulteta nastaju povoljniji uslovi za obrazovanje najneophodnijih visokoobrazovanih kadrova potrebnih za uspješno izvršenje prvog petogodišnjeg plana, ali i za dalji opšti razvitak Bosne i Hercegovine.

Cjelokupni razvoj do 1950. godine odvija se u okvirima centralnog privrednog planiranja, odnosno centralizovanog upravljanja privredom. U državnom vlasništvu nalaze se sva značajnija sredstva za proizvodnju. Sveopšta državna regulativa, koja u poslijeratnim vanrednim prilikama daje i pozitivne rezultate, vremenom postaje kočnica napretka. Rezultat takvog razvoja je stagnacija proizvodnje i društvenih odnosa na osnovama "dirigovane privrede", koja se ne može prevazići samo djelimičnim popravkama postojećeg privrednog sistema. Stoga uvođenje radničkog samoupravljanja 1950. godine označava početni korak velikog zaokreta ka transformisanju proizvodnih odnosa. Decentralizacija upravljanja privredom podrazumijevala je širenje polja radničkog odlučivanja, a sužavanje državne intervencije u privredi i nastavak demokratizacije proizvodnih odnosa. Politika ekonomskog razvoja nalazi se na prvom mjestu partijskih rasprava pa se o ovoj novoj fazi raspravlja na Šestom kongresu KPJ/SKJ održanom 1952. godine. Gotovo svi predviđeni ključni objekti su izgrađeni do kraja 1954. godine, čime je stvorena solidna osnova za dalji industrijski razvoj. Od 1947. do 1953. godine ulaganja u razvoj

privrede Bosne i Hercegovine su 19,5% ukupnih jugoslovenskih investicija.⁵⁷ Nakon 1954. godine dinamika privrednog razvoja BiH je sporija.

Spoljni faktori se od 1948. do 1955. godine nepovoljno odražavaju na privredne tokove u Jugoslaviji. Prekidom ekonomskih, trgovačkih i drugih odnosa zemalja Istočne Evrope sa Jugoslavijom nanesene su velike štete jugoslovenskoj privredi. Izvršenje prvog petogodišnjeg plana dovedeno je u pitanje. Stoga dolazi do izvjesne preorijentacije planova privrednog razvoja. Visina štete koju je Jugoslavija pretrpila ovom blokadom iznosi 429 miliona dolara. Međunarodne humanitarne organizacije kao i prilozi i zajmovi zapadnih zemalja donekle ublažavaju posljedice blokade u kojoj se našla Jugoslavija.

Osnovne pretpostavke za savlađivanje višestoljetne zaostalosti Bosna i Hercegovina stiže tek po završetku narodnooslobodilačke borbe u okvirima nove Jugoslavije. Preko tri četvrtine bosanskohercegovačkog stanovništva živi 1945. godine od poljoprivrede. Industrija zapošljava oko dva posto privredno aktivnog stanovništva. Narodni dohodak iznosi *per capita* oko 100 dolara.⁵⁸ Prema gotovo svim pokazateljima Bosna i Hercegovina je daleko ispod jugoslovenskog prosjeka, i što je posebno važno istaći, “znatno nepovoljnije od nivoa opšte privredne razvijenosti, izražene u vrijednosti nacionalnog dohotka po stanovniku.”⁵⁹

U Bosni i Hercegovini 15. VII 1945. godine radi ukupno 557 škola sa 82.258 učenika i 1.436 nastavnika, od čega 20 srednjih škola sa 10.258 učenika i 331 nastavnikom i 537 osnovnih škola sa 72.000 učenika i 1.105 učitelja. Od ovoga broja osnovnih škola 172 su smještene u državnim, a 365 u privatnim zgradama. Početkom 1947. godine već ima 1.010 osnovnih škola sa 197.000 učenika i 1.637 učitelja. Rade 44 gimnazije i šest učiteljskih škola sa oko 21.000 srednjoškolaca.⁶⁰ Postoji

---

⁵⁷ Isto, 134.

⁵⁸ Dr Milivoje Erić-Dr Vlaho Bubica, *Problemi naučne politike*, Sarajevo, 1976., 41.

⁵⁹ Marko Beroš, *Društveno-ekonomske osnove razvoja kulture u Bosni i Hercegovini*, u: *Kultura u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini 1945-1975.*, Sarajevo, 1976., 29.

⁶⁰ Hronologija radničkog pokreta i SKJ 1919-1979, Tom III 1945-1975., Beograd, 1980., 14. i 42.

i nekoliko različitih podataka o broju ljekara, pa se navodi da ih 1945. ima 105, a 1946. godine 220, jer su došli ljekari iz vojske i iz drugih republika. Prema drugim podacima u BiH 1945. ima 367 ljekara, a 1947. godine 30 advokata. Svega jedna trećina sudija u narodnim sudovima imaju završen Pravni fakultet. Privredna preduzeća nemaju nijednog pravnika. Višu poljoprivrednu školu ima 207 lica, dok je poljoprivrednih tehničara 194. Na jednog šumskog inženjera 1950. godine dolazi 20.000 hektara šuma i šumskih zemljišta. Više od 40% stručnjaka iz arhitekture i građevinarstva nisu državljani BiH, jer u BiH dolaze po planskoj raspodjeli kadrova iz drugih republika. Iz pregleda potrebā industrije saveznog i republikanskog značaja vidi se da će Bosna i Hercegovina od 1947. do 1951. godine dobiti 10 inženjera tehnologa kože, a nijednog inženjera tehnologa gume.⁶¹ Studenti iz BiH se na univerzitete u drugim republikama upisuju preko nadležnog federalnog ministarstva prosvjete, koje šalje upisne, anketne i statističke liste. Tako je do 24. XI 1945. godine na Beogradski univerzitet upisano 144 studenata iz BiH, a njihov broj vremenom raste.⁶²

Posljedica ekonomske zaostalosti i nerazvijenosti privrede je vrlo visok procenat nepismenog stanovništva. Ova zemlja je u Drugom svjetskom ratu izgubila oko 380.000 stanovnika.⁶³ Pored ljudskih gubitaka, Bosna i Hercegovina je izložena ogromnim razaranjima i pustošenjima. Komunistička partija, kao rukovodeća snaga u društvu, suočena sa ovakvom situacijom, odmah pristupa preorijentaciji komunista i organa vlasti s ratnih na aktuelne obaveze obnove i izgradnje zemlje. Sve su to veliki i složeni zadaci. Zato se za obnovu zemlje vrši mobilizacija cjelokupnog radno sposobnog stanovništva.

---

⁶¹ AJ, 315, fasc. br. 5, dok. 86.

⁶² Bondžić, 98-99.

⁶³ Do tačnog broj žrtava Bosne i Hercegovine u Drugom svjetskom ratu nije se do sada došlo. U ovisnosti od političkih interesa i opredjeljenja, autori koji su se bavili tim problemom išli su na smanjivanje ili uvećavanje, pa većina radova o broju žrtava ne bi izdržala naučnu kritiku. Stoga je statistički metod ipak najpouzdaniji kao i podaci koje daju Bogoljub Kočović, *Žrtve Drugoga svetskog rata u Jugoslaviji*, London, 1985. i Vladimir Žerjavić, *Gubici stanovništva Jugoslavije u Drugome svjetskom ratu*, Zagreb, 1989.

Narodna skupština FNRJ donosi u aprilu 1947. godine Zakon o Prvom petogodišnjem planu razvitka narodne privrede FNRJ za period 1947.-1951. godine. Osnovni ciljevi plana su: likvidacija privredne i tehničke zaostalosti, jačanje ekonomske i odbrambene snage zemlje, učvršćenje državnog socijalističkog sektora privrede i socijalističkih odnosa, podizanje opšteg blagostanja naroda. Težište plana je na izgradnji teške industrije kao temelja za razvoj svih ostalih privrednih grana. Planom se određuje da se za pet godina mora povećati industrijska proizvodnja i to za pet puta, poljoprivrede za 1,5 puta, društveni proizvod za 1,8 puta, nacionalni dohodak za 1,8 %. Broj kvalifikovanih radnika treba da poraste od 350.000 na 750.000. Industrijska proizvodnja po republikama treba dostići sljedeće indekse: Srbija 417%, Hrvatska 452%, Slovenija 366%, Bosna i Hercegovina 1.054%, Makedonija 2.633%, a u Crnoj Gori treba početi od početka.⁶⁴

Narodna skupština NR BiH usvaja u junu 1947. godine prijedlog zakona o Petogodišnjem planu razvitka narodne privrede BiH. Ovim je planom predviđeno sljedeće:

- likvidacija privredne i tehničke zaostalosti,
- učvršćenje odbrambene snage zemlje,
- razvijanje socijalizma,
- podizanje narodnog blagostanja,
- investiranje u zdravstvo i kulturu preko 23,27 milijardi dinara,
- sprovođenje modernizacije, intenzifikacije i racionalizacije u privredi,
- obezbjeđenje bržeg razvitka industrije,
- izgradnja termoelektrana i hidrocentrala,
- investiranje u industriju, rudarstvo i elektroprivredu 6.414 miliona dinara,

---

⁶⁴ Hronologija radničkog pokreta i SKJ 1919-1979, Tom III 1945-1979., Beograd, 1980., 48.

- povećanje industrijske proizvodnje za 10,5 puta i povećanje poljoprivrednih površina zasijanih industrijskim biljkama za 23,5%,
- razvijanje zadrugarstva na selu,
- mehanizacija obrade zemlje,
- povećanje zanatske proizvodnje za 1,6 puta u odnosu na predratno stanje,
- melioracija 90.000 ha zemljišta,
- pošumljavanje 30.000 ha goleti,
- investiranje u razvitak saobraćaja 1,92 milijarde dinara,
- povećanje proizvodnosti rada i smanjenje proizvodnih troškova, likvidacija nepismenosti i
- povećanje vrijednosti robnog prometa na malo za 2,3%.⁶⁵

Privredni razvitak Bosne i Hercegovine veoma je intenzivan u periodu od 1951. do 1962. godine. Stopa privrednog rasta u Bosni i Hercegovini tada je jedna od najvećih u Jugoslaviji i iznosi od osam posto do 12% godišnje.⁶⁶ U Bosni i Hercegovini 1953. godine broj stanovnika bez škole iznosi 66,8%, sa srednjom školom je 4,8 % a sa visokom spremom 0,3 % stanovnika. Broj školskih objekata se sa 147 u 1946. godini povećava u 1947/48. na 1.323 osnovnih, 142 srednjih i četiri viših i visokih škola.⁶⁷ Visokoobrazovanih ljudi u Bosni i Hercegovini 1948. godine ima samo 4.000 spram ogromne potrebe za njima. Zbog toga je podizanje naučnih institucija neophodno kako bi se najbrže stvorio kadar potreban zemlji.

Period poslijeratne obnove Bosne i Hercegovine završava se u relativno kratkom vremenskom roku. Rezultati se ogledaju u povećanju industrijske proizvodnje, poljoprivredne proizvodnje, proizvodnosti rada, investicionih ulaganja, realne lične potrošnje, ličnih dohodaka

---

⁶⁵ Isto, 50-51.

⁶⁶ Enciklopedija Jugoslavije, Separat SR Bosna i Hercegovina, Zagreb, 1983., 128.

⁶⁷ Isto, 128.

zaposlenih, zaposlenosti, budžetske potrošnje, porastu društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka, porastu sredstava Republike.⁶⁸ Te se promjene odražavaju i na porast broja stanovnika. Bosna i Hercegovina 1931. godine ima 2.323.555 stanovnika. Godine 1948. taj broj iznosi 2.563.767, a 1953. ih je 2.847.459.⁶⁹

---

⁶⁸ Hronologija radničkog pokreta i SKJ 1919-1979, Tom III 1945-1979., Beograd, 1980., 124.

⁶⁹ Jugoslavija 1918-1988., Statistički godišnjak, Beograd, 1989., 40.

II POGLAVLJE

CILJEVI I ZADACI NAUČNIH INSTITUCIJA

Još u toku obnove zemlje Komunistička partija pred državne organe postavlja zadatak da izrade opštedržavni petogodišnji plan ukupnog, posebno privrednog razvitka Jugoslavije, s izrazito socijalističkim usmjerenjem.⁷⁰ Osnovni cilj toga plana je pretvaranje zemlje iz agrarne zaostale u naprednu i razvijenu industrijsko-agrarnu zemlju, brz razvoj i jačanje produktivnih snaga u socijalističkom sektoru privrede, likvidacija polukolonijalnih odnosa, učvršćenje ekonomske samostalnosti i nezavisnosti zemlje i podizanje opšteg blagostanja radnog svijeta u sva tri privredna sektora.⁷¹ U cilju podizanja nauke i tehnike na savremeni stupanj treba "razviti naučne ustanove i razraditi program naučno-istraživačkih radova u svim granama privrede, te usmjeriti njihov rad na praktično rješavanje naučnih i tehničkih problema i na podizanje sposobnosti stručnih kadrova."⁷² Prvim petogodišnjim planom predviđa se podizanje opšteg kulturnog nivoa naroda i potpuna likvidacija nepismenosti.

Na bazi opštedržavnog plana i na njemu zasnovanim zadacima, Narodna skupština BiH proglašava Zakon o petogodišnjem planu razvitka narodne privrede NR BiH u godinama 1947.-1951. Osnovni preduslovi materijalnog i kulturnog podizanja naroda su rad i kadrovi. Zato je potrebno obezbijediti dovoljan broj stručnjaka sa fakultetskom spremom. Planira se da se do 1951. godine osposobi 300 nastavnika sa završenom Višom pedagoškom školom i 150 pravnika, te da se reguliše pravilan priliv studenata na sve fakultete. Plan predviđa i pravilnu raspodjelu svih postojećih i novih stručno obrazovanih kadrova po granama privrede.⁷³

---

⁷⁰ Po smjernicama slovenačkog komunista Borisa Kidriča 1947. godine donosi se Petogodišnji plan, kako bi se ubrzao industrijski razvitak zemlje. John V. A. Fine, Jr-Robert J. Donia, Bosna i Hercegovina, *Tradicija koju su izdali*, Sarajevo, 1995., 139.

⁷¹ Petogodišnji plan razvitka narodne privrede Federativne Narodne Republika Jugoslavije 1947-1951 i narodnih republika Srbije, Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Crne Gore, Beograd, 1947., 63.

⁷² *Isto*, 70.

⁷³ *Isto*, 334.

Izgradnja vlastite države podrazumijeva i izgradnju novih sistema obrazovanja, kulture, nauke. Polazeći od objektivnih okolnosti, planom se postavljaju zadaci koje BiH mora u tom prvom periodu ispuniti:

- naučiti čitati i pisati sve nepismene do 45 godina života i omogućiti im dalji napredak,
- za uzdizanje potrebnih stručnih kadrova otvoriti Filozofski fakultet i Višu pedagošku školu i u tu svrhu investirati 64 miliona dinara,
- razviti rad Geološkog i Biološkog instituta, podići institut za fiziku i hemiju, rad instituta usmjeriti na zadatke u vezi sa izvršenjem petogodišnjeg plana,
- reorganizovati Državni muzej u Sarajevu,
- organizovati muzeje narodnooslobodilačke borbe,
- organizovati prikupljanje materijala i spomenika prošlosti za muzej i građe za istoriju narodnooslobodilačke borbe,
- omogućiti naučno ispitivanje Bosne i Hercegovine i njene prošlosti,
- postaviti rad Zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti i Instituta za proučavanje folkloru tako da oni što više povežu nauku i kulturu sa praktičnim životom i ostvare popularisanje naučnih i kulturnih tekovina,
- izgraditi Narodnu biblioteku u Sarajevu i time poboljšati uslove za naučni rad,
- izgraditi u Sarajevu dva naučna instituta za protivepidemijsku službu i za puerikulturu, proširiti Medicinski fakultet u Sarajevu izgradnjom instituta za teoretske predmete,
- obezbijediti povećanje broja medicinskih stručnjaka sa fakultet-skom spremom (ljekara) sa 301 u 1946., na 500 u 1951. godini,
- omogućiti razvoj nauke formiranjem Univerziteta u Sarajevu sa Medicinskim, Pravnim, Filozofskim, Ekonomskim i Metalurškim fakultetom i Visokom školom za planinsko gazdovanje,

- u cilju primjene savremenih naučnih tekovina u proizvodnji proširiti postojeće i formirati nove institute u oblasti poljoprivrede, stočarstva, šumarstva, građevinarstva, industrije i rudarstva,
- u oblasti industrije i rudarstva razviti postojeće institute i naučne ustanove i osnovati nove za potrebe industrijske izgradnje.

Za podizanje kadrova u industriji i naučnoistraživačke radove predviđa se investicija od 409 miliona dinara.

Prema granama privrede planira se naučno ispitivanje ugljenonosnih bazena, poznatih pojava korisnih nemetala, proučavanje iskorištavanja sirovina otpadnih produkata i u tu svrhu osnovati hemijski institut, razviti naučni kadar specijalista za drvenu industriju, razvijati naučnoistraživački rad i povećati broj poljoprivrednih istraživačkih ustanova prema oblastima poljoprivredne proizvodnje. U poljoprivredne naučne zavode bi se u toku pet godina investiralo 108 miliona dinara. U svrhu naučnoistraživačkog rada u stočarstvu u Sarajevu bi se podigao centralni veterinarski zavod sa ograncima u važnijim stočarskim centrima. Predviđa se i osnivanje naučnog instituta za šumarska istraživanja sa mrežom pokusnih stanica i oglednih područja.⁷⁴

Značajni rezultati na svim poljima društvenog života postignuti u vremenu od 1947. do 1951. godine, kada se ostvaruje prvi petogodišnji plan, osnova su opšteg, a naročito privrednog napretka Bosne i Hercegovine. Uporedo sa brzim industrijskim razvojem, ostvaruje se i značajan razvoj društvenih djelatnosti. Broj osnovnih škola od 1946., kada ih je 743, raste u 1951. godini na 1.880.⁷⁵ U isto vrijeme broj srednjih škola sa 83 raste na 269.

Period prvog petogodišnjeg plana ispunjen je znatnim uspjesima u gotovo svim oblastima društvenog života. Time se stvaraju uslovi za dalje, mnogo dinamičnije kretanje društva. KPJ za Bosnu i Hercegovinu, odnosno KP BiH, svoju aktivnost na polju prosvjete, nauke i kulture

---

⁷⁴ *Isto*, 299-357.

⁷⁵ Jugoslavija 1918-1988., Statistički godišnjak, Beograd 1989., 357.

smatra sastavnim dijelom “revolucionarne borbe za nove društvene, socijalističke odnose, jer je bila svjesna da bez prosvijećenosti naroda, bez razvijene nauke i kulture nije moguće graditi socijalizam.”⁷⁶

Po završetku rata KPJ za BiH posvećuje dosta pažnje problemima obrazovanja. Tu se susreće sa nizom teškoća. Na prvom mjestu je obnova školskih zgrada. Od 1.043 školske zgrade iz rata su izašle čitave 143.⁷⁷ Sljedeće važno pitanje je obezbjeđenje potrebnih kadrova u oblasti prosvjete, pa se stoga posebna pažnja posvećuje školovanju nastavnickog, kao i tehničkog i drugog kadra za privredu i organe državne vlasti. Pokrajinski komitet KPJ za BiH, njegovi organi, kao i organi vlasti veoma mnogo se bave problemima školstva, koje se do 1950. godine nalazi često na dnevnom redu CK KP BiH i najviših državnih organa. Nastojanja partijskih i državnih organa u BiH su usmjerena ka ubrzanom, redovnom, mirnodopskom razvoju školstva i prosvjete u cjelini.

U oktobru 1945. godine Bosna i Hercegovina ima 684 osnovne škole, 47.116 učenika i 1.288 nastavnika.⁷⁸ Znatno broj nastavnickog kadra je iz drugih jugoslovenskih zemalja, koji u okviru kadrovske i materijalne pomoći nakon rata dolaze u Bosnu i Hercegovinu. U toku 1947. godine već je 1.036 škola i oko 200.000 učenika, čime se dostiže predratni broj škola i učenika. Akcija opismenjavanja i prosvjećivanja je u punom zamahu od 1945. do 1952. godine. Uporedo sa ovim podstiče se modernizacija i ukupni razvoj srednjeg školstva. Najpotrebniji je nastavnički kadar. U veoma kratkom vremenu otvara se deset učiteljskih škola. Mreža gimnazija takođe nije zadovoljavajuća i proces njihovog otvaranja teče dosta teško. Tako 1950. godine Bosna i Hercegovina ima 16 gimnazija sa oko 16.000

---

⁷⁶ Drago Borovčanin, Komunistička partija Jugoslavije u Bosni i Hercegovini i stvaranje osnova socijalističkog razvoja Bosne i Hercegovine (1945-1950), poseban otisak iz *Istorije Saveza komunista Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1990., 77.

⁷⁷ Govor ministra prosvjete Slavka Mićanovića na III zasjedanju Narodne skupštine NR BiH, *Oslobođenje*, 15. V 1948.

⁷⁸ Drago Borovčanin, *Isto*, 78. Na osnovu ubrzanog redovnog mirnodopskog razvoja školstva i prosvjete prva poslijeratna školska godina traje od juna do oktobra, pa je broj učenika osnovnih škola u oktobru manji za oko 25.000.

učenika.⁷⁹ Kako je stanje sa stručnim školama izrazito nepovoljno, i ovoj oblasti mora se posvetiti velika pažnja. Osniva se niz stručnih škola. Potrebe za visokoobrazovanim kadrom svih profila su velike. Bosna i Hercegovina u julu 1945. godine ima 167 ljekara.⁸⁰

Komunistička partija Bosne i Hercegovine svoju aktivnost na polju nauke smatra "sastavnim dijelom revolucionarne borbe za nove društvene socijalističke odnose".⁸¹ To je period intenzivnog rada Partije, ona zasjeda gotovo permanentno, odlučuje o svemu. Centralni komitet KP BiH svoje sjednice posvećuje pitanjima umjetnosti i nauke, što je uobičajena praksa i ostalih centralnih komiteta u Jugoslaviji.⁸² Partijski vrh odlučuje o svemu, a naročito je to izraženo u prvim decenijama nakon 1945. godine. Problemi kojima se Partija bavi u poslijeratnom periodu su mnogobrojni. Oni se kreću od onih osnovnih, organizacionih, pa do pokretanja i razvijanja i naučnog života i stvaranja državnih kulturnih i naučnih ustanova.⁸³

U Programu Komunističke partije Jugoslavije, usvojenom na Petom kongresu KPJ 1948. godine, a u vezi sa podizanjem prosvjete i kulture, kaže se da je osnovni cilj pomaganje svestranog razvitka nauke. Da bi se to ostvarilo Partija postavlja sljedeće zadatke: podizanje novih univerziteta i visokih škola, unapređenje i proširenje djelatnosti postojećih nacionalnih akademija nauka i naučnih ustanova, obezbjeđenje povoljnih materijalnih uslova za rad naučnih radika.⁸⁴ U narednih nekoliko godina smjelije se ide putem razvoja kulturnog i naučnog života. O tome najbolje svjedoči razvoj naučnih ustanova, dostignuća u pojedinim granama nauke i mnogobrojne veze i sporazumi o naučnoj saradnji sa velikim brojem

---

⁷⁹ *Isto*, 81.

⁸⁰ *Oslobođenje*, 8. VII 1945.

⁸¹ Drago Borovčanin, Politika Komunističke partije Bosne i Hercegovine u oblasti obrazovanja i kulture u periodu 1945-1950. godine, *Opredjeljenja*, 5/1989., 53.

⁸² Predrag J. Marković, *Beograd između Istoka i Zapada (1948-1965)*, Beograd, 1996., 321.

⁸³ V kongres Komunističke partije Jugoslavije 21-28 jula 1948., Stenografske beleške, Beograd, 1949., 214.

⁸⁴ *Isto*, 886.

zemalja. Naročito napreduje naučni rad u oblasti tehnike, medicine, u prirodnim naukama, dok su društvene nauke u zaostatku.

Pretvaranje nauke u relativno samostalan društveni podsistem započinje u Jugoslaviji 1946. godine stvaranjem Saveznog komiteta za škole i nauku. Ovom organu Federacije povjerava se vođenje brige o školstvu i unapređenju nauke, direktno i preko odjeljenja za kulturu i umjetnost. Dvije godine kasnije republike formiraju svoje komitete za fakultete i visoke škole i komitete za kulturu. Ti komiteti, svaki u granicama svoje nadležnosti, rješavaju svu tekuću problematiku razvoja nauke: upućuju nastavnike i asistente visokoškolskih ustanova na studijski boravak i specijalizaciju u afirmisane univerzitetske centre u zemlji, odobravaju devizna sredstva za studijske odlaske u inostranstvo, dodjeljuju sredstva za nabavku naučne opreme, finansiraju štampanje naučnih radova. Pri tome Komitet za fakultete i visoke škole gleda u nauci komponentu visokoškolskog obrazovanja, odnosno polazi od stava da nastavnici koji se ne bave naukom ne mogu stvarati dobre diplomirane stručnjake, a Komitet za kulturu inspiriše se stavom da je naučni rad sastavni dio kulturnog života, stvaralaštvo koje doprinosi povećanju duhovnog bogatstva.⁸⁵

Bez obzira na podijeljenost shvatanja koja u dužem periodu izazivaju duge i neplodne diskusije o tome kako se mogu razgraničiti visokostručni i naučni radovi, da li je rad u nauci privatna stvar ili obaveza nastavnog osoblja visokoškolskih ustanova, u kakvom su odnosu fundamentalna i primijenjena istraživanja i mnoge druge slične po tematici i krajnjim rezultatima, visokoškolski i naučni kapaciteti u Bosni i Hercegovini relativno brzo se izgrađuju i iz godine u godinu jačaju. Prije svega to je posljedica naglog širenja mreže visokog školstva, a zatim i nastojanja da se kroz nauku razviju kreativni potencijali, te tako što brže savlada vjekovna zaostalost. Zbog porasta broja problema koje treba rješavati u vezi sa razvitkom nauke i izgradnjom naučnih kapaciteta, organizaciona šema nadležnog ministarstva stalno se razrađuje, proširuje u cilju iznalaženja najboljeg rješenja.

---

⁸⁵ Dr Milivoje Erić-dr Vlaho Bubica, *Problemi naučne politike*, Sarajevo, 1976., 88.

Na prijedlog Ministarstva industrije i rudarstva, Narodna vlada BiH donosi Uredbu o osnivanju **Geološko-istraživačkog instituta** NR BiH koji ima značaj naučne ustanove. Najvažniji zadaci ovog instituta, koji će ubuduće voditi geološku službu BiH su: geološko proučavanje zemlje i snimanje geoloških karata; rješavanje geoloških pitanja važnih za privredu; evidencija svih geoloških istraživanja u zemlji kao i evidencija svih ustanovljenih rudnih rezervi, evidencija i potpomaganje svih javnih geoloških muzeja i zbirki u zemlji, evidencija rijetkih geoloških djela, rukopisa, karata, planova i profila, koji su u posjedu drugih ustanova u zemlji, a naročito onih koji se tiču BiH; izdavanje geoloških knjiga i časopisa i popularisanje geološke nauke; obrazovanje nižih i srednjih geoloških kadrova i evidencija geoloških i pomoćno-geoloških kadrova u zemlji.⁸⁶

Vlada NR BiH na osnovu ustava, a na prijedlog ministra prosvjete, donosi Uredbu o **Komitetu za fakultete, naučne ustanove i visoke škole** pri Vladi NR BiH. Osnivanje ovog Komiteta je izuzetan događaj u istoriji nastanka i razvoja visokoškolskih i naučnih institucija u BiH. Zadaci Komiteta su da ostvaruje jedinstveno rukovođenje naučnim ustanovama i visokim školama i koordinira njihov rad u svrhu izvršavanja zadataka opštedržavnog plana; da naučnim ustanovama pri ministarstvima i državnim privrednim preduzećima daje smjernice za naučni rad i naučna istraživanja i da potvrđuje njihove naučne planove; da predlaže Vladi otvaranje visokih škola i fakulteta kao i donošenje propisa o njihovoj organizaciji; da potvrđuje njihove nastavne planove i programe i da, uz saglasnost predsjednika Vlade, potvrđuje izbor rukovodilaca i nastavnog osoblja na visokim školama i fakultetima; da se stara o planskom podizanju viših stručnih kadrova u BiH na osnovu planova, prijedloga, i potreba privrednih ministarstava i drugih grana državne uprave, a u okviru opštedržavnog plana.⁸⁷

---

⁸⁶ ABH, Sarajevo, Ministarstvo prosvjete NR BiH, k. 21, dok. 391/46. i Službeni list NR BiH 4/1946.

⁸⁷ *Isto*, k. 59, dok. 10500/47. i Službeni list NR BiH 36/1947.

Osnovni zadaci **Biološkog instituta** u Sarajevu su da vodi evidenciju o svim naučnim nastojanjima u oblasti teorijske i primijenjene biologije u Jugoslaviji; da registruje krupnije događaje u svjetskoj biologiji i da izrađuje nacрте planova i programa za naučna ispitivanja žive prirode u BiH, a vodeći računa o privrednom planu.⁸⁸ Biološki institut u Sarajevu je u sastavu muzeja do 1951. godine, kada je stavljen u nadležnost Univerziteta u Sarajevu.⁸⁹

Pravilnik o organizaciji i radu **Zavoda za unapređenje domaćinstva** u Sarajevu definiše ovu ustanovu kao samostalnu naučno-propagandnu. Zadaci Zavoda su mnogobrojni i kako se iz nazivnika vidi povezani su s upotrebom novih saznanja u cilju unapređenja domaćinstva.⁹⁰

Pod nadzorom Državnog sekretarijata za poslove narodne privrede nalazi se **Institut za ribarstvo NR BiH** u Sarajevu. Zadaci ovog instituta su da vrši sistematsko ribarsko-biološko proučavanje voda, a naročito ribolovnih područja; da ispituje i uvodi bolje metode rada u proizvodnji i prometu ribom u otvorenim i zatvorenim vodama te da izrađuje osnove za ribnjake i mrestilišta na području NR BiH.⁹¹

Zadaci **Instituta za proučavanje folklor**a su da prikuplja, ispituje, bilježi, pohranjuje i naučno obrađuje folklor kao i folklorne objekte (narodne umotvorine, pjesme, naricaljke, priče, gatke, zagonetke, poslovice, muzički i plesni folklor, narodnu nošnju, vez, ćilime i druge umjetnički izrađene tkanine, duborez, grnčariju i ostale predmete kućne radnosti) sa područja NR BiH i izvan ovog područja, ukoliko je to u vezi s izvršavanjem zadataka Instituta.⁹²

---

⁸⁸ Službeni list NR BiH 57/1947., 3/1946. i 27/1946. Pored ovih, institut ima i sljedeće zadatke: da u realizaciji usvojenih programa angažuje kao vanjske saradnike poznata imena iz ove oblasti; da stvori mrežu kolektiva i posmatrača u svim dijelovima BiH; da vrši biološku službu za potrebe poljoprivrede, šumarstva i narodnog zdravlja; da učestvuje u poslovima zaštite žive prirode u BiH.

⁸⁹ *Isto*, 27/1951.

⁹⁰ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu, k. 66, dok. 1186/56.

⁹¹ Službeni list NR BiH 5/1953., ABH, Sarajevo, Institut za ribarstvo, k. 1, dok. 195/53.

⁹² *Isto*, Savjet za kulturu NR BiH, k. 2, dok. 1022/56., MP NR BiH, k. 29, dok. 15077/46.

Iz sastava Zemaljskog muzeja u Sarajevu izdvojen je Turski arhiv kao i zbirke orijentalnih knjiga i rukopisa i oni su ušli u sastav **Orijentalnog instituta** u Sarajevu. Institut je pod opštim rukovodstvom Ministarstva za nauku i kulturu. Osnovni zadaci Orijentalnog instituta su da organizuje i vrši naučni rad u oblasti orijentalistike u cilju unapređenja nauke; da sistematski prikuplja i obrađuje turske izvore i građu za istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vlašću u vezi s tim izvorima; da proučava političku, društvenu, ekonomsku, pravnu i kulturnu istoriju Bliskog Istoka, u prvom redu Osmanskog carstva, s naročitim obzirom na uticaj, veze i odnose s našim zemljama i narodima; da proučava arapski, turski i perzijski jezik, arapsku, tursku i perzijsku književnost, u prvom redu istoriju tih književnosti na ovim područjima.⁹³ Orijentalni institut ima dva odjeljenja: *Istorijsko-arhivsko* i *Lingvističko-književno*. Istorijsko-arhivsko odjeljenje ima zbirku turskog arhivskog materijala pod nazivom Turski arhiv, a Lingvističko-književno zbirku orijentalnih rukopisa pod nazivom Orijentalna biblioteka.

Naučno društvo NR BiH osniva se sa zadatkom da radi na svestranom unapređivanju nauke i naučne misli; da organizuje i razvija naučna istraživanja u cilju upoznavanja naše zemlje i naroda i pojedinih naučnih problema; da okuplja naučne radnike i koordinira njihov rad; da izučava rezultate napredne svjetske nauke i sistematski radi na njihovoj primjeni; da radi na uzdizanju naučnih kadrova i da pomaže naučnim radnicima; da doprinosi podizanju i razvijanju nauke te da izučava prirodna bogatstva i prirodne snage BiH i doprinosi njihovom svestranom i racionalnom iskorištavanju u skladu sa potrebama izgradnje i socijalizma u

---

⁹³ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 2, dok. 1025/56., Službeni list NR BiH 20/1950. Od niza zadataka koji stoje pred ovom ustanovom izdvajamo: ispitivanje arapskih, turskih i perzijskih elemenata u našem jeziku i kulturi; usavršavanje stručnog i naučnog kadra i uzdizanje naučnog podmlatka u oblasti orijentalistike; održavanje veza sa odgovarajućim ustanovama i organizacijama kao i pojedinim naučnim radnicima u zemlji i inostranstvu; prikupljanje, čuvanje sređivanje i obrada turskog arhivskog materijala i omogućavanje i olakšavanje njegove upotrebe u naučnoistraživačke svrhe; objavljivanje rezultata naučnoistraživačkog rada.

zemlji.⁹⁴ U cilju ostvarivanja svojih zadatka Društvo će održavati veze sa srodnim naučnim ustanovama u zemlji i inostranstvu.

Zadaci **Balkanološkog instituta** u Sarajevu sastoje se u prikupljanju i obradi građe koja se odnosi na etničke migracije na Balkanu; u izučavanju južnoslovensko-vlaških, južnoslovensko-grčkih i južnoslovensko-arbanaških jezičkih odnosa i uzajamnih interesa, a posebno na izučavanju postavke tzv. "balkanskog jezičnog tipa" tj. jezičke crte zajedničke slovenskim i ostalim balkanskim jezicima i najvažniji zadatak je okupljanje mlađih naučnih radnika u oblasti lingvistike.⁹⁵ U svom radu Balkanološki institut je trebao da razvija naučnu saradnju i izmjenjuje iskustva sa sličnim institutima i naučnim ustanovama u FNRJ i inostranstvu.

Zemaljski muzej u Sarajevu definisan je zakonom kao naučno-kulturna ustanova. Zadatak muzeja je da vrši istraživanja i da prikuplja materijal i građu iz onih naučnih disciplina koje su obuhvaćene pojedinim odjeljenjima muzeja. Ova istraživanja usmjerena su prvenstveno na rješavanje pitanja i problema sa teritorije BiH. Istraživanje se vrši sistematski i po tačno utvrđenom planu. Isto tako važan zadatak muzeja sastoji se u čuvanju muzejskog i naučnog materijala, postavljanju stalnih i povremenih izložbi te vršenjem svih onih zadataka koji služe podizanju nauke i kulture, prosvjećivanju naroda i unapređenju narodne privrede na području NR BiH.⁹⁶

Organizacione jedinice muzeja su: *Arheološko odjeljenje, Etnografsko odjeljenje, Prirodnjačko odjeljenje i Biblioteka*. Zadatak Arheološkog odjeljenja je da proučava materijalnu i duhovnu kulturu BiH u preistorijskom, antičkom i srednjevjekovnom periodu i na taj način proširuje opšta i posebna saznanja o razvitku ekonomskih i društvenih odnosa kod plemena i naroda u tim periodima. Odjeljenje vrši sistematsko rekognosciranje

---

⁹⁴ Isto, k. 7, dok. 165/58., Službeni list NR BiH 14/1951., Ljetopis Naučnog društva Bosne i Hercegovine 1952-1966. godina, knjiga I, Sarajevo, 1970.

⁹⁵ Oslobođenje, 10. VII 1954.

⁹⁶ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 7, dok. 1156/58., MP NR BiH, k. 26, dok. 10201/46.

i pronalaženje arheoloških lokaliteta, izvodi probna i sistematska iskopavanja, te vrši muzeološku i naučnu obradu prikupljenog arheološkog materijala. Kao centralna arheološka ustanova u BiH, ovo odjeljenje se uključuje u izučavanje opšte jugoslovenske problematike iz pojedinih epoha, koordinira rad na rješavanju posebnih problema BiH i putem naučnih radova i muzejskih izložbi čini rezultate istraživanja pristupačnim javnosti. Odjeljenje ima tri odsjeka: *Preistorijski, Antički i Srednjevjekovni*.

Osnovni naučnoistraživački zadatak *Etnografskog odjeljenja* je proučavanje materijalne i duhovne kulture naroda BiH, sa posebnim akcentom na njihov njihov etnički i nacionalni razvitak. U skladu s tim vrši se sabiranje i proučavanje etnografske i folklorne građe. Ovo odjeljenje ima i svoje muzeološke zadatke, a rad se odvija u dva odsjeka: *Odsjek za materijalne kulture i Odsjek za folklor*.

Zadatak Prirodnjačkog odjeljenja je da proučava i naučno obrađuje živu prirodu, fosilne ostatke i rudno bogatstvo BiH, te da sakuplja materijal za popunjavanje naučnih i izložbenih zbirki. Ovo odjeljenje ima četiri odsjeka: *Zoološki, Botanički, Geološko-mineraloški i Botanički vrt*.⁹⁷

S ciljem što uspješnijeg naučnog i praktičnog rada na unapređenju bosanskohercegovačke poljoprivrede osniva se **Zavod za poljoprivredna istraživanja** u Sarajevu Uredbom Vlade od 11. I 1946. godine.⁹⁸ Nadležni administrativno-operativni rukovodilac Zavoda, koji nastaje preimenovanjem bivše Ogledne i kontrolne stanice osnovane 1937. godine, je Ministarstvo poljoprivrede NR BiH i njegova uprava za naučnoistraživački rad i unapređenje proizvodnje. Zadaci Zavoda su istraživački i ogledni rad u cilju stvaranja i odabiranja prinostnijih sorti poljoprivrednih kultura (žitarica, povrća i krmnog bilja); proizvodnja čisto sortnog sjemena poljoprivrednih kultura; istraživanje i ogledni rad u cilju utvrđivanja najpodesnije agrotehnike glavnih poljoprivrednih kultura; analiza i kontrola kvaliteta sjemena poljoprivrednih kultura; istraživanje sortimenata glavnih vrsta voćaka radi sprovođenja reonizacije; odabiranje i

⁹⁷ *Isto*, k. 7, dok. 102/58.

⁹⁸ Službeni list NR BiH 10/1946.

proglašavanje matičnih voćnih stabala; izrada projekata za podizanje novih voćnih nasada i asanaciju postojećih; kontrola proizvodnje i prometa sadnog materijala; istraživanje bilogije, rasprostranjenosti i stepena štetnosti raznih uzročnika biljnih bolesti i štetnih insekata poljoprivrednih kultura u cilju pronalaženja najpodesnijeg načina njihovog suzbijanja, istraživanje hemijskih sredstava za zaštitu bilja radi utvrđivanja njihove vrijednosti, načina upotrebe i efikasnosti; davanje dijagnoza biljnih bolesti i determinacija štetnih insekata; istraživanje sastava i tipova tla u cilju određivanja racionalnih mjera za podizanje plodnosti, za sprovođenje hidrotehničkih melioracija i za borbu sa erozijom; vršenje pedološkog kartiranja; izoliranje nitrogenskih bakterija i proizvodnja bakterijskih cjepiva; analiza mineralnih đubriva. Pored toga Zavod će svim raspoloživim sredstvima raditi na unapređenju poljoprivrede u BiH, i u tom smislu davati sva potrebna obavještenja, prijedloge i mišljenja Ministarstvu poljoprivrede te povezivati naučni i praktični rad kroz pripremu i specijaliziranje stručnih kadrova za naučnoistraživački i praktični rad.

Zadaci **Duhanskog instituta** u Mostaru, kao samostalne naučne ustanove su da putem naučnoistraživačkog rada djeluje u pravcu unapređenja terenske proizvodnje, sezonske i vansezonske fermentacije duhana i tehnologije (fabrikacije) duhana te da vrši ispitivanja ishrane i zaštite bilja na području Hercegovine, a naročito da saraduje na određivanju reona proizvodnje duhana na osnovu terenskih istraživanja, u cilju poboljšanja kvalitativne i kvantitativne proizvodnje duhanskih sirovina kao i da proučava i iznalazi najcjelishodnije agrotehničke mjere starajući se o njihovoj primjeni među širokim proizvođačkim masama. Pored navedenih zadataka tu je i proučavanje biologije i genetike duhanske biljke i naučnim metodama selekcije djeluje na oformljenje takvih sorti duhana koje će kvalitetno najbolje zadovoljiti domaće i strano tržište; organizovanje proizvodnje selekcionisanog duhanskog sjemena za zadovoljenje potreba proizvođača duhana; organizovanje oformljenja oglednih polja na različitim užim terenima proizvodnje; proučavanje i iznalaženje potrebnih mjera za suzbijanje bolesti i štetočina na terenu, kao i štetočina u magazinima; ispitivanje i proučavanje najpogodnijih sistema manipulacije duhanskih sirovina prema zahtjevu domaćih fabrika i stranog

tržišta; proučavanje sezonske i vansezonske fermentacije duhana i utvrđivanje recepture najpogodnijih optimalnih uslova za svaku specifičnu vrstu duhana; vršenje hemijske analize duhana radi utvrđivanja kvalitativnih razlika između pojedinih vrsta i klasa, koje su naročito potrebne kao dokumentacija kvaliteta kod izvoznih duhana; ispitivanje i proučavanje tehnoloških procesa fabrikacije duhana-sistema mehanizacije procesa-pravilnog korištenja sirovina i materijala, metoda načina spravljanja mješavina za dobijanje standardnih fabrikata; ispitivanje sporednih produkata i otpadaka duhanske proizvodnje i fabrikacije radi korištenja u drugim granama industrije; proučavanje ekonomike duhana; objavljivanje rezultata naučnoistraživačkog rada i staranje o mogućnostima njihove primjene u praksi i rad i saradnja na uzdizanju stručnih kadrova za potrebe duhanske privrede.⁹⁹ U svom radu Institut će razvijati naučnu saradnju i izmjenu iskustava sa sličnim institutima i ustanovama u FNRJ, kao i sa duhanskim institutima u inostranstvu.

Zavod za vodoprivredu u Sarajevu, kao samostalna naučna ustanova ima sljedeće zadatke: da prikuplja i naučno obrađuje podatke o režimu voda i vodnoj privredi na teritoriji NR BiH; da izrađuje vodoprivredne osnove za pojedina slivna odnosno privredna područja NR BiH; da izrađuje programe investicione izgradnje za objekte iz područja vodoprivrede; da ispituje i proučava sve ekonomske i tehničke probleme i projekte iz oblasti vodoprivrede; da daje stručna mišljenja po pitanju projektovanja i građenja objekata iz oblasti vodoprivrede; da proučava stanje nauke i tehnike u oblasti vodoprivrede i mogućnosti njene praktične primjene; da ostvaruje naučnu saradnju sa srodnim ustanovama i pojedinim naučnim radnicima u zemlji i inostranstvu; da radi na usavršavanju stručnog kadra i stvaranju naučnog podmlatka te da obavještava javnost o svojoj djelatnosti edicijama, biltenima, referatima.¹⁰⁰

Prema uredbi o **Institutu za rudarstvo**, riječ je o samostalnoj naučnoj ustanovi čiji zadaci su da putem naučnoistraživačkih metoda saraduje pri rješavanju problematike iz oblasti proizvodnje, prerade i

---

⁹⁹ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 7, dok. 102/58.

¹⁰⁰ *Isto*, k. 7, dok. 102/58.

upotrebe rudarskih proizvoda, a naročito da saraduje i daje stručna mišljenja pri rješavanju aktuelnih problema rudarske proizvodnje; proučava izvore sirovina i pomoćnih sredstava za rudarsku djelatnost i predlaže mjere za njihovo racionalno iskorištavanje; proučava probleme pripreme, oplemenjivanja i prerade rudarskih proizvoda; proučava probleme primjene savremene mehanizacije u rudarstvu; proučava sva ekonomska i tehnička pitanja primjene elektroenergije u rudarstvu; da izrađuje ekonomsko-tehničku osnovu kod projektovanja novih rudarskih objekata; vrši mjerenja i ispitivanja novih postrojenja, provjerava sigurnost i ekonomičnost postojećih postrojenja i stavlja predloge za povećanje njihove racionalnosti; priprema predloge za poboljšanje i kontrolu kvaliteta kao i standardizaciju rudarskih proizvoda i uređaja; da iznalazi naučne osnove za rješavanje problema iz prakse privredne grane rudarstva; da ostvaruje naučnu saradnju i izmjenu iskustava sa srodnim ustanovama i naučnim radnicima u zemlji i inostranstvu; da upozna javnost o svojoj djelatnosti edicijama, referatima, predavanjima i da radi na usavršavanju stručnog kadra i stvaranju naučnog podmlatka.¹⁰¹

Institut za urbanizam i stambenu izgradnju u Sarajevu je samostalna naučna ustanova. Njegovi zadaci su da proučava opšte urbanističke probleme naselja u BiH, prvenstveno u pogledu izgradnje, razvoja, rekonstrukcije i uređenja gradova i većih urbanih mjesta; da proučava ekonomsko-tehničke normative iz oblasti urbanizma, a u cilju ekonomičnije izgradnje novih i rekonstrukcije postojećih naselja; da prikuplja, sređuje i obrađuje dokumentaciju iz oblasti urbanizma i stanovanja na području BiH; na bazi studiozno-analitičkog razmatranja problema stambene izgradnje utvrđuje normative i predlaže preduzimanje odgovarajućih u svrhu usvajanja ekonomičnijih i savremenijih rješenja stambene izgradnje i metode rada; na bazi tih normativa studira i donosi racionalne tipizirane projekte stambenih zgrada, a naročito u cilju omogućavanja brže i jeftinije izgradnje iznalaženjem i primjenom standardnih građevinskih elemenata i materijala u izgradnji stambenih objekata; da vrši ekonomsko-tehničke analize i obrađuje dokumentaciju za potrebe

---

¹⁰¹ Isto, k. 7, dok. 102/58.

gradova i većih urbanih mjesta u vezi izrade urbanističkih planova stambene izgradnje; da izrađuje studijske projekte iz oblasti urbanizma i stambene izgradnje za potrebe prakse; da prati naučnoistraživačku djelatnost iz oblasti urbanizma i stambene izgradnje i saraduje sa sličnim ustanovama u zemlji i inostranstvu; da ukazuje pomoć pri rješavanju konkretnih problema iz oblasti urbanizma i stambene izgradnje; da radi na usavršavanju stručnog kadra i stvaranju naučnog podmlatka i da obavještava javnost o svojoj djelatnosti edicijama, biltenima, referatima.¹⁰²

Zadatak **Tehničkog fakulteta** u Sarajevu je da svoje studente teorijski i praktično sprema za visokokvalifikovane kadrove iz oblasti građevinarstva i arhitekture neophodne za obnovu i izgradnju zemlje kao i za dalji uspješan privredno-tehnički i kulturni razvoj BiH, da ih upućuje u naučni rad i da naučno radi u oblasti tehničkih nauka. Tehnički fakultet ima dva odsjeka: *Građevinski* i *Arhitektonski*, a nalazi se pod opštim rukovodstvom Komiteta za fakultete, visoke škole i naučne ustanove.¹⁰³

Zavod za geološka istraživanja u Sarajevu nalazi se pod rukovodstvom Savjeta za energetiku i ekstraktivnu industriju Vlade NR BiH. Zadatak Zavoda je da obavlja geološku službu na teritoriji BiH radeći pomoću savremenih naučnih metoda i tehničkih sredstava na ispitivanju i istraživanju geološkog sastava i strukture tla na teritoriji BiH; da obavlja geološku službu po smjericama Savjeta za energetiku i ekstraktivnu industriju Vlade NR BiH, a pod opštim rukovodstvom Savezne uprave za geološka istraživanja u Beogradu; da izrađuje nacrt plana geoloških ispitivanja i istraživanja na teritoriji BiH; da vrši svestrano i naučno geološka ispitivanja tla imajući u vidu istraživanje, pronalaženje i utvrđivanje rezervi rudnih, industrijskih i ostalih za privredu važnih sirovina, industrijskih, mineralnih i pijaćih voda, kao i građevinskog materijala; da proučava rude, kaustobiolite, mineralno-industrijske sirovine, vode i građevinski materijal, u cilju poznavanja njihovog sastava i pronalaženja metoda njihovog racionalnog iskori-

---

¹⁰² *Isto*, k. 7, dok. 102/58., Službeni list NR BiH 5/1956.

¹⁰³ Službeni list NR BiH 21/1949.

štavanja; da prikuplja, sređuje i proučava mineraloški, petrografski i paleontološki materijal, mineralno blago i građevinski materijal koji služi za dokumentaciju geološkog sastava i mineralnog bogatstva zemlje; da vrši i nadzire geološko-istraživačke radove svih vrsta, prikuplja i sređuje sve podatke koji se odnose na mineralno blago; da vodi evidenciju o cjelokupnom mineralnom blagu, vodama i građevinskom materijalu i u tu svrhu obrazuje fond geoloških stručnih dokumenata; da obavlja sve poslove iz oblasti primijenjene geologije, potrebne razvoju industrije, poljoprivrede, saobraćaja, odbrane države; da objavljuje naučne i praktične radove u vezi sa proučavanjem tla, mineralnih blaga, voda i građevinskog materijala; da izrađuje geološke, rudarske i ostale karte u vezi sa prikazom sastava i strukture tla, mineralnih sirovina, voda i građevinskog materijala; da uređuje geološke zbirke dostupne narodu.¹⁰⁴

Zavod za geološka istraživanja i ispitivanja građevinskih materijala i tla u Sarajevu, nastaje spajanjem Zavoda za geološka istraživanja u Sarajevu i Zavoda za ispitivanje građevinskih materijala i tla u Sarajevu.¹⁰⁵ Zavod kao samostalna naučna ustanova, ima zadatke da vrši naučna i stručna geološka, geofizička i geohemijska, mineraloško-petrografska i paleontološka istraživanja u svrhu iznalaženja ekonomskih rezervi mineralnih sirovina, industrijskih, mineralnih i pijaćih vodā kao i vodā za potrebe poljoprivrede, te da o tome sastavlja naučne elaborate; da vrši procjenu i utvrđivanje rezervi mineralnih sirovina i korisnih stijena kao i procjenu odnosno utvrđivanje nove ekonomske vrijednosti i o tome vodi bilanse; da vrši izradu geoloških, hidrogeoloških, inženjersko geoloških i geofizičkih karata; da radi na usavršavanju stručnog kadra i stvaranju naučnog podmlatka; da učestvuje u rješavanju problema domaće industrije, građevinarstva, saobraćaja, odbrane zemlje, a koji su u vezi sa geološkim i geološko-rudarskim problemima; da obrazuje fondove stručne dokumentacije iz oblasti svojih zadataka; da vrši terenske i laboratorijske usluge u vezi geološko-rudarskih istražnih radova služeći se naučnim i kontrolno-laboratorijskim metodama; da ostvaruje naučnu

---

¹⁰⁴ *Isto*, 28/1950.

¹⁰⁵ *Isto*, 17/1954.

saradnju sa srodnim ustanovama i pojedinim naučnim radnicima u zemlji i inostranstvu te da obavještava javnost o svojoj djelatnosti edicijama, biltenima, referatima, predavanjima.¹⁰⁶

Zadatak **Kriminološkog instituta Pravnog fakulteta** u Sarajevu je da proučava kriminalitet; da razvija kriminološke nauke i njihovo priznavanje i da doprinosi unapređivanju mjera protiv kriminaliteta.¹⁰⁷

Ekonomski institut u Sarajevu je naučna ustanova i nalazi se pod neposrednim rukovodstvom Planske komisije NR BiH. Zadaci Ekonomskog instituta u Sarajevu su prikupljanje, sređivanje i obrađivanje dokumentacije o razvitku privrede na području BiH; naučnoistaraživački rad ekonomske prirode u oblasti privrede kompleksno po granama privrednih djelatnosti i vrstama problema; proučavanje ekonomske problematike komuna i privrednih organizacija, prvenstveno na teritoriji BiH i ukazivanje pomoći pri rješavanju konkretnih problema; praćenje odgovarajuće naučnoistraživačke djelatnosti i saradnje sa sličnim ustanovama u zemlji i inostranstvu i objavljivanje rezultata svoga rada.¹⁰⁸

Filozofski fakultet u Sarajevu osniva se kao nastavno-vaspitna i naučna ustanova u oblasti društvenih, prirodnih i matematičkih nauka. Osnovni zadaci Filozofskog fakulteta u Sarajevu su da studente sprema za visokokvalifikovane stručnjake-nastavnike srednjih škola, ..., za institute i druge naučne ustanove; da izgrađuje i razvija napredne naučne misli na području društvenih, prirodnih i matematičkih nauka i da radi na popularizaciji nauke.¹⁰⁹

Zadaci **Instituta za fiziku Filozofskog fakulteta** u Sarajevu su da organizuje i održava nastavu fizike studentima Filozofskog fakulteta, a ako se ukaže potreba i studentima drugih fakulteta Univerziteta u Sarajevu, i da uzdiže i odgaja nastavni i naučni kadar fizičara; da se bavi naučno-istraživačkim radom u oblasti fizike; da pruža pomoć i saradnju srodnim

¹⁰⁶ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 7, dok. 102/58.

¹⁰⁷ Pregled, I, Sarajevo, 1955., 84.

¹⁰⁸ Oslobođenje, 6. X 1952.

¹⁰⁹ Isto, 21. X 1950.

ustanovama i industriji u rješavanju zadataka fizikalne prirode i da održava naučne veze sa sličnim domaćim i stranim ustanovama.

Institut za hemiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu ima zadatke da organizuje i održava teoretsku i praktičnu nastavu iz hemije studentima Filozofskog fakulteta, a po potrebi i studentima drugih fakulteta Univerziteta u Sarajevu; da se bavi naučnim i naučnoistraživačkim radom u oblastima teoretske, eksperimentalne i primijenjene hemije; da uzdiže i odgaja nastavnički i naučni kadar hemičara; da pruža pomoć i saradnju srodnim ustanovama, industriji i pravnim licima u rješavanju zadataka hemijske prirode i da održava naučne veze sa sličnim ustanovama u zemlji i inostranstvu.

Zadaci **Geografskog zavoda Filozofskog fakulteta** u Sarajevu su da organizuje, održava i unapređuje nastavu iz geografije na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, ali i na drugim fakultetima Univerziteta u Sarajevu; da služi naučnoistraživačkom radu nastavnog naučno-stručnog osoblja kao i vanjskih saradnika Zavoda; da daje naučna i stručna mišljenja narodnim vlastima, preduzećima i ustanovama te da održava naučne veze sa sličnim domaćim i stranim ustanovama.¹¹⁰

Zadaci **Poljoprivrednog zavoda** osnovanog 1947. godine u Banja Luci su da oglednim, naučnim istraživanjima i praktičnim radom doprinesu unapređenju poljoprivrede i poljoprivrednih proizvoda, a naročito voćarstva i ratarstva sa povrtlarstvom. Zavod ima tri odsjeka: *za oplemenjivanje bilja, za voćarstvo i za zaštitu bilja*.¹¹¹ Poljoprivredni zavod u Banja Luci je ustanova Ministarstva poljoprivrede i nalazi se pod stručnim i naučnim rukovodstvom Zavoda za poljoprivredna istraživanja u Sarajevu.

Zadatak **Instituta za istoriju države i prava naroda FNRJ** pri Pravnom fakultetu u Sarajevu je da pri ovom fakultetu organizuje naučno središte za proučavanje istorije države i prava, a posebno istorije države i prava naroda FNRJ, zatim naučnoistraživački rad na istorijskim

¹¹⁰ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu i kulturu NR BiH, k. 38, dok. 4740/53.

¹¹¹ Oslobođenje, 25. VII 1947., Službeni list NR BiH 32/1947.

izvorima orijentisan prvenstveno na istoriju države i prava BiH, kao i davanje doprinosa istoriji države i prava naroda FNRJ na osnovu izvora koji se nalaze u BiH.¹¹²

Medicinski fakultet u Sarajevu osniva se kao nastavno-vaspitna i naučna ustanova u oblasti medicinskih nauka. Zadaci Medicinskog fakulteta u Sarajevu su da izgrađuje visokokvalifikovane stručnjake u oblasti medicinske nauke; da radi naučnoistraživački na polju medicinske nauke; da učestvuje u naučnom rješavanju zadataka zaštite narodnog zdravlja i da proučava zdravstvene prilike u zemlji.¹¹³ Medicinski fakultet nalazi se pod opštim rukovodstvom Ministarstva narodnog zdravlja NR BiH.

Medicinski fakultet ima **institute za:**

- **fiziku** (sa zadatkom rješavanja svih problema nastave fizike na Medicinskom fakultetu u Sarajevu i organizacije naučnog rada za saradnike instituta),

- **fiziologiju,**

- **epidemiologiju** (čiji su zadaci spremanje studenata Medicinskog fakulteta iz predmeta Epidemiologija, spremanje ljekara za specijalizaciju iz Epidemiologije, naučnoistraživački rad na području epidemiologije, pomoć narodnim vlastima u borbi protiv zaraznih bolesti saradnjom sa sanitarnom inspekcijom Ministarstva narodnog zdravlja, saradnja sa Upravom protivepidemijske službe),

- **farmakologiju i toksikologiju** (sa zadacima nastavnog rada iz farmakologije i praktičnog rada iz recepture, naučnog rada iz područja djelovanja lijekova s osobitim obzirom na autonomni nervni sistem i istraživanje ljekovitog bilja u BiH),

- **higijenu** (koji ima zadatke spremanja studenata Medicinskog fakulteta iz predmeta Higijena, spremanja kadra za specijalizaciju iz

---

¹¹² ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 1, dok. 834/47.

¹¹³ *Isto*, k. 12, dok. 686/49., Službeni list NR BiH 42/1946. i 19/1950.

higijene, stručne pomoći po pitanjima sanitarne inspekcije saradnjom sa Sanitarnom inspekcijom Ministarstva narodnog zdravlja,

- **rentgenologiju** (sa zadacima: rentgenologija, rentgenska dijagnostika i rentgenoterapija),

- **hemiju** (čiji su zadaci: teoretsko i praktično osposobljavanje studenata medicine u opštoj (fizičkoj), anorganskoj, organskoj i analitičkoj hemiji, u omjeru koji je potreban medicinarima za daljnji studij i buduće zvanje putem redovnih predavanja, uvodnih predavanja prije praktičnih vježbi, praktičnih vježbi, konsultacija, kolokvija i seminara, naučna istraživanja iz različitih područja hemije ponajviše u vezi s medicinsko-hemijskim problemima, osposobljavanje stručnih kadrova potrebnih za medicinsko-hemijske institute i laboratorije),

- **mikrobiologiju** (sa zadacima: nastava, tekući mikrobiološki pregledi za kliničke bolnice, savjetodavno stručno tijelo, naučni rad),

- **histologiju i embriologiju** (sa zadacima održavanja i unapređenja teorijske i praktične nastave iz histologije i embriologije za studente III i IV semestra te naučnih istraživanja),

- **anatomiju** (čiji su zadaci: sprovođenje nastave teoretske i praktične u I i II godini medicine, osposobljavanje stručnog podmlatka iz redova demonstratora za potrebe instituta, obavljanje naučnoistraživačkog rada iz oblasti anatomije, objavljivanje radova iz oblasti anatomije, proširenje već postojećeg anatomskog muzeja i uređenje osteološke zbirke instituta, osposobljavanje stručnog antropološkog dijela instituta.¹¹⁴

Klinike Medicinskog fakulteta su:

- *Otorinolaringološka*-zadaci: liječenje bolesnika, naučni i nastavni rad,

- *Hirurška*-zadaci: liječenje bolesnika, naučnoistraživački rad, didaktičko nastavni rad sa studentima, publikacija naučnih radova,

- *Dermatovenerološka*-zadaci: klinički kurativni rad, nastavni rad i naučni radovi,

¹¹⁴ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 15, dok. 9499/49.

-*Interna-zadaci*: ispitivanje i liječenje internih bolesti, ispitivanja i naučna obrada

-*Patologije BiH*, nastava i podizanje medicinskih kadrova,

-*Pedijatrijska-zadaci*: liječenje i klinička obrada bolesnika, izgradnja kadrova,

-*Ginekološka-zadaci*: nastava za studente, izobrazba ljekara specijalista, klinički rad sa bolesnicima, naučnoistraživački rad,

-*Neuropsihijatrijska-zadaci*: ispitivanje i liječenje neuropsihijatrijskih oboljenja, ispitivanje i naučno obrađivanje neuropsihijatrijske problematike u BiH, nastava iz neuropsihijatrije i podizanje ljekarskih kadrova,

-*Oftalmološka-zadaci*: didaktički rad sa studentima medicine, bolničko-klinički rad, naučni rad.¹¹⁵

Poljoprivredno-šumarski fakultet u Sarajevu je vaspitno-nastavna i naučna ustanova u oblasti poljoprivrednih i šumarskih nauka. Fakultet ima dva odsjeka: *Poljoprivredni* i *Šumarski*. Zadatak Poljoprivredno-šumarskog fakulteta je da svoje studente teorijski i praktično sprema za visokokvalifikovane agronomске i šumarske stručnjake, da ih upućuje u naučni rad i da naučno radi u oblasti agronomije i šumarstva.¹¹⁶

Zadaci **Instituta za fitopatologiju i mikrobiologiju** Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu su proučavanje viroza kulturnih biljaka, proučavanje bakterioze voćaka-gukavosti i proučavanje bolesti kulturnih biljaka u BiH. Glavni zadatak Pčelarske laboratorije ovog Zavoda je stvaranje kadra stručnjaka pčelarstva, kao i proučavanje pčelarstva.

Zavod za ishranu domaćih životinja Poljoprivredno-šumarskog fakulteta ima zadatak da služi nastavi za studente poljoprivrede i naučno-istraživačkom radu iz oblasti ishrane domaćih životinja.¹¹⁷

Pravni fakultet u Sarajevu kao nastavno-vaspitna i naučna ustanova u oblasti pravnih i društvenih nauka ima zadatak da radi na pravnim,

¹¹⁵ *Isto*, k. 15, dok. 9499/49.

¹¹⁶ Službeni list NR BiH 51/1948. i 19/1950.

¹¹⁷ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 15, dok. 2523/49.

društvenim i ekonomskim naukama, odnosno da izgrađuje visokoškolske stručnjake u raznim granama pravne nauke i naučnoistraživački rad.¹¹⁸

Zadaci **Državnog veterinarskog zavoda** u Sarajevu su: pronalaženje, suzbijanje, sprečavanje i iskorjenjivanje stočnih zaraznih, parazitarnih, uzgojnih i drugih bolesti; prikupljanje i obrada podataka o kretanju stočnih zaraznih i invazivnih bolesti u cilju poboljšanja metoda suzbijanja ovih bolesti; učešće u organizaciji i sprovođenju mjera i akcija koje preduzima Uprava za veterinarstvo NR BiH; preduzimanje mjera za unapređenje higijene i tehnologije namirnica za život animalnog porijekla u cilju čuvanja ljudskog zdravlja i poboljšanje ishrane stanovništva; proučavanje i primjena vještačkog osjemenjivanja u cilju brzog i kvalitetnog podizanja stočarstva i suzbijanja neplodnosti domaćih životinja; u okviru svoje operativne i naučnoistraživačke djelatnosti, proizvodnja, ispitivanje, otprema i stavljanje u promet uz naplatu bioloških i hemijsko farmaceutskih preparata, pokusnih životinja i drugih potrepština; poslovi unapređenja stočarstva i saradnja u istom cilju sa dugim naučnim ustanovama i organizacijama u zemlji i inostranstvu; propagandna djelatnost u suzbijanju stočnih zaraznih, parazitarnih i uzgojnih bolesti, u vidu letaka, brošura, popularnih predavanja.¹¹⁹

Na prijedlog Ministarstva poljoprivrede i stočarstva Vlada NR BiH donosi Uredbu o osnivanju **Poljoprivrednog zavoda** u Mostaru. Zadaci ove ustanove su: masovna selekcija vinove loze, reonizacija vinogradarstva, agrotehnički ogledi sa stajskim i umjetnim đubrivima, ispitivanje rentabilnosti podizanja vinograda na savremen način, proučavanje podizanja vinograda sa raznim sadnim materijalom, kolekcionisanje loznog materijala fenološkim i antelografskim istraživanjima i ispitivanje djelovanja hormonskih sredstava na oživljavanje reznica; ispitivanje mošta prije berbe i za vrijeme berbe grožđa, ispitivanje hemijskog sastava vina, selekcija proizvodnje vinskog kvasca i mliječno kiselo vrenje;

---

¹¹⁸ Službeni list NR BiH 35/1946 ; ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 12, dok. 686/49.

¹¹⁹ Isto 12/1945.

kolekcionisanje voćnog materijala i fenološko-pomološka osmatranja, **reonizacija** voćarstva, ispitivanje podloga za breskvu i načini podizanja **breskvika**, djelovanje hormonskih preparata za oživljavanje reznica i **pomološko** ispitivanje smokve, te kaprifikacija smokava; selekcija **pamuka**, ispitivanje agrotehnike pamuka, ogledi sa arašidom, kenafom, **ramijom** i lufom, selekcija povrća i reonizacija povrća, i agrotehnički **ogledi** u povrtlarstvu, ispitivanje uzgoja raznih vrsta krmnog bilja, **agrotehnika** krmnog bilja i konzerviranje stočne hrane; ispitivanje **kraških polja** i ostalih poljoprivrednih površina, vršenje vegetativnih i poljskih **ogleda** sa umjetnim đubrivima i navodnjavanjima kao i ispitivanje **biologije** štetočina i bolesti bilja kao i ispitivanje hemijskih sredstava za zaštitu bilja.¹²⁰

Institut za zdravstveno prosvjeđivanje u Sarajevu ima zadatke da sakuplja, čuva, izlaže i naučno obrađuje kulturno-istorijske predmete iz oblasti narodnog zdravlja; da organizuje zdravstveno prosvjeđivanje i da izgrađuje metode zdravstvenog prosvjeđivanja i praktično ih primjenjuje.¹²¹

Zadaci **Instituta za savremeni jezik** u Sarajevu su: njegovanje, popravljavanje i usavršavanje književnog jezika naše štampe; prikupljanje građe za savremenu normativnu gramatiku; prikupljanje, sređivanje i proučavanje građe našeg književnog jezika uopšte, za dijalektološki rječnik, dijalektološke studije i uzdizanje stručnog kadra.¹²²

Zadaci **Zavoda za naučna šumarska istraživanja** u Sarajevu su da vrši istraživanja i proučavanja bioloških, uzgojnih, zaštitnih, eksploatacionih, tehnoloških, drvno-industrijskih, ekonomskih problema u cilju unapređenja šumske i drvno-industrijske privrede; da na zahtjev i poziv organa narodne vlasti, ustanova ili preduzeća daje stručna mišljenja,

---

¹²⁰ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k.16, dok. 43/49., Službeni list NR BiH 47/1946.

¹²¹ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 16, dok. 43/49.

¹²² Isto, k. 16, dok. 43/49., Službeni list NR BiH 34/1947.

ekspertize, vrši instruktažu i izrađuje idejne osnove, projekte i programe kao i preporuke za rješavanje konkretnih zadataka iz oblasti šumarstva i drvne industrije.¹²³ Zavod je ustanova Ministarstva šumarstva.

Stočarski zavod u Sarajevu ima sljedeće zadatke: pronalaženje najboljih metoda za podizanje stočarske proizvodnje na području selekcije stoke i metizacije; organizovanje i sprovođenje naučnoistaraživačkog ispitivanja rejona stočarske proizvodnje i istraživanje problema primjene zootehničkih mjera; istraživanje krmiva domaćeg porijekla i iznalaženje najpodesnijih načina njihove upotrebe, vodeći računa o ekonomičnosti ishrane stoke; pronalaženje najboljih metoda za umjetno osjemenjivanje stoke; povezivanje naučnog i praktičnog rada i vršenje usmene i pismene propagande naprednog stočarstva te da saraduje sa ostalim ustanovama i organizacijama koje se bave unapređenjem stočarstva.¹²⁴

Pri Ministarstvu industrije i rudarstva osnovan je **Zavod za industrijska istraživanja** u Sarajevu koji ima sljedeće zadatke: da ispituje sirovine, polufabrikate i gotove proizvode i da daje mišljenje o njihovom kvalitetu i praktičnoj primjeni; da nadzire i koordinira rad laboratorija industrijskih preduzeća, ustanova kao i stručnih škola; da saraduje na određivanju tehničkih uslova kod svih važnijih državnih nabavki; da sudjeluje u radu na standardizaciji i tipizaciji sirovina i gotovih proizvoda; da radi na usavršavanju industrijskih stručnih kadrova; da prikuplja i proučava podatke o dostignućima iz oblasti industrije do kojih su došle slične ustanove u zemlji i inostranstvu; da objavljuje rezultate izvršenih proučavanja, izdaje naučne radove, izvještaje i tehničku literaturu.¹²⁵

Balneološki zavod u Sarajevu, kao ustanova Ministarstva narodnog zdravlja i socijalnog staranja, ima sljedeće zadatke: naučno-eksperimentalna i klinička istraživanja djelovanja prirodnih ljekovitih voda, ljekovitih blata i klime; proučavanje fizičko-hemijskih osobina i vršenje

---

¹²³ Službeni list NR BiH 51/1946.

¹²⁴ Službeni list NR BiH 51/1946.

¹²⁵ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 16, dok. 43/49., Službeni list NR BiH 49/1947.

analize prirodnih mineralnih i toplih voda, ljekovitih blata i klime; proučavanje hidro-geoloških prilika i mehanizma prirodnih mineralnih i toplih voda izvorišnih područja; proučavanje i obrada klimatskih faktora izvorišnih područja i klimatskih predjela; postavljanje indikacija i kontraindikacija liječenja prirodnim ljekovitim vodama, ljekovitim blatom i klimom; organizacija postupka i radova kao i izrada prijedloga za određivanje zaštitnih područja prirodnih mineralnih i toplih vrela, nalazišta ljekovitih blata i klimatskih predjela; organizacija postupka i radova kao i izrada prijedloga za proglašenje nekog prirodnog vrela, blata i klime ljekovitim; davanje mišljenja o potrebi i prioritetu istražnih, kaptažnih i rekaptažnih radova prirodnih, mineralnih i toplih izvora; davanje mišljenja o prioritetu izgradnje prirodnih lječilišta i sudjelovanje u izradi dokumentacije za izradu urbanističkih planova; sakupljanje podataka o prirodnim ljekovitim agensima; izdavanje naučnih radova i izvještaja o rezultatima istraživanja na području balneologije i medicinske klimatologije; saradnja sa drugim naučnim ustanovama u svrhu naučnog i kliničkog istraživanja iz područja balneologije i medicinske klimatologije i davanje pomoći i nadzor nad radom medicinskog sektora prirodnih lječilišta.¹²⁶

Viša pedagoška škola u Sarajevu je ustanova Ministarstva prosvjete i ima zadatak "da svoje slušaoce uvede u metode naučnog rada i da ih osposobi za nastavnike srednjih škola."¹²⁷

Zadaci **Više pedagoške škole** u Mostaru i **Više pedagoške škole** u Banja Luci su da spremaju i osposobljavaju svoje slušaoce za nastavnike viših razreda osmogodišnjih škola i nižih razreda srednjih škola.¹²⁸ Ove jednogodišnje škole ukidaju se 1952. godine i od tada su dvogodišnje.

Duhanski institut u Sarajevu je naučna ustanova i nalazi se pod rukovodstvom Privrednog savjeta Vlade NR BiH. Zadatak instituta je da putem naučnoistraživačkog rada djeluje u pravcu unapređenja

---

¹²⁶ Službeni list NR BiH 42/1947.

¹²⁷ *Isto*, 3/1946.

¹²⁸ *Isto*, 38/1950. i 8/1952.

terenske proizvodnje, sezonske i vansezonske fermentacije duhana i tehnologije (fabrikacije) duhana, a naročito da saraduje na određivanju reona proizvodnje duhana na osnovu terenskih istraživanja, a u cilju poboljšanja kvalitativne i kvantitativne proizvodnje duhanskih sirovina; proučava i iznalazi najcjelishodnije agrotehničke mjere starajući se o njihovoj primjeni među širokim proizvođačkim masama; proučava biologiju i genetiku duhanske biljke i naučnim metodama selekcije djeluje na oformljenje takvih sorti duhana, koje će kvalitetno najbolje zadovoljiti domaće i strano tržište; organizuje proizvodnju selekcionisanog duhanskog sjemena za zadovoljenje potreba proizvođača duhana; organizuje oformljenje oglednih polja na različitim užim terenima proizvodnje; proučava i iznalazi potrebne mjere za suzbijanje bolesti i štetočina na terenu, kao i štetočina u magazinima; ispituje i proučava najpogodnije sisteme manipulacije duhanskih sirovina prema zahtjevu domaćih fabrika i stranog tržišta; proučava sezonsku i vansezonsku fermentaciju duhana i utvrđuje recepturu najpogodnijih optimalnih uslova za svaku specifičnu vrstu duhana; vrši hemijske analize duhana radi utvrđivanja kvalitativnih razlika između pojedinih vrsta i klasa, koje su naročito potrebne kao dokumentacija kvaliteta kod izvoznih duhana; ispituje i proučava tehnološke procese fabrikacije duhana-sisteme mehanizacije procesa, pravilno korištenje sirovina i materijala, metode načina spravljanja mješavina za dobijanje standardnih fabrikata; ispituje sporedne produkte i otpatke duhanske industrije i fabrikacije radi korištenja u drugim granama industrije; proučava ekonomiku duhana i priprema dobijene rezultate za štampu, a posebno organizuje izradu popularnih stručnih brošura za proizvođače duhana.¹²⁹

Zadaci **Muzičke akademije** u Sarajevu su da daje visoko muzičko obrazovanje umjetnicima u oblasti muzike; da priprema nastavničke kadrove za muzičku nastavu u svim granama instrumentalne i vokalne muzike i da podiže i širi našu narodnu muzičku kulturu i muzičku kulturu uopšte.¹³⁰

---

¹²⁹ *Isto*, 23/1952.

¹³⁰ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, k. 9, dok. 4266/54.

Centralni higijenski zavod u Sarajevu je ustanova Savjeta za narodno zdravlje i socijalnu politiku NR BiH. Zadaci ove ustanove su sljedeći: da prati i proučava zdravstveno stanje naroda, istražuje i ispituje uticaj faktora spoljne sredine na zdravlje ljudi i nastajanje bolesti, i u vezi s tim razrađuje, predlaže i sprovodi odgovarajuće mjere zdravstvene zaštite; da prati i ispituje uzroke, izvore i kretanja zaraznih i drugih masovnih bolesti, i na osnovu analize stanja preduzima potrebne mjere za njihovo sprečavanje i suzbijanje; da organizuje i vrši zdravstveno vaspitanje naroda s ciljem da svaki pojedinac shvati društveni značaj i sopstvenu obavezu očuvanja i unapređenja zdravlja; da ispituje, odabire i vrši savremene laboratorijske metode za dijagnostiku zaraznih i drugih oboljenja, za ispitivanje kvaliteta i higijenske ispravnosti lijekova, namirnica za život i predmeta opšte upotrebe, kao i za ispitivanje efikasnosti i toksičnosti sredstava i metoda za dezinfekciju, dezinfekciju i deratizaciju; da se bavi ispitivanjem higijenskog stanja objekata životne i radne sredine ljudi i na osnovu analiza tih stanja razrađuje i predlaže mjere za higijenzaciju, odnosno sanitarnu rekonstrukciju zapuštenih i sanitarno-higijenski neispravnih objekata, naselja i terena; da vrši stručne revizije projekata za izgradnju vodoopskrbnih i drugih sanitarnih objekata, kao i objekata po propisima Zakona o sanitarnoj inspekciji, i daje stručna mišljenja o izboru njihove lokacije; da se bavi naučnoistraživačkim radom iz oblasti higijene, epidemiologije, mikrobiologije, parazitologije, biohemije, sanitarne hemije, sanitarne arhitekture i ispitivanja lijekova i ljekovitih materijala; da prati i proučava stanje organizacije i efekte rada zdravstvenih ustanova, kao i njihovo sanitarno-tehničko stanje, i predlaže preduzimanje odgovarajućih mjera; da izrađuje prijedloge planova protivepidemijskih i drugih zdravstvenih akcija republičkog značaja i učestvuje u njihovom izvođenju; da izrađuje i izdaje stručno-metodološka uputstva iz svih ovih oblasti svoje djelatnosti i u tom pogledu pruža stručno-metodološku pomoć zdravstvenim i drugim ustanovama; da se bavi stručnim osposobljavanjem i usavršavanjem zdravstvenih radnika svih profila iz oblasti preventivne medicine; da saraduje sa fakultetima i medicinskim školama po svim pitanjima od stručnog i nastavnog značaja; da prikuplja, obrađuje, analizira i objavljuje

podatke o vitalnim događajima stanovništva BiH, o prijavama i kretanju zaraznih bolesti, o opštem obolijevanju stanovništva kao i o radu zdravstvenih ustanova; da daje stručna mišljenja o svim pitanjima iz oblasti svoje djelatnosti; da izdaje naučne, stručne i stručno popularne radove i vanredne publikacije i da obavlja sve poslove Republičke sanitarne inspekcije.¹³¹

Na prijedlog Ministra narodnog zdravlja Vlada NR BiH donosi Uredbu o osnivanju **Instituta za tuberkulozu** u Sarajevu. Zadatak ove ustanove je da ispituje uslove širenja tuberkuloze, da predlaže sve mjere za njeno sprečavanje i suzbijanje i da naučno izučava i obrađuje pitanja koja se odnose na tuberkulozu.¹³²

Institut za zdravstveno prosvjeđivanje u Sarajevu, kao ustanova Ministarstva narodnog zdravlja, ima zadatak da skuplja, čuva, izlaže i naučno obrađuje kulturno-istorijske predmete iz oblasti narodnog zdravlja.¹³³

Na prijedlog ministra narodnog zdravlja Vlada NR BiH donosi Uredbu o **Higijensko-epidemiološkom institutu** u Sarajevu. Njegov zadatak je da vrši sve praktične radove iz područja higijene i epidemiologije kao i da naučno obrađuje sva pitanja iz svog djelokruga rada služeći se najnovijim naučnim tekovinama.¹³⁴

Vlada NR BiH takođe donosi Uredbu o **Institutu za pueri kulturu** u Sarajevu. Zadatak ove ustanove je da izučava uslove pravilnog materinstva, porođaja i fizičke njege dojenčeta, male djece i mladeži kao i da naučno obrađuje sva pitanja iz svog djelovanja rada služeći se najnovijim naučnim tekovinama.¹³⁵

---

¹³¹ 50 godina Zavoda za zdravstvenu zaštitu Bosne i Hercegovine u Sarajevu 1923-1973., Sarajevo, 1973., 39-40., Službeni list NR BiH 24/1951.

¹³² Službeni list NR BiH 43/1946.

¹³³ *Isto.*

¹³⁴ *Isto.*

¹³⁵ *Isto.*

Institut za sifilis i kožne bolesti u Sarajevu ima zadatak da naučno izučava i obrađuje pitanja koja se na te bolesti odnose.¹³⁶

Veterinarski fakultet u Sarajevu je pod opštim rukovodstvom Komiteta za fakultete, visoke škole i naučne ustanove Vlade NR BiH. Njegov zadatak je da svoje studente teorijski i praktično sprema za visokokvalifikovane veterinarske stručnjake, da ih upućuje u naučni rad i da naučno radi u oblasti veterinarstva.¹³⁷

Fakultetsko ogledno šumsko dobro "Igman", u Sarajevu, privredna ustanova pod rukovodstvom Komiteta za fakultete, visoke škole i naučne ustanove, predata Poljoprivredno-šumarskom fakultetu na upravljanje, služi za naučne ogledne Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu.¹³⁸

Fakultetsko ogledno poljoprivredno dobro "Slatina" u Sarajevu služi za izvođenje naučno-eksperimentalnih pokusa i naučnoistraživačkog rada nastavnog i pomoćnog nastavnog osoblja Poljoprivredno-šumarskog fakulteta.¹³⁹

Rudarsko-metalurški fakultet u Sarajevu je naučno-nastavna i vaspitna ustanova u oblasti rudarskih i metalurških nauka. Fakultet ima dva odsjeka: *Rudarski* i *Metalurški*. Zadaci ove ustanove su: da unapređuje nauku i doprinosi razvoju naučne misli na polju rudarskih i metalurških nauka kao i postizanju većeg stepena naučnosti u nastavi i teoretskom radu; da radi naučnoistraživački na polju rudarske i metalurške nauke i tehnike i da učestvuje u naučnom rješavanju problematike rudarske i metalurške privrede i da radi na popularizaciji metalurških nauka.¹⁴⁰

Institut za poljoprivrednu ekonomiku u Sarajevu je naučna ustanova i nalazi se pod rukovodstvom Savjeta za poljoprivredu i šumarstvo. Zadaci ove ustanove su: da proučava poljoprivrednu ekonomiku u NR BiH i da time doprinosi pravilnom razvoju u poljoprivredi; da razvija

---

¹³⁶ *Isto*, 17/1946.

¹³⁷ *Isto*, 33/1949.

¹³⁸ *Isto*, 42/1949.

¹³⁹ *Isto*, 8/1950.

¹⁴⁰ *Isto*, 1/1953.

naučnu saradnju i izmjenjuje iskustva sa ekonomskim i poljoprivrednim institutima i naučnim ustanovama u FNRJ i u inostranstvu, te da značajnije i radove od opšteg interesa objavi u vidu publikacije.¹⁴¹ Institut za poljoprivrednu ekonomiku spojen je 1952. godine sa Ekonomskim institutom.¹⁴²

Pod neposrednim rukovodstvom Savjeta za energetiku i ekstraktivnu industriju nalazi se još jedna naučna ustanova-**Institut za energetiku i ekstraktivnu industriju** u Sarajevu. Njen zadatak je da vrši naučno-istraživačke radove iz oblasti proizvodnje, prenosa, raspodjele i potrošnje električne energije, a naročito da: proučava izvore sirovina i pomoćnih sredstava za rudarsku i metaluršku djelatnost, kao i za proizvodnju elektroenergije i predlaže načine za njihovo racionalno iskorištavanje; proučava pitanje oplemenjivanja i prerade rudarskih i metalurških proizvoda; proučava sva tehnička i ekonomska pitanja prenosa i raspodjele potrošnje elektroenergije; daje stručna mišljenja kod projektovanja rudarskih i metalurških radova kao i objekata elektroprivrede prema savremenom stanju tehnike; vrši po potrebi prijemna mjerenja i ispitivanja novih postrojenja, provjerava sigurnost i ekonomičnost postojećih postrojenja i stavlja prijedloge za povećanje njihove racionalnosti; priprema prijedloge za poboljšanje i kontrolu kvaliteta, kao i standardizaciju rudarskih i metalurških proizvoda i uređaja i postrojenja iz oblasti elektroprivrede; naučno saraduje sa sličnim institutima i naučnim ustanovama u FNRJ i inostranstvu a da rezultate izvršenih proučavanja i druge radove od opšteg interesa objavi u vidu svojih publikacija.¹⁴³

Ekonomski fakultet u Sarajevu kao nastavno-vaspitna i naučna ustanova u oblasti ekonomskih i drugih društvenih nauka ima zadatak da izgrađuje visokokvalifikovane stručnjake u oblasti ekonomskih i drugih društvenih nauka; da njeguje i razvija naučnoistraživački rad na polju ekonomskih i drugih društvenih nauka i da učestvuje u naučnom rješavanju zadataka društveno-ekonomske izgradnje zemlje; da razvija

---

¹⁴¹ *Isto*, 14/1951.

¹⁴² *Isto*, 21/1952.

¹⁴³ *Isto*, 15/1951.

naprednu naučnu misao na polju ekonomskih i drugih društvenih nauka te da radi na popularizaciji ekonomskih i drugih društvenih nauka.¹⁴⁴

Narodna skupština BiH donijela je Zakon o **Univerzitetu u Sarajevu** kao najvišoj nastavno-vaspitnoj i naučnoj ustanovi u Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini. Osnovni zadaci Univerziteta su: da izgrađuje visoko-kvalifikovane stručnjake u raznim granama nauke i tehnike; da radi naučnoistraživački i da učestvuje u naučnom rješavanju zadataka kulturne, privredne i tehničke izgradnje zemlje; da izgrađuje i razvija napredne naučne misli i naučnost u nastavi i teoretskom radu i da radi na popularizaciji naučnih i tehničkih znanja.¹⁴⁵

Univerzitet je bio pod opštim rukovodstvom Komiteta za fakultete, visoke škole i naučne ustanove Vlade NR BiH. Univerzitet se sastoji od fakulteta, u njegov sastav ulaze svi fakulteti osim onih za koje Vlada uredbom izričito odredi da su samostalni fakulteti.

---

¹⁴⁴ *Isto*, 19/1952.

¹⁴⁵ Službeni list NR BiH 37/1949.

III POGLAVLJE

HRONOLOGIJA OSNIVANJA NAUČNIH INSTITUCIJA

Predsjedništvo Narodne skupštine Bosne i Hercegovine donosi 22. XI 1945. godine Zakon kojim se osniva **Viša pedagoška škola** u Sarajevu, Obala 31. Ovo je prva visoka škola u Sarajevu i u Bosni i Hercegovini nakon rata.¹⁴⁶

Državni veterinarski zavod u Sarajevu, Karpuzova kasnije Hriste Boteva 10., osniva se Uredbom o osnivanju Zavoda od 3. IX 1945. godine.¹⁴⁷ Ovaj Zavod je pri Ministarstvu poljoprivrede. Od 1954. godine to je ustanova sa samostalnim finansiranjem, čiji je naziv Veterinarski zavod u Sarajevu.¹⁴⁸

Pravni fakultet u Sarajevu, Sagrdžije 15., osniva se Zakonom o Pravnom fakultetu u septembru 1945. godine, a počinje s radom 6. februara 1947.¹⁴⁹ Isprva je smješten u Prvosudnu palatu, a 1947. godine u bivšu Šerijatsko-sudačku školu.¹⁵⁰

Osnivaju su i dva veterinarska zavoda: **Veterinarski zavod** u Banja Luci, koji postoji od 1945. godine¹⁵¹ i **Veterinarski zavod** u Mostaru.¹⁵²

Državni muzej u Sarajevu obnavlja rad 1945. godine. U okviru muzeja djeluje Biološki institut i Istorijsko-sociološki institut. Zgrada muzeja nalazi se u ulici Bulevar Crvene armije 7. U istoj zgradi djeluje Institut za proučavanje folkloru, osnovan Uredbom Vlade NR BiH o Institutu za proučavanje folkloru.¹⁵³ Nadležni administrativno-opera-

---

¹⁴⁶ Službeni list NR BiH, 3/1946.

¹⁴⁷ *Isto*, k. 8, dok. 9024/48., Službeni list NR BiH 15/1945.

¹⁴⁸ Službeni list NR BiH, 15/1945.

¹⁴⁹ *Isto*, 35/1946.

¹⁵⁰ Predsjedništvo Narodne skupštine NR BiH donosi Zakon o Pravnom fakultetu 20. VIII 1946. godine, Službeni list NR BiH 35/1946.

¹⁵¹ Oslobođenje, 12. VI 1947.

¹⁵² O ovoj ustanovi nemamo gotovo nikakvih podataka.

¹⁵³ Službeni list NR BiH 45/1946.

ativni rukovodilac Instituta je Ministarstvo prosvjete NR BiH. Pri muzeju se 15. septembra 1945. godine formira Komisija za zaštitu i naučno proučavanje spomenika kulture i prirodnih rijetkosti, a 26. VI 1946. donosi se Odluka o osnivanju Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti. Mineraloško-geološka zbirka izdvaja se 23. I 1946. godine iz Prirodnjačkog odjeljenja muzeja i pripaja Geološko-istraživačkom institutu koji se tada osniva. Pri muzeju se 11. I 1946. godine Uredbom Vlade broj 496/46. osniva i *Biološki institut*.¹⁵⁴ Osnivanjem ovog instituta, ukida se 22. I 1946. godine Fitopatološki zavod pri muzeju, koji djeluje pri Prirodnjačkom odjeljenju kao manji odsjek. Biološki institut se 1. I 1948. godine izdvaja iz sastava muzeja kao samostalna ustanova. Institut preuzima sve preostale zbirke Prirodnjačkog odjeljenja, čime one ostaju i dalje u prostorijama muzeja.¹⁵⁵

Uredba o Institutu za proučavanje folkloru donosi se 22. X 1946. godine. Ovaj institut preuzima na sebe proučavanje duhovne kulture od Etnografskog odjeljenja. Kako se u sastavu muzeja nalazi Institut za istraživanje balkanskih zemalja, 5. XII 1946. godine formira se komisija za njegovu likvidaciju. Osnivanjem Balkanološkog instituta pri Naučnom društvu BiH 1954. godine, muzej dio ostavštine ranijeg Instituta ustupa novoformiranoj ustanovi. Orijentalne zbirke instituta preuzima Turski arhiv. Iz Turskog arhiva muzeja izdvaja se u martu 1948. godine dio građe i predaje Državnom arhivu. Početkom 1950. donosi se Uredba o osnivanju Orijentalnog instituta, koji 21. VI 1950. godine preuzima od muzeja Turski arhiv.

Po okončanju svih ovih reorganizacija Zemaljski muzej ima dva odjeljenja (arheološko i etnografsko) i biblioteku. Sve novoformirane institucije i dalje se nalaze u zgradi muzeja, čime je njegov rad znatno otežan. U cilju unapređenja odgovarajućih naučnih disciplina i službi koje ih obavljaju, prave se detaljne analize rada naučnih ustanova, pa i ovih koje djeluju u okviru muzeja. Savjet za nauku i kulturu BiH obrazuje

---

¹⁵⁴ *Isto*, 3/1946.

¹⁵⁵ Alojz Benac i Vojin Dramušić, Sedamdeset pet godina djelovanja Zemaljskog muzeja u Sarajevu, u: *Pregled*, 11-12/1963., 353-371.

1957. godine posebnu komisiju koja predlaže da se prirodnjačke zbirke vrate u okvir Zemaljskog muzeja, a da se Institut za proučavanje folkora spoji sa Etnografskim odjeljenjem muzeja u zajedničko Etnografsko odjeljenje. Na osnovu ovoga Izvršno vijeće BiH donosi 1958. godine Uredbu o organizaciji i radu Zemaljskog muzeja, i njome se zacrtavaju tri osnovna odjeljenja kompleksnog Zemaljskog muzeja.

Uredbom Vlade NR BiH br. 1760/46. od 11. I 1946. godine, osniva se **Zavod za poljoprivredna istraživanja** u Sarajevu, Dolina 6.¹⁵⁶ Zavod se razvija iz bivše Poljoprivredno-ogledne i kontrolne stanice u Sarajevu, osnovane 1937., a preimenovanje slijedi 1947. godine.¹⁵⁷ Zavod 1954. godine postaje ustanova sa samostalnim finansiranjem.

Da bi se na području BiH što uspješnije sprovodila zaštita spomenika kulture i prirode pri Državnom muzeju u Sarajevu osnivaju se ovi zavodi: **Zemaljski zavod za zaštitu spomenika kulture u NR BiH i Zemaljski zavod za zaštitu prirode NR BiH**, s tim da poslove ovog zavoda vrši Biološki institut pri Državnom muzeju u Sarajevu.¹⁵⁸

Geološko-istraživački institut u Sarajevu, ulica Mis Irbi, osniva se pri Ministarstvu industrije i rudarstva.¹⁵⁹ Ovaj institut počinje sa radom 1946. godine. U resoru Ministarstva građevina NR BiH na dan 29. XII 1947. godine nema naučnoistraživačkih ustanova, izuzev Zavoda za ispitivanje građevinskih materijala, koji se nalazi u zgradi Predsjedništva Vlade.¹⁶⁰ Geološko-istraživački institut se Ukazom Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ od 27. XII 1948. godine proglašava za ustanovu od saveznog značaja.¹⁶¹

---

¹⁵⁶ Službeni list NR BiH 10/1946.

¹⁵⁷ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 8, dok. 8811/48.

¹⁵⁸ ABH, Sarajevo, Ministarstvo prosvjete NR BiH, k. 25, dok. 8945/46., Službeni list NR BiH 26/1946.

¹⁵⁹ *Isto*, 4/1946.

¹⁶⁰ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 8, dok. 9024/48.

¹⁶¹ *Isto*, k. 16, dok. 27/49.

Medicinski fakultet u Sarajevu osniva se Zakonom o Medicinskom fakultetu koji Narodna skupština NR BiH donosi 26. IX 1946. godine.¹⁶² Matičari Medicinskog fakulteta su docent dr. Aleksandar Sabovljević i njegov zamjenik prof. dr. Milivoje Vidaković iz Beograda, prof. dr. Janez Milčinski i njegov zamjenik prof. dr. Božidar Lavrić iz Ljubljane te prof. dr. Ante Premera i njegov zamjenik dr. Branimir Gušić iz Zagreba.¹⁶³ Fakultet počinje s radom 16. novembra iste godine. Nalazi se u zgradi Narodne osnovne škole u ulici Nurije Pozderca, a kasnije nastavlja rad u novoizgrađenoj zgradi u Bolničkoj ulici br. 6. U okviru ovog fakulteta radi 13 instituta i 10 klinika.

Anatomski institut Medicinskog fakulteta osniva se 10. X 1946. godine, a s radom počinje 4. XI 1946.

Biološki institut u Sarajevu, Bulevar Crvene armije 7., osniva se odlukom Zemaljskog muzeja od 11. I 1946. godine, kao posebno odjeljenje muzeja, a Uredbu o osnivanju donosi Predsjedništvo Narodne vlade NR BiH 12. I 1946. godine.¹⁶⁴

Institut za fiziologiju i biohemiju osniva se 1946. godine, a nastava iz ovog predmeta počinje tek u novoj zgradi u Bolničkoj ulici.

Institut za fiziku započinje s radom u ul. Nurije Pozderca, a kada krajem 1947. godine Medicinski fakultet preseljava u Bolničku ulicu u prvu novu zgradu useljava i ovaj institut. Isto je sa institutima za hemiju, za biologiju i za anatomiju.

Poljoprivredni zavod u Banja Luci počinje s radom 1947. godine.¹⁶⁵ Osniva se 3. VII 1947. godine Uredbom o Poljoprivrednom zavodu u Banja Luci. Nadležni administrativno-operativni rukovodilac ovog Zavoda je Uprava za naučnoistraživački rad i unapređenje poljoprivredne proizvodnje Ministarstva poljoprivrede NR BiH. Zavod se nalazi u Trapistima (Deli-bašinom selu).

---

¹⁶² Službeni list NR BiH 42/1946.

¹⁶³ Dr Aleksandar Fajgelj, Prvi profesori i studenti Medicinskog fakulteta, u: *Sarajevo u socijalističkoj Jugoslaviji*, I, Sarajevo, 1988., 535-548.

¹⁶⁴ Službeni list NR BiH, 16. I 1946.

¹⁶⁵ Oslobođenje, 25. VII 1947., Službeni list NR BiH 32/1947.

Stočarski zavod u Sarajevu, osniva se Uredbom o Stočarskom zavodu br. 32441 od 16. XI 1946. godine.¹⁶⁶ Od 1954. godine zavod posluje kao ustanova sa samostalnim finansiranjem.

Zavod za geološka istraživanja je bivši Geološko-istraživački institut Ministarstva industrije i rudarstva NR BiH, osnovan Uredbom Vlade NR BiH.¹⁶⁷ Ukazom Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ bivši Geološko-istraživački institut određuje se za ustanovu od opštedržavnog značaja,¹⁶⁸ nakon čega ulazi u sastav Ministarstva rudarstva FNRJ, pod imenom Zavod za geološka istraživanja u NR BiH-Sarajevo. Nadležni administrativno-operativni rukovodilac je Savezna uprava za geološka istraživanja pri Ministarstvu rudarstva FNRJ u Beogradu. Zavod za geološka istraživanja u Sarajevu, osniva se odlukom Vlade NR BiH br. 701/50. Rješenjem Izvršnog vijeća NR BiH br. 34 od 7. VII 1954. godine vrši se spajanje ovog zavoda sa Zavodom za ispitivanje građevinskih materijala i tla u Sarajevu. Novonastala ustanova dobija naziv Zavod za geološka istraživanja i ispitivanje građevinskog materijala i tla u Sarajevu.¹⁶⁹

Institut za zdravstveno prosvjećivanje Sarajevo, Ćemaluša 3., osniva se Uredbom o Institutu za zdravstveno prosvjećivanje 1946. godine. Nadležni administrativno-operativni rukovodilac je Ministarstvo narodnog zdravlja NR BiH.¹⁷⁰

Uredbom Vlade NR BiH br. 772/47. pri Ministarstvu šumarstva osniva se 1947. godine **Zavod za naučna šumarska istraživanja NR BiH** sa sjedištem u Sarajevu.¹⁷¹ Do promjene naziva u Institut za naučna šumarska istraživanja dolazi na osnovu Uredbe Vlade NR BiH br. 278/50. od 17. IV 1950. godine.¹⁷² Rješenjem Vlade NR BiH br. 584/52. Institut

---

¹⁶⁶ *Isto*, 51/1946.

¹⁶⁷ Službeni list NR BiH od 23. I 1946.

¹⁶⁸ *Isto*, 112/1948.

¹⁶⁹ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 7. dok. 102/58.

¹⁷⁰ *Isto*, 43/1946.

¹⁷¹ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 3, dok. 128/48., Službeni list NR BiH 34/1947.

¹⁷² Službeni list NR BiH 17/1950.

za naučna šumarska istraživanja prenosi se u nadležnost Savjeta za prosvjetu i kulturu NR BiH i postaje ustanova Poljoprivrednog fakulteta u Sarajevu.¹⁷³ Od 11. XII 1954. prelazi na samostalno finansiranje i mijenja naziv u Institut za šumarstvo i drvenu industriju.¹⁷⁴

Zavod za industrijska istraživanja u Sarajevu, Čemerlina 11., osniva 1947. godine Ministarstvo industrije i rudarstva BiH.¹⁷⁵

Državna bolnica u Sarajevu otvara u 1947. godini dva nova instituta: **Centralni hemijski laboratorij**, koji počinje s radom 25. XII 1947.¹⁷⁶ i **Stanicu za transfuziju krvi**.¹⁷⁷

Vlada NR BiH donosi Uredbu br. 889 od 15. IX 1947. godine o **Balneološkom zavodu** u Sarajevu.¹⁷⁸ Od 1954. godine zavod je ustanova sa samostalnim finansiranjem i njegov naziv je Zavod za balneologiju i medicinsku klimatologiju sa sjedištem u Ilidži kod Sarajeva.

Na prijedlog Ministarstva prosvjete, Vlada NR BiH donosi 7. VIII 1947. godine Uredbu o osnivanju **Komiteta za fakultete, visoke škole i naučne ustanove**, koji djeluje pri Vladi NR BiH u Sarajevu, Trg slobode 3.¹⁷⁹

Fiziološki institut Medicinskog fakulteta osniva se 1947., a s nastavnim radom počinje u zimskom semestru 1947/48. godine.

Institut za hemiju Medicinskog fakulteta osniva se 1. XII 1947. godine.

Institut za biologiju Medicinskog fakulteta osniva se 1. XII 1947. godine.

---

¹⁷³ *Isto*, 17/1952.

¹⁷⁴ *Isto*, 27/1954.

¹⁷⁵ ABH, Sarajevo, Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade NR BiH, k. 1, dok. 4022/50., Službeni list NR BiH 49/1947.

¹⁷⁶ 40 godina Instituta za kliničku biohemiju Sarajevo, 1947-1987., Sarajevo, 1987.

¹⁷⁷ Oslobođenje, 31. V 1947.

¹⁷⁸ *Isto* 42/1947.

¹⁷⁹ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 2, Pov. br. 68/47.

Poljoprivredni zavod u Mostaru, ul. dr Mujića, osniva se Uredbom o Poljoprivrednom zavodu u Mostaru br. 8600 od 11. X 1946. godine.¹⁸⁰ Nadležni administrativno operativni rukovodilac je Ministarstvo poljoprivrede NR BiH i njegova uprava za naučnoistraživački rad i unapređenje proizvodnje. Od 1954. godine zavod je ustanova sa samostalnim finansiranjem.

Poljoprivredno-šumarski fakultet u Sarajevu, Zagrebačka 12., proizlazi iz Savezne visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje (koja je u rangu fakulteta), a osnovana Uredbom savezne vlade od 1. I 1947. godine kao ustanova Ministarstva poljoprivrede i šumarstva Vlade FNRJ, zatim prenijeta u nadležnost Vlade NR BiH Uredbom od 7. XI 1947. i najzad pretvorena u Poljoprivredno-šumarski fakultet u Sarajevu Zakonom od 17. XII 1948.¹⁸¹ Poljoprivredno-šumarski fakultet ima dva odsjeka: *Poljoprivredni* i *Šumarski*. Fakultet je pod opštim rukovodstvom Komiteta za fakultete, visoke škole i naučne ustanove Vlade NR BiH.

Savjet Pravnog fakulteta u Sarajevu, na sjednici od 21. X 1947. godine usvaja Pravilnik **Instituta za istoriju države i prava naroda FNRJ**.¹⁸² Ovaj institut se u dokumentaciji navodi i kao **Seminar za istoriju države i prava**. Seminar se osniva u junu 1947., a s radom počinje u februaru 1948. godine.

Radi podizanja kvaliteta nastave i unapređenja naučnoistraživačkog rada osniva se veći broj naučnih instituta pri fakultetima Sarajevskog univerziteta. Na početku rada Medicinskog fakulteta osniva se **Anatomski institut**. Vremenom, formiraju se **Epidemiološki, Farmakološki, Histološki (Institut za histologiju i embriologiju), Hemijski, Institut za patološku anatomiju, Institut za fiziologiju, Institut za mikrobiologiju, Institut za higijenu i Institut za fiziku**.

¹⁸⁰ *Isto*, k. 59, dok. 2224/55. Službeni list NR BiH 47/1946.

¹⁸¹ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 13, dok. 6472/49., Službeni list FNRJ 1/1947., Službeni list NR BiH 33/1947., Službeni list NR BiH 51/1948.

¹⁸² ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 1, dok. 834/47.

Zavod za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Bulevar Crvene armije 7., počinje s radom 1. II 1947. godine.¹⁸³

Pod neposrednim rukovodstvom Komiteta za fakultete, visoke škole i naučne ustanove u BiH 1948. godine nalazi se Biološki institut. Pod neposrednim rukovodstvom ministarstava NR BiH nalaze se sljedeće naučne ustanove:

- Geološko-istraživački institut-Ministarstvo industrije i rudarstva,
- Zavod za industrijska istraživanja-Ministarstvo industrije i rudarstva,
- Zavod za poljoprivredna istraživanja-Ministarstvo poljoprivrede,
- Veterinarski zavod-Ministarstvo poljoprivrede,
- Zavod za naučna šumarska istraživanja-Ministarstvo šumarstva,
- Zavod za ispitivanje građevinskog materijala-Ministarstvo građevina.

Sjedište svih ovih instituta i zavoda je u Sarajevu. Naučnim radom bave se i zavodi i instituti pri fakultetima. U sastavu Medicinskog fakulteta rade 1948. godine ovi instituti: Fiziološki, Anatomski, Histološki, Fiziikalni i Hemijski.

Na Visokoj poljoprivrednoj školi za planinsko gazdovanje 1948. godine postoje zavodi za biološku grupu, Hemijski, Pedološki, za anatomiju i fiziologiju domaćih životinja, za veterinarstvo, za zoohigijenu, za agroeonomsku grupu, za stočarstvo, za ratarstvo, za mljekarstvo i planinsko gazdovanje, za ishranu domaćih životinja i za livadarstvo i pašnjaštvo, za voćarstvo i povrtarstvo, za zaštitu bilja, za poljoprivrednu tehniku i mehanizaciju.¹⁸⁴

Pod resorom Ministarstva narodnog zdravlja i socijalnog staranja nalaze se:

---

¹⁸³ ABH, Sarajevo, Ministarstvo prosvjete NR BiH, k. 51, dok. 23046/47.

¹⁸⁴ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 9, dok. 523/48.

- **Institut za pueri kulturu**, Sarajevo, Skerlićeva 4/1, počinje s radom 1. I 1948. godine,

- **Institut za sifilis i kožne bolesti**, Sarajevo, Dositejeva 4/2,

- **Institut za tuberkulozu**, Sarajevo, Dositejeva 4/2,

- **Institut za zdravstveno prosvjećivanje**, Sarajevo, Ćemaluša 3,

- **Higijensko-epidemiološki institut**, Sarajevo, Pavla Goranina 19.¹⁸⁵

Ovaj institut počinje s radom 15. IV 1945. godine.¹⁸⁶ Nastava u **Institutu za epidemiologiju** započinje 1950., a namjenske prostorije dobija naredne godine.

Institut za histologiju i embriologiju Medicinskog fakulteta osniva se početkom februara 1948. godine.

Farmakološki institut Medicinskog fakulteta osniva se u oktobru 1948. godine.

Institut za patološku anatomiju Medicinskog fakulteta osniva se i počinje s radom 1. XI 1948. godine.

Mikrobiološki institut Medicinskog fakulteta osniva se 1. IV 1948., a s radom počinje 1. XI iste godine.

Pri Višoj pedagoškoj školi u Sarajevu, Obala 31a, otpočinje s radom 3. VI 1948. godine **Institut za savremeni jezik**.¹⁸⁷ Osniva se rješenjem Ministarstva prosvjete NR BiH od 29. IV 1948. godine.

Institut za histologiju i embriologiju djeluje u nedovršenoj novoj zgradi u Bolničkoj ulici, u kojoj studenti od proljeća 1948. godine slušaju nastavu iz ovog predmeta. Normalan rad instituta moguć je tek 1950. odnosno 1951. godine, kada je izgrađena druga po redu nova zgrada Medicinskog fakulteta i kada se u nju useljavaju "podstanari" instituta.

---

¹⁸⁵ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 3, dok. 128/48.

¹⁸⁶ *Isto*, k. 7, dok. 1204/48.

¹⁸⁷ Oslobođenje, 4. VI 1948.

Nastava iz mikrobiologije započinje u zimskom semestru 1948. godine, kada je **Institut za mikrobiologiju** "podstanar" Instituta za histologiju. Potpuni razvoj slijedi 1951. godine preseljenjem u nove namjenske prostorije. Isto je i sa **Institutom za patološku anatomiju**.

Institut za farmakologiju osniva se 1948. godine. Prelaskom u namjenske prostorije 1951. godine prestaje biti "podstanar" Instituta za fiziologiju.

Proučavanje bosanskohercegovačke istorije uopšte te najnovijeg perioda u njenom razvoju, a to su teme iz istorije radničkog pokreta, KPJ i socijalističke revolucije, u znatnoj mjeri je otežano. Osnovni uzrok je nepostojanje naučnih institucija i kadrova koji bi izučavali ovu problematiku. Na osnovu odluke CK KPJ osnivaju se 1949. godine pri republičkim centralnim komitetima istorijska odjeljenja, koja 1954. prerastaju u istorijske arhive. Osnivanjem Istorijskog odjeljenja CK SK BiH 1949. godine započinje prikupljanje i sređivanje građe. Odluka o formiranju **Instituta za proučavanje istorije radničkog pokreta** donosi se u avgustu 1958., a s radom ova ustanova započinje u januaru naredne godine.¹⁸⁸

Na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu otvara se pet instituta: **Institut za hemiju**, počinje s radom 1. IV 1949. godine, **Institut za mikrobiologiju i fitopatologiju**, osniva se u martu 1948., a počinje s radom u septembru 1949. godine, **Institut za ratarstvo**, **Institut za stočarstvo** i **Institut za mljekarstvo i planinsko gazdovanje**.

Veterinarski fakultet u Sarajevu osniva se Uredbom o Veterinarskom fakultetu.¹⁸⁹ Dekana i prve profesore Veterinarskog fakulteta biraju matičari: dr Vaso Butozan, rektor Univerziteta, ing. dr Nikola Zdanovski, dekan Poljoprivredno-šumarskog fakulteta, dr Aleksandar Sobovljević, redovni profesor Medicinskog fakulteta, Ekrem Maglajlić, docent Poljoprivredno-šumarskog fakulteta, ing. Vladimir Drecun, vanredni profesor Poljoprivredno-šumarskog fakulteta.¹⁹⁰

¹⁸⁸ Prilozi, Institut za istoriju radničkog pokreta, I, Sarajevo, 1965., 479.

¹⁸⁹ *Isto*, 33/1949.

¹⁹⁰ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 22, dok. 13/50.

U Sarajevu se Uredbom Vlade osniva **Tehnički fakultet**, koji ima dva odsjeka: *Arhitektonski* i *Građevinski*. Nastava na ovom fakultetu započinje 25. XI 1949. godine.¹⁹¹ Fakultet se nalazi u ulici Vase Miskina 11.

Prema jednom pregledu sačinjenom 1949. godine u BiH postoji i naučnim radom bavi se 21 ustanova.¹⁹²

Godine 1950. postoje sljedeće naučne ustanove:

I. Pri fakultetima:

1. Medicinski fakultet ima 10 instituta: Institut za fiziku, Farmakološki institut, Institut za higijenu, Centralni rentgenski institut, Hemijski institut, Mikrobiološki institut, Institut za fiziologiju, Institut za biologiju, Institut za histologiju i embriologiju, Institut za patološku anatomiju. Medicinski fakultet ima 11 klinika.

2. Poljoprivredno-šumarski fakultet ima 11 zavoda: Zavod za hemiju, Zavod za mljekarstvo, Zavod za mikrobiologiju i fitopatologiju, Zavod za ishranu domaćih životinja, Zavod za stočarstvo, Zavod za proizvodnju bilja, Zavod za voćarstvo, Zavod za pedologiju, Zavod za poljoprivredne mašine i oruđa, Zavod za uzgoj i zaštitu šuma i Zavod za dendrologiju.

3. Na Pravnom fakultetu postoji Opšti seminar za istoriju države i prava.

4. Pri Ministarstvu za nauku i kulturu postoje: Biološki institut, Orijentalni institut i Zemaljski muzej.

II Pri ministrastvima su sljedeće naučne ustanove: Institut za savremeni jezik, Institut za proučavanje folkloru i Zavod za zaštitu spomenika kulture-Ministarstvo prosvjete, Stočarski zavod, Zavod za poljoprivredna istraživanja, Poljoprivredni zavod Banja Luka, Poljoprivredni zavod Mostar, Ogledna voćarska stanica Goražde, Državni veterinarski zavod-Ministarstvo poljoprivrede, Zavod za industrijska istraživanja-Mini-

¹⁹¹ Službeni list NR BiH 21/1949., Oslobođenje, 1. VI 1949.

¹⁹² Pregled nadležstava, ustanova i preduzeća republikanskog značaja sa stanjem na dan 30. VI 1949. god., Sarajevo, 1949.

starstvo industrije, Zavod za geološka ispitivanja - **Ministarstvo rudarstva** FNRJ, Institut za naučna šumarska istraživanja-**Ministarstvo šumarstva**, Balneološki zavod, Institut za zdravstveno prosvjećivanje-**Ministarstvo narodnog zdravlja**, Zavod za ispitivanje materijala i konstrukcija-pri Tehničkom fakultetu, Ekonomski institut-pri Planskoj komisiji, ukupno 16 ustanova, od toga 5 instituta, 10 zavoda i jedna ogledna stanica.

Bosna i Hercegovina 1950. godine ima sedam naučnih društava (Istorisko društvo, Geografsko društvo, Društvo ljekara, Društvo inženjera i tehničara, Društvo matematičara i tehničara, Pedagoško društvo i Društvo ekonomista), dok se četiri nalaze u osnivanju (Društvo hemičara, Društvo biologa, Društvo filologa i Društvo farmaceuta).¹⁹³

Institut za materijale i konstrukcije Građevinskog fakulteta u Sarajevu osniva se Rješenjem Univerzitetskog savjeta u Sarajevu od 3. XI 1950. godine.¹⁹⁴

Filozofski fakultet u Sarajevu osniva se Uredbom o Filozofskom fakultetu i otvara se 1. XI 1950. godine.¹⁹⁵ Nalazi se na uglu ulica Maršala Tita i Đulagine, u zgradi Medrese. Fakultet je do 3. XII 1960. godine podijeljen na dva odsjeka: *Filozofski* i *Prirodno-matematički*.

Nastava na Veterinarskom fakultetu u Sarajevu počinje 16. IX 1950. godine. Na ovom fakultetu osniva se **Zavod za fiziologiju i patologiju**.¹⁹⁶

Narodna skupština NR Bosne i Hercegovine donosi 11. IX 1949. godine Zakon o otvaranju **Univerziteta u Sarajevu**, koji otpočinje s radom 2. XII 1949.¹⁹⁷

Dr Branislav Đurđev obraća se jednim dopisom u decembru 1948. godine tadašnjoj ministrici prosvjete Dušanki Kovačević kojim predlaže

¹⁹³ ABH, Sarajevo, Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade NR BiH, k. 17, dok. 40/50.

¹⁹⁴ Bibliografija objavljenih radova saradnika Instituta u periodu 1951-1976., Sarajevo, 1977., Institut za materijale i konstrukcije Građevinskog fakulteta u Sarajevu, posebna publikacija, broj 4.

¹⁹⁵ *Isto*, 8/1950., Oslobođenje, 21. X 1950.

¹⁹⁶ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, k. 45, dok. 41/54.

¹⁹⁷ Službeni list NR BiH 37/1949.

osnivanje Orijentalnog instituta.¹⁹⁸ **Orijentalni institut** u Sarajevu osniva Vlada NR BiH Uredbom br. 385 od 22. V 1950. godine o Orijentalnom institutu.¹⁹⁹

Ekonomski institut u Sarajevu osniva se Uredbom o Ekonomskom institutu Vlad. br. 950 od 20. XI 1950. godine, a spaja se sa Institutom za poljoprivrednu ekonomiku u Ekonomski institut Rješenjem Vlade NR BiH Vlad. br. 699 od 16. VIII 1952. godine. Od 1954. Institut djeluje kao ustanova sa samostalnim finansiranjem.²⁰⁰

U Mostaru se 1950. godine otvara **Viša pedagoška škola**.²⁰¹ Škola je jednogodišnja.

Rješenjem Ministarstva prosvjete NR BiH br. 33710 od 28. X 1950., u decembru iste godine u Banja Luci se otvara **Viša pedagoška škola**.²⁰² Škola je takođe jednogodišnja, a 1952. trajanje ovih škola produžava se na dvije godine.²⁰³

Institut za naučna šumarska istraživanja u Sarajevu osniva se uredbom Vlade NR BiH Vlad. br. 278 od 17. IV 1950. godine.²⁰⁴ Od 1950. djeluje kao ustanova sa samostalnim finansiranjem pod nazivom Institut za šumarstvo i drvnu industriju.

Narodna skupština NR BiH na svojoj sjednici od 2. VII 1951. godine donosi Zakon o **Naučnom društvu Narodne Republike Bosne i Hercegovine** kao najvišoj kompleksnoj naučnoj instituciji.²⁰⁵

Centralni higijenski zavod u Sarajevu osniva Vlada NR BiH svojim Rješenjem br. 916/51 od 29. X 1951. godine.²⁰⁶

---

¹⁹⁸ *Isto*, k. 15, dok. 29/51.

¹⁹⁹ Službeni list NR BiH 20/1950. i ABH, Sarajevo, Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade NR BiH, k. 5, dok. 10415/50.

²⁰⁰ *Isto*, 38/1950. i 21/1952.

²⁰¹ Službeni list NR BiH 37/1950.

²⁰² Oslobođenje, 2. XII 1950.

²⁰³ Službeni list NR BiH, 34/1950., 8/1952.

²⁰⁴ *Isto*, 17/1950.

²⁰⁵ *Isto*, 14/1951.

²⁰⁶ *Isto*, k. 7, dok. 102/58.

Zavod za vodoprivredu u Sarajevu osniva se Rješenjem Vlade NR BiH br. 625/52 od 22. VII 1952. godine, kao naučnoistraživačka ustanova po pitanjima vodoprivrede.²⁰⁷ Od 1954. godine Zavod djeluje kao ustanova sa samostalnim finansiranjem.

Vlada NR BiH na prijedlog predsjednika Privrednog savjeta Vlade NR BiH donosi 17. IX 1952. godine Rješenje o osnivanju **Duhanskog instituta** u Sarajevu.²⁰⁸

Duhanski institut u Mostaru osniva Vlada NR BiH svojim Rješenjem br. 750 od 17. IX 1952.,²⁰⁹ a od 1954. godine Institut djeluje kao ustanova sa samostalnim finansiranjem.

Naučnoistraživački centar "Rudi Čajavec" u Banja Luci osniva se 1952. godine kao razvojni centar ovog preduzeća.

Institut za poljoprivrednu ekonomiku u Sarajevu Rješenjem o spajanju sa Ekonomskim fakultetom od 16. VIII 1952. pripaja se ovom fakultetu.²¹⁰

Ekonomski fakultet u Sarajevu osniva se 31. VII 1952. godine Uredbom Vlade NR BiH br. 655.²¹¹

Institut za rudarstvo NR BiH u Sarajevu osniva Vlada NR BiH Rješenjem br. 749 od 12. IX 1952. godine.²¹² Od 1954. godine Institut je ustanova sa samostalnim finansiranjem.²¹³

Institut za hemiju, Institut za fiziku i Zavod za geografiju u Sarajevu osnivaju se 13. VII 1953. godine Odlukom Univerzitetskog savjeta i Odobrenjem Savjeta za nauku i kulturu br. 4740/53. Sve tri institucije su pri Filozofskom fakultetu u Sarajevu.²¹⁴

---

²⁰⁷ *Isto*, k.7, dok. 102/58., Službeni list NR BiH 19/1952.

²⁰⁸ *Isto*, 23/1952.

²⁰⁹ Službeni list NR BiH 23/1952.

²¹⁰ *Isto*, 21/1952.

²¹¹ *Isto*, 19/1952.

²¹² *Isto*, 23/1952.

²¹³ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k.7, dok. 102/58.

²¹⁴ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, k. 38, dok. 4740/53.

Zavod za inženjersku geologiju i tehnologiju Građevinskog fakulteta u Sarajevu osniva se 1953. godine.

Zavod za unapređenje domaćinstva u Sarajevu osniva se u julu 1953. godine.²¹⁵

Visoka tehnička škola za pogonske inženjere mašinske struke osniva se u Mostaru 1953. godine.²¹⁶

Institut za ribarstvo u Sarajevu, Maršala Tita 5.,²¹⁷ osniva se Rješenjem o Institutu za ribarstvo I. V. br. 20 od 28. II 1953. godine. Njegov osnivač je Izvršno vijeće NR BiH i ono mu daje karakter ustanove naučno-istraživačkog smjera.²¹⁸ Od 1954. godine Institut djeluje kao ustanova sa samostalnim finansiranjem.

Izvršno vijeće NR BiH donosi 1954. godine Uredbu o osnivanju **Muzičke akademije** u Sarajevu kao naučno-nastavne i vaspitne ustanove.²¹⁹ U februaru 1956. godine Muzička akademija počinje s radom.²²⁰

Plenum Naučnog društva Bosne i Hercegovine 1954. godine donosi Odluku o osnivanju **Balkanološkog instituta** u Sarajevu.²²¹

Zavod za stambenu izgradnju u Sarajevu osniva Izvršno vijeće NR BiH svojim Rješenjem br. 12/56 od 15. II 1956. godine i tretira se kao naučna ustanova.²²²

---

²¹⁵ Službeni list NR BiH 14/1953.

²¹⁶ *Isto*, 41/1953.

²¹⁷ U početku institut ima jednu sobu u Zavodu za poljoprivredna istraživanja, Titova 76/II. ABH, Sarajevo, Institut za ribarstvo NR BiH, k. 1, dok. 186/53.

²¹⁸ Službeni list NR BiH 5/1953. i 27/1954.

²¹⁹ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, k. 9, dok. 4266/54.

²²⁰ *Oslobođenje*, 20. II 1956.

²²¹ *Isto*, 10. VII 1954., ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 7, dok. 102/58. U ovom dokumentu stoji da Balkanološki institut pri Naučnom društvu NR BiH u Sarajevu osniva Naučno društvo NR BiH svojom odlukom br. 400/54. od 15. VII 1954. godine. Isti podatak nalazi se i u Ljetopisu Naučnog društva Bosne i Hercegovine 1952-1966. godina, knjiga I, Sarajevo, 1970.

²²² *Isto*, k. 7, dok. 102/58.

Predsjedništvo Prezidijuma Narodne skupštine NR BiH proglašava Zakon o muzejima. Po ovom zakonu muzeji su kulturno-prosvjetne i naučne ustanove kojima je zadatak da sakupljaju, čuvaju, izlažu i naučno obrađuju prirodne i kulturno-istorijske predmete. Muzeji mogu biti zemaljski i užeg značaja prema obimu svoga rada i raznolikosti tipa prema granama nauke, tehnike i umjetnosti. Muzeje osniva Vlada svojom uredbom.²²³ Naučni rad muzeja i arhiva u Bosni i Hercegovini ovdje se ne obrađuje. Razlog tome je postojanje relativno dovoljnog broja radova o ovim ustanovama i njihovom kadru.

Ne računajući institute i zavode pri Poljoprivrednom fakultetu, u BiH 1954. godine postoje sljedeće naučno-istraživačke ustanove u poljoprivredi: tri kompleksna poljoprivredna zavoda u Sarajevu, Mostaru i Banja Luci, dvije voćarske stanice u Tuzli i Goraždu, stočarski zavod u Sarajevu, ribarski institut u Sarajevu, duhanski institut u Mostaru.²²⁴

Najveći broj naučnih ustanova koje počinju s radom u periodima 1945.-1949. i 1950.-1954. godine osnivaju se ustvari u periodu 1947.-1951. godina. Sistematsko statističko praćenje osnovnih pokazatelja naučno-istraživačke djelatnosti (institucije, kadar, finansiranje) započinje u Jugoslaviji tek 1964. godine.²²⁵ Prije ovoga Savezni zavod za statistiku vrši popis naučnih ustanova za 1954. godinu, a Sekretarijat SIV-a za obrazovanje i kulturu prikuplja podatke o naučnim ustanovama za period 1953.-1956. godina. Zbog nedostatka iskustva u ovoj specifičnoj vrsti statistike kao i zbog toga što ne postoje jasni kriteriji o tome šta je istraživačka a šta stručna ustanova, podaci iz ovog perioda moraju se koristiti s izvjesnom rezervom. U popisu iz 1954. godine, koji je izvršio Savezni zavod za statistiku, nalaze se samo one ustanove koje se bave naučnim radom. Nisu međutim obuhvaćene naučne ustanove pri fakultetima.²²⁶

---

²²³ Službeni list NR BiH 19/1947.

²²⁴ Pregled, 3/1954., 218-220., i 4/1954., 320.

²²⁵ Nauka i tehnologija u privrednom razvoju Jugoslavije, I, Beograd, 1971., 98.

²²⁶ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 2, dok. 855/56.

IV POGLAVLJE

CENTRALIZACIJA NAUČNIH INSTITUCIJA

Na područjima bivše Jugoslavije u XVII i XVIII stoljeću ostvareni su pojedinačni i u historiji nauke zapaženi rezultati. Između ovih rezultata i naučnih istraživanja iz XIX i početka XX stoljeća ne postoji vidljiv kontinuitet. Naučna istraživanja od sredine XIX stoljeća do završetka Drugog svjetskog rata odvijaju se u okviru i oko akademija nauka i univerziteta i osnova su za formiranje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 1866. i Srpske akademije nauka i umjetnosti u Beogradu 1886. godine. Prvi univerziteti, u savremenom smislu, nastaju u Zagrebu 1874., a u Beogradu 1905. godine. Univerzitetska nastava je, u skladu sa tadašnjim društvenim potrebama, usmjerena na obrazovanje kadrova u humanističkim i osnovnim prirodnim naukama.

U razdoblju između dva svjetska rata osnivaju se Univerzitet u Ljubljani 1919. i Slovenska akademija znanosti in umetnosti 1938. godine. Univerzitetska nastava proširuje se na tehničke, medicinske i poljoprivredne nauke. Naučnoistraživački rad odvija se gotovo isključivo na univerzitetima i oko akademija nauka, kao i u veoma malom broju posebnih naučnih instituta. Jugoslavija do 1945. godine ima 15 naučnih ustanova.

Osnovni razlog tako sporog razvoja univerzitetske nastave je u zaostaloj agrarnoj strukturi nacionalne ekonomije, sa malom industrijom o čijoj su se tehnologiji starale inostrane firme u svojim centrima van granica Jugoslavije. Naučna istraživanja, vršena uz pomoć skromnih budžetskih sredstava namijenjenim za prosvjetu, usmjerena su pretežno na humanističke i osnovne prirodne nauke, a manjim dijelom na medicinske i poljoprivredne nauke. Najviše su zastupljena ona istraživanja za koja nije potrebna skupa oprema za eksperimentalna istraživanja. Istraživanja na univerzitetima su usmjerena na podizanje naučnog nivoa nastavnika i asistenata, a time i nastave. Na tri univerziteta sa 20 fakulteta Jugoslavija 1939/40. školske godine ima 348 nastavnika i 491 asistenta.²²⁷

²²⁷ Nauka i tehnologija u privrednom razvoju Jugoslavije, I, Beograd, 1971., 85.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata nema mogućnosti za istraživački rad. Beogradski univerzitet je nakon demonstracija i puča 27. III 1941. godine prestao sa radom. Predavanja se nisu držala za svo vrijeme okupacije, a svi pokušaji da Univerzitet počne s radom završavali su se neuspješno.²²⁸ Veliki ljudski gubici odražavaju se kako na broj univerzitetski obrazovanog kadra, tako i na broj omladine koja je poslije rata trebalo da se upiše na univerzitete. Ovo je, i pored svih kasnije uložениh napora, značajan limitirajući faktor u prvoj deceniji poslijeratnog razvoja zemlje uopšte, pa i u naučnom radu.

Iskustva stečena u radu osnovnih škola u toku rata predstavljaju značajnu osnovu za rad osnovnih škola nakon rata. Zakonskim aktima nova vlast utvrđuje rad svake od institucija obrazovanja, nauke i kulture. U junu 1945. godine počinje prva poslijeratna školska godina. Prve sedmogodišnje škole osnivaju se 1947. godine. Obavezno osnovno školovanje u trajanju od osam godina proglašava se zakonom 1949. godine. Razvoj mreže osnovnih škola prate i ostali uslovi neophodni za rad škola. Srednje škole obuhvataju ranije gimnazije, građanske škole, te neke vjerske škole u kojima su se učili predmeti svjetovnog sadržaja.

Po završetku početnog procesa institucionalizacije osnovnog i srednjeg školstva, na red dolaze i fakulteti koji do ovog vremena ne postoje u Bosni i Hercegovini. Stvaranjem vlastitih visokoškolskih institucija želi se direktno uticati na broj i kvalitet stručnjaka potrebnih Bosni i Hercegovini. Osnovno pitanje za rad ovih ustanova je pitanje kadrova. Stoga Vlada NR BiH, nakon sagledavanja potreba u kadrovima, donosi odluke o osnivanju pojedinih fakulteta. Nastanak Univerziteta u Sarajevu predstavlja izuzetnu naučnu, obrazovnu, kulturnu i društvenu tekovinu u bosanskohercegovačkoj istoriji.

U periodu nakon rata naučna politika se formira i mijenja pod uticajem cjelokupnog društvenog i ekonomskog razvoja, nastojeći da naučna

---

²²⁸ Zalaganjem domaćih vlasti i uz dozvolu Nijemaca omogućeno je studentima starijih godina da polažu ispite i da diplomiraju. „Povremeno su održavani specijalni kursevi i skraćena nastava, ali je za redovnu nastavu, pored saglasnosti okupatorskih vlasti, nedostajalo prostorija, nastavničkog kadra i prijavljenih studenata. Bondžić, 54.

istraživanja postanu faktor tog razvoja. Zbog izuzetno teške situacije sa kadrovima dolazi u prvim godinama nakon rata do naglog razvoja visokog školstva. Stari univerziteti povećavaju broj fakulteta, nastavnog osoblja i studenata, a osnovaju se i novi univerziteti u Skoplju i Sarajevu 1949. godine. U prvih petnaestak godina nakon rata stvara se polazna osnova za naučnoistraživački rad.

Početakom 1946. godine Savezna vlada formira Komitet za škole i nauke, čiji je zadatak da radi na razvoju naučnoistraživačke djelatnosti, da priprema normativna akta iz oblasti obrazovanja i nauke, da postavlja opšta načela za organizaciju i rad visokih škola i univerziteta, da razvija veze sa ostalim zemljama u oblasti školstva i nauke, da rukovodi naučnim institucijama osnovanim od federacije i da se stara o podizanju naučnih kadrova. U isto vrijeme, u republikama se osnovaju komiteti za univerzitete, visoke škole i naučne ustanove. Komitet za škole i nauke transformiše se 1949. godine u Ministarstvo za nauku i kulturu. U okviru postepenog prenošenja kompetencija sa saveznih organa na odgovarajuće republičke organe i tijela, ovo ministarstvo se ukida 1950. godine, a umjesto njega formira se Savet za kulturu i nauku, kome se povjerava opšte rukovođenje poslovima nauke i kulture iz savezne nadležnosti. Analogno tome savjeti za kulturu i nauku formiraju se i u republikama.

Već na početku ovog perioda započinje stvaranje većeg broja posebnih naučnih institucija izvan univerziteta. Nosioци inicijative u tom pravcu su akademije nauka, te republičke i savezna vlada i njihovi organi. Ubrzana izgradnja zemlje (izgradnja hidrocentrala, rudnika, bazne industrije, saobraćajnica i dr.) nailazi na velike teškoće koje se mogu riješiti jedino studijskim radom i istraživanjem. Zaostaloj poljoprivredi takođe je potrebna pomoć za uvođenje savremenih metoda proizvodnje. Stoga ministarstva i glavne direkcije za pojedine grane privrede otpočinju sa formiranjem svojih laboratorija i instituta. U periodu od 1947. do 1951. godine formira se većina svih instituta za istraživanja u oblasti poljoprivrede, vodoprivrede i elektroprivrede, instituti za geološka istraživanja, kao i neki instituti za tehnološka istraživanja.

Podaci o vremenu osnivanja odnosno početka rada naučnih ustanova vrlo jasno pokazuju mnoge osobenosti razvoja naučnih kapaciteta i naučne politike. Najveći broj ovih ustanova koje počinju sa radom u periodima 1945-1949. i 1950-1954. godine osnivaju se zapravo u periodu 1947.-1951. godine. Državni resori po republikama osnivaju ustanove za istraživanja u poljoprivredi, veterinarstvu i šumarstvu. Resori za građevinarstvo, rudarstvo i industriju osnivaju takođe svoje istraživačke ustanove, od kojih su se u narednim godinama razvijaju samo građevinske i geološke ustanove zbog svoje direktne povezanosti sa izgradnjom velikih objekata, rudnika i sl.

Okako zacrtanim planovima trebalo je učiniti krupan korak naprijed u otklanjanju nerazvijenosti i tako smanjiti istorijski naslijeđenu ekonomsku i kulturnu zaostalost. Pitanje stručnog kadra, koji je trebalo da ponese ogromne zadatke postavljene planom, pokazalo se kao goruće. Najveći problem u izvršavanju petogodišnjeg plana kako u Jugoslaviji, tako i u Bosni i Hercegovini uzrokovan je spoljnim faktorom. Umjesto očekivane i obećane pomoći, Sovjetski Savez u jeku izvršenja plana 1948. godine otkazuje sve ugovorene kredite i svaku vrstu saradnje i pomoći sa Jugoslavijom. Ovaj prekid dovodi Jugoslaviju u veoma težak položaj. Privredni, politički i vojni pritisak dovode izvršenje petogodišnjeg plana u pitanje. Zbog toga se preduzimaju mjere da se plan prilagodi novim uslovima. Zbog svog geostrateškog položaja kao i zaliha željezne rude, uglja, drveta, u slučaju napada na Jugoslaviju trebalo je da koncentracija svih snaga bude u Bosni i Hercegovini. Tako je veliki dio vojno-privrednih kapaciteta izmješten iz Srbije i instaliran u BiH. Za vrijeme ekonomske blokade i izolovanosti Jugoslavije, BiH kao centralna oblast države koja je raspolagala prirodnim resursima, postaje veliko gradilište. Hiljadama ljudi sa sela, bez škole i kvalifikacija otvara se mogućnost dolaska u gradove i zapošljavanje u gradskoj privredi. To u određenom smislu predstavlja i privrednu reanimaciju BiH, u prvom redu s aspekta zapošljavanja stanovništva i brže izgradnje lokalne komunalne infrastrukture.²²⁹

---

²²⁹ Mirsad D. Abazović, *Kadrovski rat za BiH (1945-1991)*, Sarajevo, 1999., 123.

U cjelini uzevši i s današnje distance to i nije bio neki veliki napredak za BiH. Naime, vojna privreda je centralistički organizovana, s aspekta planiranja, distribucije i koncentracije dohotka, tako da se novostvorene vrijednosti slijevaju u Beograd. Za Bosnu i Hercegovinu to znači dolazak i dominaciju srpskih kadrova, kako iz BiH tako i iz Srbije, te pomjeranje srpske populacije unutar BiH iz pasivnih, u industrijski razvijena područja. Bosna i Hercegovina u prvom desetljeću nakon rata nema dovoljno razvijeno školstvo, počevši od osnovnog do visokoškolskog. Posebno se osjeća nedostatak kadrova iz tehničko-tehnoloških nauka. Jedina vojno tehnička škola u to vrijeme je u Kragujevcu, odakle u novostvorena preduzeća vojne industrije u BiH dolazi najveći dio kadra. Generalnu kadrovsku strukturu u vojnoj privredi u BiH sačinjavaju lica srpske nacionalnosti.²³⁰ Kada je zaprijetila opasnost od napada zemalja istočno-evropskog lagersa na čelu sa SSSR-om, donosi se odluka da se centralna partijska i državna arhiva pohrani u Bileći, što je i učinjeno u 1951. i 1952. godini. Tada se pravi izbor iz republičkih arhiva pa se i ta građa povlači u unutrašnjost.²³¹

Politika hladnog rata ima značajne posljedice na razvoj i strukturu bosanskohercegovačke privrede, posebno na njenu bazičnu i vojnu industriju, pa od vremena sukoba s Informbiroom Bosna i Hercegovina dobija strateški značaj i u pogledu razvoja vojne industrije.²³² Sve zemlje istočnog bloka prekidaju političke, partijske, državne, kao i privredne odnose sa Jugoslavijom. Time je cjelokupna privredna saradnja (trgovina, investicije, povlačenje stručnih kadrova) presječena. Razvoj privrede i društvenih djelatnosti, pa i nauke zavisi najviše od kreditiranja iz inostranstva.

---

²³⁰ *Isto*, 124.

²³¹ Zbog toga je najveća nepoznanica za istraživače upravo period od 1945. do 1952-53. godine. Omer Pezo, autor knjige *Vojna industrija Jugoslavije*, Beograd, 1983., kada sumira rezultate prvog petogodišnjeg plana (proizvodnje) vojne industrije od 1947. do 1956. godine, ni jednom riječju ne navodi šta je od toga urađeno u BiH, 35-63. Na osnovu još jedne takve odluke iz 1947. godine najvažnija bosanskohercegovačka arhivska građa izdvaja se i prenosi u Beograd. Svi mjesečni i zbirni izvještaji npr. Ministarstva prosvjete i građa vezana za nauku nalaze se u Beogradu i za izradu ovog rada bila je djelimično dostupna. *Časopis za suvremenu povijest*, 1, Zagreb, 1985., 37.

²³² Bosna i Hercegovina i svijet, Sarajevo, 1996., 205., 211.

Ovakav razvoj događaja dovodi do prekida tih tokova, a kreditiranje izvana počinje tek 1957. godine.²³³

Izmjene petogodišnjeg plana znatno se odražavaju na stvarni ekonomski razvoj Bosne i Hercegovine u periodu nakon 1948. godine, koji u odnosu na prosjek cijele Jugoslavije znatno zaostaje. Priroda jugoslovenskog socijalizma radikalno se mijenja nakon 1948. godine. Nova unutrašnja i spoljna politika ostavlja duboke posljedice na Jugoslaviju, a posebno na Bosnu i Hercegovinu. Opredjeljenje političkog vrha jugoslovenske države za privredni razvoj, zajedno sa liberalizacijom, koje se polako učvršćuje nakon razlaza sa Informbiroom, dovodi do privrednog buma koji traje od pedesetih do sredine sedamdesetih godina. Iako se stalnim reformama, odnosno traženjem najboljeg rješenja, mijenjaju metode za postizanje ciljeva, cilj savezne i republičke vlade je isti: od Bosne stvoriti centar teške industrije.²³⁴

Suočena sa svim ovim problemima i potrebama, bosanskohercegovačka vlada se još 1945. godine opredjeljuje za istovremeno razvijanje osnovnog, srednjeg i visokog školstva. Nepunu godinu po završetku rata kreće i proces razvoja višeg i visokog školstva. Stvaranjem ovih institucija Bosna i Hercegovina počinje dobijati vlastiti najneophodniji visokostručni kadar. Uz pomoć ovog kadra moglo se računati na uspješno izvršenje petogodišnjeg plana razvoja BiH, kao i na rješavanje niza drugih pitanja od značaja za opšti razvoj zemlje. Proces stvaranja vlastitog kadra ne može se odmah odvijati unutar BiH, pa još uvijek znatan broj studenata visokoškolske diplome stiže u univerzitetkim i naučnim centrima: Beogradu, Zagrebu, Ljubljani. U revolucionarnom poletu svojstvenom poslijeratnom vremenu, prevladava mišljenje da bez kulturnog, a time i naučnog razvoja, ne može biti uspješne izgradnje društva. Radi prevazilaženja teškog naslijeđa opšte zaostalosti u prvoj razvojnoj fazi u ove institucije ulaže se čak i preko objektivnih materijalnih mogućnosti.

---

²³³ Ibrahim Latifić, *Jugoslavija 1945-1990.*, Razvoj privrede i društvenih djelatnosti, Beograd, 1997., 32.

²³⁴ John V. A. Fine, Jr-Robert J. Donia, *Isto*, 145.

Osnovni razlog toga je nedostatak kadrova. Izvjesna stagnacija u razvoju nauke od sukoba sa Informbiroom pa do Šestog kongresa je rezultat neiskustva u toj oblasti kao i u oslanjanju na primjere drugih zemalja. Politika Komunističke partije, utvrđena na Šestom kongresu, kao i promjene koje su nakon toga uslijedile, pozitivno se odražavaju i na naučni razvitak u Jugoslaviji. Na Sedmom kongresu Saveza komunista Jugoslavije, održanom 1958. godine, dakle na kraju perioda koji se ovdje obrađuje, ocjenjuje se da promjene u društvenoj i ekonomskoj strukturi Jugoslavije izazivaju mnogobrojne i kvalitativne izmjene u oblasti društvene nadgradnje i čime se otvaraju velike mogućnosti za slobodan razvitak nauke.²³⁵

Uloga i djelatnost KP BiH u oblasti nauke određena je uslovima pod kojima se odvija obnova materijalnog i duhovnog života odmah po njenom oslobođenju 1945. godine. Oživljavanje kulturnog i prosvjetnog života sastavni je dio promjena koje se odvijaju u društvenom životu. Materijalna baza kulturnog života postaje vlasništvo države, čime se stvaraju osnovni preduslovi za razvijanje velike aktivnosti na području obrazovanja i kulture. Agitprop CK KPJ formuliše prosvjetnu, kulturnu i naučnu politiku. Sprovođenje takve politike u velikoj mjeri, naročito u prvim godinama nakon oslobođenja, otežavaju uslovi obnove zemlje i napregnute industrijalizacije, kao i posljedice velikih ratnih razaranja. Materijalna osnova školstva, kulture i nauke je oskudna. Aktivnost KP BiH u donošenju i izvršavanju prvog petogodišnjeg plana u oblasti prosvjete, nauke i kulture ogleđa se u proširivanju osnovnog školstva, otvaranju srednjih i stručnih škola, otvaranju fakulteta u cilju stvaranja univerziteta. Postignuti uspjesi na tom polju stvaraju uslove za dalje, mnogo brže kretanje. Akcija prosvjećivanja i opismenjavanja u punom je zamahu od 1945. do 1952. godine, nakon čega jenjava. Naročito se podstiče modernizacija i ukupni razvoj srednjeg školstva, a posebna pažnja posvećuje se školama koje će dati nastavnički kadar.

---

²³⁵ VII kongres Saveza komunista Jugoslavije, stenografske beleške, Beograd, 1958., 1077.

Potrebe za gotovo svim profilima visokoobrazovanog kadra jako su izražene. Zbog toga se već 1945. godine, uprkos izvjesnim skeptičnim gledištima, pa i otvorenim protivljenjima, zauzima stav da se odmah i uporedo ide na razvijanje osnovnog, srednjeg i visokog školstva. Proces formiranja institucija višeg i visokog školstva započinje otvaranjem Više pedagoške škole u Sarajevu, aprila 1946. godine, a nakon toga iste škole otvaraju se u Banjoj Luci i Mostaru. Viši stupanj razvitka naučnog života označava udaranje temelja najvažnijim nastavno-naučnim institucijama, fakultetima, višim i visokim školama objedinjenim u univerzitet. Time se omogućava i razvoj naučnog rada, kome služi osnivanje više specijalizovanih naučno-istraživačkih organizacija. Na Univerzitetu i u naučnim institutima, kao i u velikim radnim organizacijama u privredi i zdravstvu okupljen je relativno veliki broj naučnih radnika. Nauka postaje faktor opšteg napretka i ima snažnog udjela u prevladavanju zaostalosti i prerastanju Bosne i Hercegovine u srednje razvijenu zemlju, čije su mogućnosti daljeg uspona bile otvorene.

Razvoj nauke nakon Drugog svjetskog rata uslovljen je razvojem visokog školstva koje mora da stvori kadrovsku osnovu za intenzivniji naučnoistraživački rad, otvaranjem novih institucija nauke, stepenom finansijske podrške društva i potrebama privrede, a prije svega industrije. U prvim poratnim godinama naučnu politiku određuje ekonomsko stanje u zemlji. Osnovni cilj te politike je prevazilaženje naslijeđene kulturne zaostalosti.²³⁶ Nakon prevazilaženja sukoba sa Informbiroom stvoreni su preduslovi za brži razvoj nauke i naučnih institucija. Rezultati toga razvoja postaju vidljivi tek krajem 50-ih i početkom 60-ih godina.²³⁷

Ustavnopravni položaj školstva uopšte određen je propisima Ustava FNRJ iz 1946. godine kao i prvog poslijeratnog bosanskohercegovačkog ustava, donesenog iste godine. Sistem upravljanja visokim školstvom,

---

²³⁶ Termini kultura, kulturna politika u upotrebi su za vrijeme prvih poratnih godina jer institucija nauke još uvijek nema, one trebaju tek da se oforme. U sklopu navedenih termina uvijek se podrazumijeva i ono što potpada pod nauku ili je u vezi sa naukom.

²³⁷ Bosna i Hercegovina i svijet, Sarajevo, 1996., 211.

kao i školstvom, prosvjetom, naukom i kulturom je u ovom periodu, kao i na ostalim područjima državnog života centralizovan. Visoko školstvo je u nadležnosti organa federacije i republičkih organa. Do proglašenja FNRJ, u DFJ nadležni organ za školstvo je Ministarstvo prosvjete. Po proglašenju FNRJ, u prvoj vladi koju 1. II 1946. godine imenuje Prezidijum Narodne skupštine FNRJ nema resora prosvjete. Zato se odmah obrazuje poseban Komitet za škole i nauku pri Vladi FNRJ u čijoj je nadležnosti i postavljanje opštih načela za organizaciju i rad visokih škola i univerziteta.²³⁸ Krajem 1948. godine ukida se pomenuti Komitet za škole i nauku, a poslovi visokog školstva u federaciji prelaze u nadležnost novosnovanog Ministarstva za nauku i kulturu Vlade FNRJ.²³⁹ Polovinom 1950. godine ukida se Ministarstvo za nauku, a za opšte rukovođenje poslovima prosvjete, nauke i kulture iz savezne nadležnosti kao i za koordinaciju djelatnosti organa narodnih republika nadležnih za te poslove, osniva se Savjet za nauku i kulturu Vlade FNRJ, u čijoj su nadležnosti i poslovi visokog školstva i univerziteta.²⁴⁰

Vlada posvećuje veliku brigu prosvjećivanju naroda, rukovodeći se načelom da je školsko vaspitanje djece i omladine isključivo pravo države. Na Trećem zasjedanju ZAVNOBiH-a održanom u Sarajevu 26., 27. i 28. IV 1945. godine, osniva se i Ministarstvo za prosvjetu NR Bosne i Hercegovine. Prvi ministar je Anto Babić. Ministarstvo prosvjete NR BiH ima tri odjeljenja, a ova se granaju na odsjeke.²⁴¹ Na čelu odsjeka nalaze se šefovi, a na čelu odjeljenja načelnici. Sve odluke, direktive, uputstva polaze iz ovog ministarstva. Kako se djelokrug rada ministarstva prosvjete stalno širi, već 1946. godine njegova organizaciona šema se

---

²³⁸ Službeni list FNRJ 32/1946.

²³⁹ *Isto*, 108/1948.

²⁴⁰ *Isto*, 38/1950.

²⁴¹ Prvo (opšte odjeljenje) ima pet odsjeka: 1. Administrativni odsjek, 2. Odsjek za nauku i umjetnost, 3. Tehnički odsjek, 4. Računsko-ekonomski odsjek, 5. Odsjek za arhivu; Drugo odjeljenje za osnovnu nastavu sastoji se od dva odsjeka: 1. Administrativni i 2. Nastavni, i treće odjeljenje za srednju nastavu ima takođe dva odsjeka: 1. Nastavni i 2. Administrativni. ABH, Sarajevo, Ministarstvo prosvjete NR BiH, k. 244, dok. 3048/45.

detaljnije razrađuje i proširuje. Ministarstvo prosvjete rukovodi i upravlja poslovima prosvjete na području Bosne i Hercegovine i ima dva samostalna odsjeka, šest odjeljenja i inspektorat.²⁴² Odjeljenja se dalje granaju na odsjeke i u organizacionoj šemi precizno se formulišu zadaci svakog pojedinačno. Načelnici se nalaze na čelu odjeljenja, dok šefovi upravljaju odsjecima.

Cvijetin Mijatović postaje novi ministar prosvjete 1947. godine. Donosi se novo rješenje o organizaciji i radu, prema kome je Ministarstvo prosvjete rukovodi i upravlja poslovima predškolskog vaspitanja i obrazovanja, višeg obrazovanja, vaspitanja i obrazovanja djece u domovima, poslovima narodnog prosvjećivanja, kulture i umjetnosti na području Bosne i Hercegovine. Ministarstvo se sastoji od dva sektora, sekretarijata, personalnog odjeljenja i grupe za materijalno staranje.²⁴³ Pored svega ovoga u Ministarstvu djeluje i Kolegijum Ministarstva i Kabinet ministra. Prema novoj organizacionoj šemi iz 1948. godine Ministarstvo ima četiri odjeljenja, a ova opet imaju svoje odsjeke.²⁴⁴ Ministri prosvjete su u 1948. godini Slavko Mićanović i Radovan Papić, koji tu funkciju obavlja i naredne godine. Do novih izmjena u organizaciji Ministarstva prosvjete dolazi 1949. godine. Na čelu nalazi ministar kome u radu pomažu tri pomoćnika ministra. Ovakva organizacija zadržana je i 1950. godine, a ministarsku funkciju obavlja Dušanka Kovačević.

Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade NR BiH obrazovano je u aprilu 1950. godine ukazom Prezidijuma Narodne skupštine BiH, sa zadatkom da ostvaruje jedinstveno rukovođenje fakultetima, visokim školama i naučnim ustanovama, zatim da naučnim ustanovama daje smjernice za

---

²⁴² Odsjeci su bili: 1. Samostalni personalni odsjek i 2. Samostalni odsjek za statistiku i prosvjetnu propagandu. Odjeljenja su bila: 1. Opšte odjeljenje, 2. Odjeljenje za osnovnu nastavu, 3. Odjeljenje za srednju nastavu, 4. Odjeljenje za narodno prosvjećivanje, 5. Odjeljenje za nauku i umjetnost i 6. Nastavni odsjek.

²⁴³ Sektori su bili: 1. Planski sektor i 2. Operativni sektor.

²⁴⁴ I-Opšte odjeljenje sa odsjecima: 1. Administrativni odsjek, 2. Odsjek za nauku i umjetnost, 3. Tehnički odsjek, 4. Naučno-ekonomski odsjek, 5. Odsjek za arhivu, II-Odjeljenje za osnovnu nastavu sa dva odsjeka, III-Odjeljenje za srednju nastavu sa dva odsjeka, IV-Odjeljenje za nastavno prosvjećivanje sa tri odsjeka, i, kao samostalne organizacione jedinice djeluju Personalni odsjek i Kabinet ministra.

naučni rad i naučna istraživanja i potvrđuje njihove naučne planove, da predlaže Vladi otvaranje fakulteta, visokih škola i naučnih ustanova, kao i donošenje propisa o njihovoj organizaciji, da se stara o planskom podizanju kadrova i da izrađuje plan raspodjele stipendija studentima.

U aprilu 1951. godine ukida se Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade NR BiH, a svi poslovi prenose na Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH. Aparat Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu čine organizacione jedinice-grupe (jedna od njih je grupa za studentska pitanja i pitanja visokih škola i naučnih ustanova) i odbori (kao i odbor za naučne ustanove i visoke škole).²⁴⁵ Predsjednik Savjeta je Radovan Papić.

Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH osniva se u avgustu 1947. godine Uredbom Vlade NR BiH. Predsjednik Komiteta je Anto Babić, direktor Više pedagoške škole, a sekretar Enver Redžić. Pored njih, Komitet ima 13 članova, koji su iz redova političara i naučnih radnika.²⁴⁶ Zadaci ovog komiteta su: da ostvaruje jedinstveno rukovođenje fakultetima, visokim školama i naučnim ustanovama i koordinira njihovim radom, da naučnim ustanovama daje smjernice za naučni rad i naučna istraživanja i potvrđuje njihove naučne planove, da predlaže Vladi otvaranje fakulteta, visokih škola i naučnih ustanova, kao i donošenje propisa o njihovoj organizaciji. Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove ima osam odsjeka: 1. planski odsjek, 2. odsjek za nastavu, 3. odsjek za naučne ustanove, 4. odsjek za stipendije i domove, 5. računsko revizioni odsjek, 6. personalni odsjek, 7. organizaciono-pravni odsjek, 8. opšti odsjek.²⁴⁷ U maju 1950. godine

---

²⁴⁵ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu, k. 1, dok. 272/1951.

²⁴⁶ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 1, dok. 35/47. Članovi ovog prvog Komiteta su: Cvijetin Mijatović, ministar prosvjete NR BiH, Dr Vaso Butozan, ministar narodnog zdravlja, ing. Čedo Miličević, pomoćnik ministra industrije i rudarstva, Dr Ivo Sunarić, ministar pravosuđa, ing. Fazlija Alikalfić, pomoćnik ministra šumarstva, Špiro Kulišić, načelnik nastavnog odjeljenja Ministarstva prosvjete, Dr Aleksandar Solovjev, dekan Pravnog fakulteta, ing. Avdo Hakirević, pomoćnik ministra poljoprivrede, Augustin Papić, pomoćnik ministra trgovine, dr Blagoje Kovačević, profesor Medicinskog fakulteta, Branislav Galeb, profesor Više pedagoške škole, Aleksandar Trumić, potpredsjednik Planske komisije, Salko Nazečić, pomoćnik ministra prosvjete.

²⁴⁷ *Isto*, k. 12, dok. 686/49.

Komitet prestaje s radom, a sve poslove preuzima Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade NR BiH.

Formiranje Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu dolazi u trenutku kada je BiH uglavnom već izašla iz organizacionog perioda, perioda masovnog stvaranja škola, fakulteta naučnih i kulturnih ustanova. Oformljene su gotovo sve vrste škola, Univerzitet sa nekoliko fakulteta, niz naučnih ustanova. Kroz rad ovih ustanova razvija se i uzdiže širi krug naučnih radnika. Svaki pokušaj da se radom tako široke mreže škola i ustanova rukovodi iz jednog centra, npr. ministarstva, koči razvitak tih ustanova. Stoga su neophodne promjene u metodu rukovođenja ovim ustanovama. Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH formira se 1951. godine, kao republički organ uprave sa zadatkom da koordinira poslove iz oblasti prosvjete, nauke i kulture. U Savjetu se prikupljaju i sređuju materijali za analize o školstvu, kulturnoj i naučnoj djelatnosti u Bosni i Hercegovini. Savjet razrađuje godišnje orijentacione planove za republičke prosvjetno-naučne projekte. U Savjetu se formiraju odbori za visoke škole i naučne ustanove. Prvi ministar, predsjednik Savjeta je Radovan Papić. Imenuje se 71 član Savjeta. Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu ima pet odbora i pet odjeljenja.²⁴⁸ Dr Edhem Čamo postavljen je početkom 1953. godine za novog predsjednika Savjeta. Do ukidanja ovog Savjeta dolazi 1956. godine, a njegove poslove nastavlja Savjet za školstvo NR BiH i Savjet za kulturu NR BiH.

Nagomilavanje problema koji se moraju rješavati u vezi sa razvojem nauke i izgradnjom naučnih kapaciteta, dovodi do formiranja Savjeta za kulturu NR BiH 8. V 1956. godine.²⁴⁹ Ovaj Savjet vrši funkciju ranijeg komiteta, a 1958. godine transformiše se u Savjet za kulturu. Savjet ima dva odjeljenja: Odjeljenje za narodno prosvjećivanje (sa 4 referata) i

---

²⁴⁸ To su: 1. Odbor za visoke škole i naučne ustanove, 2. Odbor za kulturu i umjetnost, 3. Odbor za opšte obrazovanje škola i narodno prosvjećivanje, 4. Odbor za stručne škole, 5. Odbor za fizičko vaspitanje. Službeni list NR BiH, br. 22 od 17. IV 1951. Odjeljenja su sljedeća: 1. Odjeljenje za škole, 2. Personalno odjeljenje, 3. Referat za narodno prosvjećivanje, 4. Referat za fiskulturu i 5. Računovodstvo.

²⁴⁹ Službeni list NR BiH, 9/1956.

Odjeljenje za kulturu i umjetnost (sa tri referata, od kojih je jedan bio za kulturno-naučne ustanove).²⁵⁰ Savjet za kulturu NR BiH vrši poslove društvenog upravljanja od opšteg interesa u oblasti kulture, određene izvršne kao i upravne poslove iz republičke nadležnosti u oblasti narodnog prosvjećivanja, fizičke kulture, radiodifuzne službe, pozorišne umjetnosti, bibliotekarstva, filma, izdavačke djelatnosti i ostalih oblika kulturne i umjetničke djelatnosti, kao i u oblasti nauke. Osnovni zadatak Savjeta je da realizuje odredbe Zakona o organizaciji naučnog rada, koji se donosi 1957. godine. Prema ovom zakonu trebalo je stvoriti poseban fond za finansiranje naučnog rada i sa budžetskog dotiranja naučnih ustanova preći na ugovaranje naučnih zadataka putem sufinansiranja.

Ministarstvo prosvjete formira se kao republički organ uprave sa zadatkom da na teritoriji Bosne i Hercegovine rukovodi poslovima školstva, prosvjete, nauke, kulture i umjetnosti. Ukazom Prezidijuma Narodne skupštine NR BiH ukida se Ministarstvo za prosvjetu NR BiH i Ministarstvo za nauku i kulturu NR BiH, a osniva se Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, koji djeluje od 1951. do 1956. godine.²⁵¹

Već na šestoj sjednici Vlade donosi se Uredba o ukidanju privatnih škola.²⁵² O pitanju potrebe otvaranja fakulteta u Bosni i Hercegovini Vlada raspravlja samo tri mjeseca nakon završetka rata. Odlučuje se da se obrazuje komisija ispred ministarstava prosvjete, industrije (i rudarstva), šumarstva, narodnog zdravlja, trgovine (i snabdijevanja) i pravosuđa koja će ispitati mogućnosti i potrebe osnivanja fakulteta.²⁵³

---

²⁵⁰ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 3, dok. 34/57. Članovi Savjeta su: Marjanović Jovo, Grabčanović Hasan, Marković Marko, Krstić Vera, Benac Alojz, Kreco Vojo, Anđelić Novak, Đurović Dušan, Šeremet Ivo, Mujezinović Ismet, Kurtović Danica, Elaković Sergije, Ostojić Mirko, Begić Midhat, Brajković Bogomir, Čišić Safet, Mažar Drago, Redžić Enver, Šobot Dušan, Đurđev Branislav, Fijala Dragutin, Kazazović Esad, Jovičić Slobodan i Čaldarević Mladen. Isto, dok. 135/57.

²⁵¹ Službeni list Narodne Republike Bosne i Hercegovine, broj 9, 14. IV 1951., u daljem tekstu: Službeni list NR BiH.

²⁵² Narodna vlada Narodne Republike Bosne i Hercegovine 1945-1948., Zapisnici, priredila Rosa Cvijović, Sarajevo, 1985.

²⁵³ Isto, Deseta sjednica Vlade od 17. VII 1945.

Pitanje fakultetski obrazovanih kadrova šumarske struke, odnosno pitanje potrebe osnivanja visoke šumarske škole ili šumarskog fakulteta u Bosni i Hercegovini, postavlja se odmah nakon oslobođenja. Rješavanje ovog pitanja odlaže se jer se misli da će Beograd i Zagreb moći obuhvatiti školovanje šumarskih inženjera iz BiH.²⁵⁴

U nadležnosti saveznog ministarstva od početka njegovog funkcionisanja je davanje saglasnosti za otvaranje visokoškolskih i naučnih institucija, kao i za imenovanje matičara pojedinih ustanova. Matičari prvih bosanskohercegovačkih fakulteta su iz Beograda, Zagreba i Ljubljane. Vremenom ovu dužnost preuzimaju bosanskohercegovački kadrovi, tako da su matičari Veterinarskog fakulteta 1950. godine iz ove sredine.

Predsjednik Komiteta za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH Anto Babić traži od Ministarstva za nauku i kulturu Vlade FNRJ u Beogradu da dadne saglasnost za osnivanje Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Ministarstvo je saglasno s otvaranjem Filozofskog fakulteta u Sarajevu.²⁵⁵

Edhem Bulbulović, namještenik Narodne biblioteke u Sarajevu predložio je u maju 1946. godine upravi biblioteke da se u njenom sklopu osnuje Odjeljenje za islamistiku. D. Polužanski, direktor biblioteke upoznaje Ministarstvo prosvjete sa ovim zahtjevom. Odgovor je da "nema potrebe jer to možete izvršiti u sadašnjem svom organizacionom ustrojstvu."²⁵⁶

Pitanje rudarsko-tehnološkog odsjeka u Tuzli riješeno je tako što Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade FNRJ u konsultaciji sa Ministarstvom rudarstva FNRJ donosi 23. V 1949. odluku da se ovaj odsjek ukine, a da se upis u 1949/50. školskoj godini vrši samo u hemijsko-tehnološki odsjek.²⁵⁷

---

²⁵⁴ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 9, dok. 781/48.

²⁵⁵ *Isto*, k. 22, dok. 32/50.

²⁵⁶ ABH, Sarajevo, MP NR BiH, k. 25, dok. 8950/46.

²⁵⁷ *Isto*, k. 117, dok. 19014/49.

Bosna i Hercegovina u okviru Federativne Narodne Republike Jugoslavije dobija status posebne republike. Kao takva treba da ima odnosno da osnuje mnoge prosvjetne i naučne ustanove. Za razvoj naučnih disciplina potrebno je formiranje posebnih institucija. Okviri Zemaljskog muzeja nisu više kao u ranijim periodima dovoljni za neometan razvoj nauke. Zato slijedi postepeno osnivanje novih, posebnih institucija nauke u okviru republike Bosne i Hercegovine.

Razvoj bosanskohercegovačkih institucija nauke i stvaranje vlastitog kadra omogućavaju osnivanje niza društava i saveza naučnih radnika. O namjeri osnivanja Geografskog i Istoriskog društva NR BiH Ministarstvo prosvjete NR BiH obavještava Komitet za škole i nauku pri Vladi FNRJ u Beogradu. Tom prilikom predsjednik Komiteta Boris Zihlerl odgovara da "...što se tiče pravila za geografska društva, ona već postoje u Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji i nije potrebno donositi nova..."²⁵⁸ Dakle, proces centralizacije naučnih institucija u okviru Republike Bosne i Hercegovine nije se odvijao bez "našeg mišljenja" o "vašim namjerama". Ovaj podatak dovoljno govori o tretmanu BiH u okviru jugoslovenske federacije.

Isto tako na osnivanje bosanskohercegovačkog državnog privrednog preduzeća "Univerzitetsko izdavačkog i knjižarskog preduzeća Veselin Masleša" u Sarajevu ne gleda se blagonaklono iz Beograda. Smatra se da su knjižarske kuće u Beogradu dovoljne i da je to rasipanje ionako oskudnih sredstava. Nastava i naučni rad na Sarajevskom Univerzitetu ne mogu se odvijati bez vlastite izdavačke kuće koja će izdavati udžbenike, skripta, časopise i naučno-popularne radove, kao i druge publikacije. Administrativno-operativni rukovodilac preduzeća bio je Univerzitet u Sarajevu, koji je propisao pravila o organizaciji i načinu poslovanja.²⁵⁹

---

²⁵⁸ *Isto*, k. 47, dok. 6607/47.

²⁵⁹ *Isto*, k. 6, dok. 3213/50.

V POGLAVLJE

STRUKTURA UNIVERZITETA U SARAJEVU

Viša pedagoška škola može se smatrati početkom višeg i visokog školstva u Bosni i Hercegovini. Ministarstvo prosvjete na osnovu prikupljenih podataka i saznanja bira prve nastavnike VPŠ. Oni su iz redova najboljih prosvjetnih kadrova u Bosni i Hercegovini. Prvi profesori prve visokoškolske institucije u BiH su: Anto Babić, istorija; Mahmut Bajraktarević, matematika; Vojislav Bogičević, istorija; Branko Galeb, fizika; Bosiljka Grdić, biologija; Kemal Hadžiomerspahić, matematika; Dojčin Jakšić, hemija; Salih Ljubunčić, pedagogija; Slavko Mićanović, filozofija; Midhat Šamić, francuski jezik; Ljudmila Ševcov, ruski jezik; Vera Šnajder, matematika i Jovan Vuković, srpsko-hrvatski/hrvatsko-srpski jezik.²⁶⁰

Škola se otvara 29. IV 1946. godine i počinje raditi s osam nastavnih grupa: matematika i fizika, fizika i hemija, biologija i hemija, istorija i geografija, srpskohrvatski jezik i jugoslovenska književnost, ruski jezik sa književnošću i srpski ili hrvatski jezik, francuski jezik s književnošću i srpski ili hrvatski jezik i pedagogija i istorija ili pedagogija i ruski jezik.

Studije su dvopredmetne. Sve grupe imaju kao obavezne predmete pedagogiju i sociologiju. Prvih nekoliko godina profesori se ne biraju nego ih imenuje Ministarstvo prosvjete u saglasnosti s predsjednikom Vlade BiH. Nove nastavne grupe osnivaju se 1950/51.-pedagoška grupa, 1951/52.-srpski ili hrvatski jezik kao glavni predmet i njemački jezik kao drugi predmet, 1952/53.-njemački jezik kao glavni i srpski ili hrvatski jezik kao drugi predmet, fiskultura i biologija, muzička grupa i grupa crtanje i ručni rad, a 1954/55. godine otvara se jednopredmetna grupa srpski ili hrvatski jezik i jugoslovenska književnost i grupa fizika kao glavni i matematika kao drugi predmet. Grupa istorija-geografija osniva se na VPŠ 1946. godine, a 1950. Katedra za geografiju na Filozofskom

---

²⁶⁰ Spomenica VPŠ Sarajevo, 1946-1976., Sarajevo, 1976., 27.

fakultetu. Njihovim osnivanjem stvaraju se prvi put u BiH neophodni uslovi za brz i dinamičan razvoj geografske nauke kao i za obrazovanje geografskog visokoškolskog kadra.

Katedre na Medicinskom fakultetu raspoređuju su prema nastavnom planu i počinju sa radom postepeno, prema razvoju samog fakulteta. U jesen 1946. počinju s radom katedre za anatomiju, za fiziku, za hemiju i za biologiju. U septembru 1947. s radom počinju katedre za fiziologiju i za histologiju, u septembru 1948. katedre za farmakologiju, za mikrobiologiju, za patološku anatomiju i za internu medicinu. Marta 1949. počinje nastava hirurgije i rentgenologije.²⁶¹ U aprilu 1950. godine Medicinski fakultet ima sljedeće katedre: Katedra za morfologiju, šef docent dr Radivoje Milin: a) anatomija, b) histologija; Katedra za fiziologiju, šef prof. dr Aleksandar Sobovljević: a) fiziologija, b) biohemija, c) biologija; Katedra za hemiju i fiziku, šef prof. dr Mladen Deželić: a) fizika, b) hemija; Katedra za patologiju, šef prof. dr Zvonimir Kopač: a) patološka anatomija, b) sudska medicina; Katedra za terapiju, šef prof. dr Pavle Štern: a) farmakologija, b) klimatologija, c) balneologija, d) fizikalna terapija; Katedra za internu medicinu, šef prof. dr Bogdan Zimonjić: a) interna medicina., fiziologija, c) dermatovenerologija; Katedra higijene, šef prof. dr Miloš Aranicki: a) higijena, b) epidemiologija, c) mikrobiologija; Katedra hirurgije, šef prof. dr Blagoje Kovačević: a) hirurgija, b) otorinolaringologija, c) stomatologija; Katedra za ginekologiju, šef prof. dr Stanislav Sabo; Katedra pedijatrije, šef prof. dr Milivoje Sarvan; Katedra za neuropsihijatriju, šef prof. dr Nedo Zec; Katedra za oftalmologiju, šef prof. dr Vladimir Čavka i Katedra za rentgenologiju, prof. dr Stevo Radojević: a) rentgenologija, b) radiologija. Kao četrnaesta organizaciona jedinica postoji Savjet lektora na čelu sa profesorom Bugarskim.²⁶²

---

²⁶¹ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 15, dok. 3547/49.

²⁶² ABH, Sarajevo, Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade NR BiH, k. 19, dok. 1589/50.

Zakon o osnivanju Pravnog fakulteta donosi se 1946. godine. Iste godine delegiraju se matičari sa drugih fakulteta za izbor nastavnog osoblja fakulteta. Matičari su: dr Mehmed Begović, redovni profesor, kao predstavnik Pravnog fakulteta u Beogradu, dr Gorazd Kušelj, redovni profesor i predstavnik Pravnog fakulteta u Ljubljani i dr Pavle Rastovčan, sa Pravnog fakulteta u Zagrebu. Oni biraju 4 stalna i 2 honorarna nastavnika i 6. II 1947. godine Pravni fakultet u Sarajevu počinje s radom. Broj nastavnika 1949. godine je 13, dok je asistenata osam. Formiraju se sljedeće katedre: Katedra državnog i međunarodnog javnog prava, Katedra istorije države i prava, Katedra krivičnog prava, Katedra građanskog prava i Katedra ekonomskih nauka. Kao pomoćna nastavno-naučna ustanova na fakultetu postoji Opšti seminar za istoriju države i prava.²⁶³

Nakon donošenja Uredbe o osnivanju Savezne Visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje u Sarajevu imenuju se matičari: dr Dobrosav Todorović, redovni profesor i dekan Poljoprivrednog fakulteta u Beogradu, dr Albert Ogrizek, redovni profesor Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Zagrebu i dr Stevan Nikolić, vanredni profesor Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Zagrebu. Oni biraju prve nastavnike Savezne Visoke Poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje: dr Dragomira Čosića i dr ing. Nikolu Zdanovskog za redovne, te dr ing. Fahrudina Hrasnicu za vanrednog profesora. Nakon izvršenih organizacionih poslova i adaptacije zgrade bivšeg franjevačkog samostana na Kovačićima 2. XI 1947. godine otvara se Savezna Visoka Poljoprivredna škola za planinsko gazdovanje u Sarajevu.²⁶⁴

Vlada BiH donosi 14. II 1950. godine Uredbu o **Filozofskom fakultetu u Sarajevu** i imenuje njegove matičare. Po prvi put matičari su sa sarajevskih fakulteta, a ne kao do tada iz centara izvan Bosne i Hercegovine: Husnija Kurt, redovni profesor Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu, dr Mladen Deželić, redovni profesor Medicinskog fakulteta u Sarajevu, Anto Babić, predsjednik Komiteta za fakultete, visoke

²⁶³ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 15, dok. 3651/49.

²⁶⁴ *Isto*, k. 15, dok. 3874/49.

škole i naučne ustanove Vlade NR BiH, dr Aleksandar Sabovljević, redovni profesor Medicinskog fakulteta u Sarajevu i dr Stjepan Urban, vanredni profesor Medicinskog fakulteta u Sarajevu.²⁶⁵ Oni vrše dužnosti redovnog fakultetskog savjeta do izbora prvih nastavnika i stvaranja redovnog savjeta. Do oktobra 1950. biraju se 22 redovna i četiri honorarna nastavnika. U prvo vrijeme ovaj fakultet ima i grupe predmeta budućeg Prirodno-matematičkog fakulteta. Ukupno se na fakultetu formira osam grupa: Opšta i narodna istorija, Srpskohrvatski jezik i jugoslovenska književnost, Njemački jezik i književnost, Francuski jezik i književnost, Orijentalna filologija, Matematika, Hemija i Geografija. Prvo predavanje na Filozofskom fakultetu u Sarajevu drži predsjednik SANU prof. dr Aleksandar Belić.²⁶⁶

Nakon Drugog svjetskog rata velike potrebe obnove i izgradnje zemlje dovode do postepenog razvoja geologije. Radi se na istraživanju mineralnih sirovina, rješavanju inženjersko-geoloških i hidroloških problema radi izgradnje saobraćajnica, hidroenergetskog iskorištavanja vode. Od kolikog su značaja geološka istraživanja za BiH, pokazuje osnivanje institucija iz ove oblasti. Ministarstvo industrije i rudarstva NR BiH osniva 1946. godine Geološko-istraživački institut, a Vlada FNRJ osniva 1949. Zavod za geološka istraživanja NR BiH. Zavod za inženjersku geologiju i hidrogeologiju Tehničkog fakulteta u Sarajevu osniva se 1953. godine.

Savremeni oblici organizovanog naučnog rada u oblasti fizike u Bosni i Hercegovini započinju upravo sa osnivanjem VPŠ u Sarajevu 1945. godine. Institut za fiziku osniva se na Medicinskom fakultetu u Sarajevu 1949. godine kao jezgra budućeg razvoja savremene fizike. Na čelu Instituta je Branko Galeb. Katedra za fiziku osniva se na Tehničkom fakultetu 1949., a na Filozofskom 1950. godine. Time se završava prva faza razvoja savremene fizike u BiH.

Uredba o prosvjetno-naučnoj struci donosi se 1947. godine. Njome se definiše pojam struke. Prosvjetno-naučnu struku sačinjavaju zvanja

²⁶⁵ ABH, Sarajevo, Ministarstvo za nauku i kulturu pri Vladi NR BiH, k. 19, dok. 1146/50.

²⁶⁶ Oslobođenje, 3. XI 1950.

koja obuhvataju sljedeće djelatnosti: stručno-istraživačke radove i naučno-istraživačku djelatnost. Ovom uredbom određuju se zvanja kao i osnovni poslovi i uslovi za sticanje zvanja u prosvjetno-naučnoj struci:

- asistent-obavlja pripremne i pomoćne poslove u vezi sa nastavom i naučnim radom na visokoj školi i fakultetu,

- stariji asistent-rukovodi pripremnim i pomoćnim poslovima u vezi sa nastavom i naučnim radom na visokim školama i fakultetima,

- lektor-drži pomoćna predavanja stranih jezika na visokim školama i fakultetima,

- predavač-drži predavanja na fakultetima odnosno visokim školama iz određene specijalnosti odnosno određene grane nauke,

- docent-učestvuje u procesu obrazovanja na visokim školama i fakultetima,

- profesor više škole-učestvuje u obrazovnom procesu na višim školama,

- vanredni profesor-učestvuje u nastavnom i naučno-pedagoškom radu na visokim školama i fakultetima,

- redovni profesor-učestvuje u nastavi i naučno-pedagoškom radu na visokim školama i fakultetima i rukovodi katedrom.

Pored zvanja koja se ustanovljavaju za fakultete i visoke škole, ustanovljavaju se ona vezana za institute, zavode, muzeje i arhive:

- laborant-čiji rad podrazumijeva stručne laborantske poslove u nastavnoj ustanovi odnosno u naučnom institutu i tehničke radove u vezi sa istraživačkim i naučnim radom instituta ili ustanove,

- preparator-koji obavlja stručne preparatorske poslove u nastavnoj ustanovi ili u naučnom institutu,

- asistent instituta-koji radi na pripremi i pomoćnim poslovima u vezi sa istraživačkim i naučnim radom instituta ili naučne ustanove, na manjim samostalnim radovima na tom području prema dobivenim zadacima i pod kontrolom rukovodstva dotičnog sektora naučnog ispitivanja,

- naučni saradnik-koji vrši samostalne istraživačke radove u okviru plana instituta ili naučne ustanove i bavi se pitanjima primjene nauke i tehnike,

- naučni savjetnik-koji rukovodi naučnoistraživačkim radovima, sastavlja istraživačke planove u najvišim naučnim ustanovama ili institutima,

- viši naučni savjetnik-rukovodi posebnim visoko-naučnim istraživanjima i naučnim planom grupe ili grupe nauka u najvišim naučnim ustanovama ili institutima.²⁶⁷

Univerzitet postaje najviša naučna ustanova u Bosni i Hercegovini. On imao zadatak da izgradi kadar stručnjaka i da podigne kadar naučnih radnika koji će raditi na unapređenju nauke. Naučnoistraživački rad je jedan od primarnih zadataka Univerziteta. Razvojni put bosanskohercegovačkih fakulteta prolazi kroz dvije faze: prvu-od njihovog osnivanja do 1951. godine, u kojoj fakulteti uglavnom rješavaju organizaciono pitanje, nakon koje slijedi druga faza u kojoj oni mogu da se u potpunosti posvete naučnom radu.

Društvena zajednica osigurava materijalna sredstva potrebna za rad Univerziteta i fakulteta. Predračun prihoda i rashoda Univerziteta i fakulteta sastavni je dio budžeta NR BiH. Univerzitet i fakulteti raspolažu sredstvima dobijenim od državnih organa, privrednih i drugih organizacija i ustanova, kao i poklonima, zavještanjima i приходima od zadužbina kojima upravljaju.

Univerzitetom upravljaju: Univerzitetski savjet, Univerzitetska uprava i rektor Univerziteta. Univerzitetski savjet utvrđuje statut Univerziteta, daje mišljenje o statutima fakulteta i podnosi ih Narodnoj skupštini BiH na potvrdu. On potvrđuje izbor nastavnika, fakultetskih i univerzitetskih naučnih saradnika i rukovodilaca univerzitetskih ustanova. Univerzitetski savjet sačinjavaju članovi koje bira Narodna skupština BiH iz reda naučnih, stručnih i drugih javnih radnika, zatim po jedan član koga bira

---

²⁶⁷ Službeni list NR BiH 43/1947.

fakultetska uprava svakog fakulteta iz reda članova uprave, jedan član koga bira iz reda odbornika Narodni odbor Sreza Sarajevo, jednog člana biraju studenti iz svojih redova i rektor i prorektor Univerziteta.

Dva najvažnija zadatka Univerzitetske uprave su sastavljanje prijedloga statuta Univerziteta i biranje naučnih saradnika i rukovodilaca univerzitetskih ustanova. Univerzitetsku upravu sačinjavaju rektor, prorektor i dekani svih fakulteta. Fakultetom upravljaju fakultetski savjet, fakultetska uprava i dekan. Nastava na fakultetu je organizovana kao redovna nastava, nastava za usavršavanje, nastava za specijalizaciju i nastava za pripremu doktorata. Redovna nastava je na Pravnom, Poljoprivredno-šumarskom, Filozofskom i Ekonomskom fakultetu četiri godine, na Tehničkom, Veterinarskom i Rudarsko-metalurškom fakultetu pet i na Medicinskom fakultetu šest godina.

Na čelu Univerziteta nalazi se rektor. Rektori su:

- Butozan dr Vaso, redovni profesor Veterinarskog fakulteta, 1949/50., 1952/53.-1955/56.,

- Krndija dr Drago, redovni profesor Pravnog fakulteta, 1950/51.-1951/52.,

- Čamo dr Edhem, redovni profesor Veterinarskog fakulteta-1956/57.-1959/60.

U ovom periodu prorektori su:

- Krndija dr Drago, 1949/50.,

- Sarvan dr Milivoje, redovni profesor Medicinskog fakulteta, 1952/53.-1953/54.,

- Ćosić dr Dragomir, redovni profesor Poljoprivredno-šumarskog fakulteta, 1952/53.-1953/54.,

- Sabovljević dr Aleksandar, redovni profesor Medicinskog fakulteta, 1954/55.-1955/56.,